

0-413
1937.

8.
XXII. ÉV

A SZENT ISTVÁN AKADÉMIA ÉRTESITŐJE

SZERKESZTI

PAPP KÁROLY

FŐTITKÁR

BUDAPEST

KIADJA A SZENT ISTVÁN AKADÉMIA

1938

TARTALOM.

I. Ülési előadások és felolvasások.

Lapszám

A Szent István Akadémiának XXI. rendes ünnepi-ülése, 1937. évi december hó 12-én :

I. Elnöki megnyitó beszéd. Serédi Jusztinián bíbornok-hercegprímás elnöktől	1
II. A nemzetnevelő Pázmány. Schütz Antal rendes tagtól	4
III. Pázmány Péter, az író. Alszeghy Zsolt rendes tagtól	6

A hittudományi-, bölcséleti osztály felolvasásaiból.

Az emberért vívott harc neveléstudományi következményei. Váradi József rendes tagtól	17
Jean de Limoges, a ferencrendi. Horváth Konstantin rendes tagtól	21

A történelem-, jog- és társadalomtudományok osztályának felolvasásaiból.

Egy magyar város 600 éves multjának tanulságai. Bártfai Szabó László rendes tagtól	27
--	----

A nyelv- és széptudományi osztály felolvasásaiból.

Hírlapirodalmunk a Bach-korszakban. Szinnyi Ferenc rendes tagtól	29
--	----

A mennyiség- és természettudományi osztály felolvasásaiból.

Újabb magyarországi ásványelőfordulások. Zsivny Viktor rendes tagtól	33
--	----

II. A Szent István Akadémia tagjai. 38

III. Hivatalos rész.

A Szent István Akadémia ülései.

Az I. osztálynak első felolvasó-ülése 1937. évi január hó 22-én ..	42
A II. osztálynak első felolvasó-ülése 1937. évi január hó 29-én....	42
A III. osztálynak első felolvasó-ülése 1937. évi február hó 12-én...	42
A IV. osztálynak első felolvasó-ülése 1937. évi február hó 19-én...	42
Első együttes-ülés 1937. évi február hó 26-án	43

Az I. osztálynak második felolvasó-ülése 1937. évi március hó 5-én	44
A II. osztálynak második felolvasó-ülése 1937. évi március hó 12-én	44
A IV. osztálynak második felolvasó-ülése 1937. évi április hó 9-én	44
Az I. osztálynak harmadik felolvasó-ülése 1937. évi május hó 7-én	45
Második együttes-ülés 1937. évi május hó 14-én	45
Utána :	
A II. osztálynak harmadik felolvasó-ülése	45
A III. osztálynak második felolvasó-ülése 1937. évi október hó 8-án	45
A IV. osztálynak harmadik felolvasó-ülése 1937. évi október hó 15-én	46
Harmadik együttes-ülés 1937. évi november hó 5-én	47
Ezt követi :	
Az I. osztálynak negyedik felolvasó-ülése	49
A II. osztálynak negyedik felolvasó-ülése 1937. évi november hó 12-én	49
A IV. osztálynak negyedik felolvasó-ülése 1937. évi november hó 26-án	49
A III. osztálynak harmadik felolvasó-ülése 1937. évi december hó 10-én	50
Ezt követi :	
Negyedik együttes-ülés	50

IV. Beszédek és méltatások.

Viszota Gyula másodelnök átirata a Madách-szobor leleplezésénél 1937. évi szeptember hó 17-én	51
Pataky Arnold az I. osztály elnökének üdvözlő beszédei.	
1. Szunyogh X. Ferenc r. tagnak 1937. március 5-én tartott székfoglalója alkalmából	52
2. Váradi József r. tagnak 1937. évi május 7-én tartott székfoglalója alkalmából	53
3. Horváth Konstantin r. tagnak 1937. évi nov. 5-én tartott székfoglalója alkalmából	53
Várdai Béla, a III. osztály elnökének elnöki és üdvözlő beszédei.	
1. Osztályelnöki megnyitóbeszéd 1937. évi október 8-án	53
2. Az osztályelnök bevezető szavai 1937. dec. 10-én	54
3. Tóth László r. tagnak köszöntése 1937. dec. 10-én tartott székfoglalója alkalmából	54
Suták József a IV. osztály elnökének üdvözlő beszédei.	
1. Zsivny Viktor r. tag 1937. évi febr. hó 19-én tartott székfoglalója alkalmából	56
2. Vendl Miklós r. tag 1937. nov. 26-án tartott székfoglalója alkalmából	56
Wodetzky József r. tag, a IV. osztály helyettes elnökének üdvözlő beszéde Lóczy Lajos r. tag székfoglalója alkalmából 1937. április 9-én	57
Tóth László r. tagnak a Nemzeti Színház 100 éves jubileumi ünnepélyén 1937. október 25-én elmondott beszéde	58
Wodetzky József r. tag búcsúbeszéde Tass Antal r. tag ravatalánál 1937. jan. 19-én	58

	Lapszám
Lukinich Imre r. tagnak Patek Ferenc r. tag felett tartott búcsúztatója 1937. évi március hó 22-én	59
Rejtő Sándor r. tag búcsúztatója Szabó József r. tag ravatalánál 1937. évi május 19-én.....	60
Balanyi György r. tag, o. titkár búcsúbeszéde Miskolczy István r. tag ravatalánál 1937 december 4-én	61

V. Halálozások.....	61
---------------------	----

VI. Függelék.

Az Értesítő cikkeinek és a kivonatoknak fordításai.

I. Discours d'ouverture de S. E. le Cardinal <i>Justinien Serédi</i> , prince primat, président	62
II. Inaugural Speech of the President, Cardinal <i>S. E. J. Serédi</i> , Prince-Primate of Hungary.....	66
III. Pázmány éducateur de la nation. Extrait de la conférence d' <i>Antoine Schütz</i> , membre régulier.....	70
IV. Pázmány l'écrivain. Par <i>Zsolt Alszeghy</i> , membre régulier...	72
V. Jean de Limoges Par <i>P. Constantin Horváth</i> , membre régulier.	77

A SZENT ISTVÁN AKADÉMIÁNAK

PÁZMÁNY PÉTER HALÁLA 300-IK ÉVFORDULÓ ÜNNEPLÉSÉRE TARTOTT XXI. ÜNNEPI-ÜLÉSE

1937. DECEMBER HÓ 12-ÉN

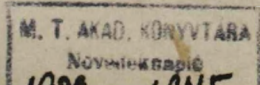
I.

ELNÖKI MEGNYITÓ BESZÉD.

Serédi Jusztinián bíbornok-hercegprimás elnöktől.

Tekintetes Akadémia! Igen tisztelt Ünnepi Ülés! Nem véletlen dolog, hogy mikor az egész magyar nemzet első szent királyunk és apostolunk megdicsőülésének kilencszázestendős jubileumára hazafias lelkesedéssel készülődik, és mikor a magyar katolikusok millióival az egész Anyaszentegyház csodálatos buzgósággal iparkodik előkészíteni az eucharisztikus Úr Jézus diadalútját, mely a jövő évi budapesti eucharisztikus világkongresszuson keresztül a szívekhez vezet: mondom, nem véletlen dolog, hogy a világra szóló kettős ünnep vigiliáján Akademiánk egész ünnepi ülését a háromszáz esztendővel ezelőtt elhunyt nagy Pázmány kardinális emlékének szenteli. Mert meggyőződésem szerint a keresztény Magyarországon kevesen értették meg úgy Szent Istvánnak mindig Krisztusba kapcsolódó hazafias szándékait és utánozták nemzetmentő cselekedeteit, mint Pázmány Péter, kinek minden cselekedete s egész élete szintén Istentől indult ki s Istenhez tért vissza a haza javára; akit sem vallásosságban, sem hazaszeretetben senki felül nem mult magyar kortársai közül.

A nagy magyar kardinális nemcsak primás-érseki méltósága miatt volt katolikus, hanem igazi meggyőződésből; nemcsak anyanyelve miatt volt magyar, hanem vallásos alapokon nyugvó hazaszeretetből. Vallásossága nem a szentimentalizmus ingatag talaján volt felépítve, hanem a kinyilatkoztatott hit ésszerűségén, amely utóbbit Isten kegyelméből meggyőző észokok és bizonyítékok alapján látott be, amint ezt az *Igazságra vezérlő Kalauz* minden lapja bizonyítja. Pázmány hazafisága szintén nem szentimentális ömlengésekben, hanem bölcsen megfontolt, vallás-erkölcsi alapokból kibontakozó cselekedet-

tekben nyilvánult. Benne a vallásosság épen úgy elválaszthatatlanul összeforrt a hazafisággal, mint összeforrt a szent királyban, s össze kell fornia minden jóra való katolikus magyar emberben, mert bizonyos, hogy a haza Isten akaratából van, következőleg a hazaszeretetet is, melyet Krisztus Urunk saját könnyeivel megszentelt, mikor Jeruzsálemet siratta, szintén Isten akaratára kell visszavezetni.

Pázmány kora, Igen tisztelt Ünnepi Ülés, a nemzet sorsát tekintve nagyban hasonlított Szent István korához, mert — bár különböző okokból — mindkét korban egyaránt végpusztulás fenyegette a magyart. S amint egykor a szent király Krisztus tanítása és a keresztény vallás alapján iparkodott összefogni a nemzetet és biztosítani a haza fennmaradását: épen úgy Pázmány Péter is a szentistváni közös vallás útján akarta megteremteni a nemzet politikai egységét és megszerezni a háromfelé szakadt haza integritását. Ezért volt ő is a szent király példájára nemzetének valóságos apostola; ezért iparkodott tudományos intézeteiben és munkáiban, valamint színmagyar szónoki beszédeiben és prédikációiban meggyőző érvekkel és saját példájával is megerősíteni, illetőleg visszaállítani hazánkban a hitegységet. Ezért iparkodott elsimítani a magyar pártoskodást minden vonatkozásban.

Nyugati műveltsége és a nyugati államok befolyásos tényezőivel való összeköttetései alapján a szent király példájára ő is a nyugati orientációt kereste, mert belátta, hogy a török hódoltságon és érdekkörön kívül megmaradt csonka haza maroknyi népe nem tudna eredményesen megmérkőzni a török nagyhatalommal, ha csak a pápaság, továbbá a nemzet habsburg-házi királyának keresztény császári alattvalói és általában a nyugati kereszténység, amelynek védelmében már másfél század óta élet-halál harcban állott a törökkel, az ország felszabadítására irányuló küzdelmében segítségére nem sietnek. Az ország integritásának visszaszerzése nélkül ugyanis, mint keserűen állapítja meg, noha Magyarországnak hossza messze terjedett, de a széle igen kicsiny és egyfelől a német provinciákkal határos, másfelől a törökkel: lehetetlen, hogy Magyarország saját erejével e két fejedelemség közt megmaradhasson. Azonban Pázmány nyugati orientációja és tántoríthatatlan királyhűsége mellett is mindig magyar maradt, amint ezt írásai, beszédei és politikai szereplései világosan bizonyítják. Politikai tevékenységét mindig az a fő célkitűzés irányította, hogy az országot a török uralom, illetőleg hegemonia alól fel kell szabadítani, annak integritását vissza kell szerezni: *salus rei publicae suprema lex esto!*

Igen tisztelt Ünnepi Ülés! Hazánkra és nemzetünkre vonatkozóan a mi korunk is nagyon hasonlít Pázmány kardinális korához.

Azért, mikor most róla, mint a szent király nagy követőjéről emlékezünk és mikor mi is — mint ő háromszáz esztendővel ezelőtt — kegyetlenül szétszaggatott hazánk sorsáért aggódunk: úgy gondolom, mi is akkor munkáljuk legbiztosabban a nemzet igazi javát és országunk integritásának visszaállítását, ha Szent István és Pázmány Péter szellemében a magyar polgárok legnagyobb részét összefogó keresztény alapon biztosítjuk a nemzet politikai egységét és ezen a legeggyetemesebb és legbiztosabb alapon keressük nemzetközi kapcsolatainkat is kivált, ha nem kell félnünk, hogy majorizálnak bennünket. És mikor én ennek a gondolatnak kifejezést adok, senki ne mondja, hogy pártpolitikát űzök. Ebben az előkelő tudományos körben nem is volna helyénvaló a pártpolitika. Én nem is politizálok, hanem a haza létkérdésében a bizonytalan, vagy veszedelmes utak helyett a Szent István- és Pázmány Péter-féle kipróbált megoldásra mutatok rá. De, ha én politizálnék is, abból nem következne, hogy az Egyház politizál. Az Egyház nem politizál; azonban annak magyar tagjai az isteni és egyházi törvények keretein belül épügy politizálhatnak, mint bármely más magyar állampolgár: vagyis a köz javára vezető sokféle út közül ők is szabadon választhatnak. Természetes azonban, hogy ha erről az útról tudva és akarva letérnének, az ő tevékenységük is már nem politizálás, hanem a köznek elárulása volna.

Tekintetes Akadémia! Ezen az ünnepi ülésen nem hallgathatom el azt a meggyőződésemet, hogy amint Szent István korában és a Pázmány hazafias buzgólkodását követő nagy felszabadító hadjáratokban a kereszténység mentette meg Magyarországot: épen úgy, most is a kereszténységben van legbiztosabb reményünk. A magyar Szentkoronán ugyan elhajlott a kereszt, de most is rajta van. A magyar nemzet is — bár néha engedte elhalványodni keresztény jellegét — mégis keresztény maradt s annak is kell maradnia, ha élni akar. Amint ugyanis győzelmük esetén biztos pusztulásba döntötték volna hazánkat azok, akik egykor a szent király ellen pártot ütöttek; épen úgy fatális romlással fenyegetik azok is, akik napjainkban ezeréves alkotásaiban támadják a nagy királyt, mert az a nemzet, amely saját multját megtagadja, megpecsételte sorsát.

Tekintetes Akadémia! Akkor emlékezünk helyesen a nagy Pázmány kardinálisról, ha példájára ősi hagyományainkhoz híven Szent István hazafias vallásosságát és vallásos hazafiságát követjük.

Ünnepi ülésünket Pázmány szellemében megnyitom.

II.

A NEMZETNEVELŐ PÁZMÁNY.

Schütz Antal rendes tagtól.

Ez az ünnepi előadás «A nemzetnevelő Pázmány» címen 1938. külön füzetben jelent meg.
Az előadásból a következőket kívánjuk kivonatképen közölni:

Nemzetnevelőnek azt kell minősíteni, aki történeti erényekben, az egész nemzetet átfogó, céltudatos tevékenységgel a nemzeti öntudat, közösségi szellem és tetterő tekintetében állandó nevelő, emelő hatást fejt ki. Csak az tesz eleget a nemzetnevelő e hivatásának, akiben megvalósul ez a három követelmény: *tiszta és sürített kiadásban egyesíti magában a nemzeti jellemet, rendelkezik történeti helyzeti energiával és végül élete művében testet ölt a nemzetnevelő akarat, amely folytonosítani tudja magát minden nemzedék számára.* Isten különös kegyelme, hogy az utolsó három században négy ilyen nemzetnevelőt adott nekünk: Pázmányt, a költő Zrinyit, Széchenyit és Prohászkt.

Vizsgálat alá véve karakteorológiai szempontból Pázmány jellemét, megállapítható, hogy egyéniségének megértésére *a leglermékenyebb vezérszempont épen a magyarsága,* amelynek pszichofizikai alapjellegében kiemelkedik a magyar temperamentum, nevezetesen Pázmány humora, önérzetessége és ami integrációjának értékes betéte: *a szívóssága.* A szellemi síkban kiemelhető józansága és gyakorlatiassága mellett jámborsága, az etikai síkban pedig aszketizmusa és mértékessége, amelynek azt a példátlan kincset lehet köszönni, hogy *a legnagyobb magyar diplomata nem diplomatizált,* szemben más diplomata nagy kortársaival és így a nemzet elé állítja a legnagyobb nagyságot, a jellem nagyságát.

Pázmány felsőbbbségének az erejével tudja nekizsendíteni az alatta állókban a legrejtettebb csiráit is a nagyra termettséggnek. *Történelmi nagyságának szükséges velejárója a tudományossága, amelyben egyike volt a legelsőeknek összes kortársai között.* Zsenialitása azonban főként alakító erejében és konkrét helyzet-megítélésében nyilvánul.

Külön kiemelendő tanulékonyága, amellyel nemzetének is megadta legszükségesebb alapfeltételeit a nevelődéshez. Végül az Istentől

való elküldöttségnek nagy karizmája rajta életének sikeressége, mint hatalmas ellenszere a magyar álmatagságnak és festett egekbe kancsalító képzelgésnek. Az előadó bemutatta Pázmány nemzetnevelő akaratát és műveit, nevezetesen apostoli lelkipásztori munkáját, amelyet Kempis fordítása, imádságos könyve, prédikációi mindmáig folytatnak, főként pedig az író Pázmányt, aki írásában a magyar világot egy második, felsőbb és szebb kiadásban biztosítja minden magyarnak.

Végezetül Pázmány *formális nevelő tevékenységét* ismertette abban, hogy Pázmány hatalmas alapításaival nemzetnevelő réteget, elitet akart teljes tudatossággal nevelni. Pázmány él ezekben az intézményekben, él írásaiban és különösen él — ha megéled — a rokonhangulatú lelkekben, amire éppen mai elesettségünkben olyan nagy szükség van. A görögök között az a meggyőződés járta, hogy aki egyszer látta életében Feidias Zeus szobrát, az nem lehet többé boldogtalan. Mi láttuk az Úristen Pázmány Péterét.

III.

PÁZMÁNY PÉTER AZ ÍRÓ.

Alszeghy Zsolt rendes tagtól.

Minden korszak másnak látja az irodalom-szó értelmét, másnak az író hivatását. Hogy a XVII. század hogyan gondolkozott az írói hivatásról, azt talán Rimay János sorai mutatják a legvilágosabban, tervbevett Balassa-kiadása előszavában. Büszkén hirdeti itt, hogy Balassa verseiből az olvasó megismerheti a magyar költő tudományát elméje bővelkedését, «melybe mind az theologiának felséges bányája ércéből olvasztatott tündöklő fényes aranyát, s mind az philosophiának tekintetes örvénye mélységéből merített nektárját bágyadt szemgyönyörködtetéssel, szomjú nyelv-, szájelevenítéssel igen benne hagyta». Ha a szerelem doctus poétáját a verseiben rejtőző tudományossággal ajánlja a kiadó, nyilvánvaló, hogy a kor magyarja csak azt értékelte irodalomnak, amiben a maga életére hasznos dolgokat olvashatott. Még a költészetről is ezt hirdette : Et prodesse volunt et delectare poetae.

Amikor Pázmány Péter számotvet a tollával végzett szántáson, így sóhajt az Istenhez : «Te tudod, Uram, hogy csak azt írom, amit szolgálid üdvösségére hasznosnak, előtted kedvesnek ismérek, sőt amit magam is kívánva igyekezem teljesíteni». És visszatekintve utolsó könyvének kapujából egész életére, megnyugvással teszi hozzá : «Mivel ifjúságomtól fogva arra volt függesztve szemem világa és elmém futása, hogy a Te nagy neved dicsősége terjedjen : fáradságomat nem szántam, tehetségemet meg nem vontam szolgálatodtul : hanem amely kicsiny girát reám bízott Te szent Felséged, tisztem szerént cseléded épületire igyekeztem fordítani. Akiket eleven nyelvemmel szent Neved félelmére, szerelmére, igaz ismértire nem mozdíthattam, írással akartam serkegetni és üdvösséges útra vezetni».

Az Isten szolgálata szabja meg Pázmányban az író kötelességét : nem a dicsőséget keresi, hanem az emberlélekben kivívott sikert. Ezért csak egy siker vágya fakaszt imát az ajkán : «Adj a te méltatlan szolgáltnak oly áldomást, hogy akik az én munkámat, a te ajándékozt, az Anyaszentegyház tárházából vett igazságokat olvassák, tisztuljon

értelmek setétsége az igaz hit ismételte, lágyuljon szívek keménysége penitenciára, gerjedjen lelkek hidegsége szerelmedre, hogy minden tévelygések setétségéből, minden bűnök veszedelméből kifeselvén, híven szolgáljanak Szent Felségednek!»

Ez az írói hivatástudat nem enged helyet a hiúságnak. «Akik a tanításban — írja — nem teszik célul a hallgatók lelki hasznát, nem azon vannak, hogy hasznos és gyümölcsös tanításokat adjanak, hanem hogy elméjük, tudományok, ékesenszólások mutogatásaival dicsekedjenek és magukat csudáltassák, — az ilyen tanítórul mondja a Szentlélek, hogy . . . házasságtöréssel fertzeti az Isten igéjét.» — Fontosabb az, hogy hasznot hajtsanak, mint az, hogy gyönyörködtetve elkábítsanak: sőt a szépség hiú kergetése egyenesen elárulása a magasabb célnak: a lelki haszonnak. «Én — írja Pázmány önmagáról — amit írtam, lelki haszonért, nem fülgyönyörködtetésért írtam. Annak okáért sem ékesenszólásra, sem egyéb cifrára nem szaggattam; hanem amit üdvösségesnek ítéltam, együgyű szókkal, gyakran előhoztam, noha távoztattam, vékony tehetségem szerint, hogy unalmat ne szerezzen az olvasónak.»

Nem tűri meg ez a hivatástudat azt a hiúságot sem, amely újszerűséget és eredetiséget hangoztat. Pázmány ismételve kimondja: «Új találmányokat és magam fejből költött dolgokat tölem senki ne várjon!» — «Magam gondolatait és ujjamból szopott dolgokat nem írok: Isten Könyvéből, az Anyaszentegyház doktorinak írásából vettem tanításimat. . . Nem kell tehát azt várni, hogy olyat mondjak, amit előttem senki sem mondott. . . Nem is kisebbedik, sőt böcsületesb az igaz tudomány, ha mások is azont tanították: mivel abból tetszik, hogy nem emberi találmány, hanem isteni tudomány, amit egy nyomban tanítottak az régi szent jámborok.»

De igenis megköveteli a megismert igazság érdekében való megszólalást, «mivel nekünk, a Krisztus juhain oltalmára rendelt személyeknek nem bőrünkben, hanem lelkünkben jár, hogy az igazság mellett kitámadjunk, az isteni tudományért bajt álljunk, a bárány bőrrel bélelt farkasok ellen mind nyelvünkkel, mind szeges írásunkkal vitézkedjünk».

Olyan komoly feladat az írói munka, mint a testre vonatkozóan az orvosi hivatás. «Mivel nemcsak a testnek, hanem a léleknek is vannak nyavalyái, úgymint a tudatlanság, az erőtlenség, a bűn, mely az örök kárhozatnak magva, arra kötelez az Isten mindenkit, hogy kiki tehetsége szerint felebarátjának lelki nyavalyáit távoztassa, és ha immár abba esett, kisegítse fogyatkozásából, azaz fáradjon lelki életének megtartásában vagy visszanyerésében.»

Az emberre nézve nem lehet fontosabb semmi sem, mint a lelke dolga. «A természet hajlandósága hozza minden embernek a tudásnak kívánását — írja Pázmány. — Azért az emberi elmének sugara örömet vizsgálja nemcsak a föld színén látható állatok természetét, hanem a földbe teremtetett erceknek, sőt az egekbe helyezett csillagoknak erejét és tulajdonságait is. És miképen Salamon addig nem nyugodott, míg a legkisebb füvecskén kezdve a legnagyobb fák, barmok, röpülő, csúszó és úszó állatok mivoltát és minéműségét át nem értette elméjének nagy voltával, úgy a többi ember értelme telhetetlen nemcsak a régen lett dolgoknak, hanem a természet titkainak és felséges dolgainak átértésében is. De közönségesen abban vétkezünk csaknem mindnyájan, hogy amit legszükségesebb tudni, arról nem tudakozódunk; mert kicsoda közülünk, ki magába szállván, igazán akarná tudni és érteni, kicsoda ő? Ki tudakozódik magától: ki vagy? minémű vagy, mind természeted állapotára, mind erkölcsödre és magaviseletedre nézve?» És ha ebben a gondolatkörben elmélyedünk, rá kell ébrednünk arra, hogy «valamit egyebet művelünk, csak barmokkal közszamárkodás: hanem az emberek tulajdona a szent élet.» Ennek a felismerése vezeti Pázmányt a féltő figyelmeztetéshez: «Ha valaki feleségét, gyermekét, atyját, vagy anyját néhány pénzen a kegyetlen pogányok rabságára adná, mily kegyetlen oktalanságnak ítélnők azt. Mi pedig ahányszor vétkezünk, annyiszor a keresztségben Istennek adott lelkünket a pokolbeli zsarnok ördög rabságába adjuk».

Aki így látja az írói hivatást, az csak egyet akarhat minden írásával: Istenhez vezetni embertársait: az «tekéletes dicséretet» talál abban, «hogy tanításával a hallgatók szívéből a hamis vélekedések kiragadtassanak, a bűnök undoksága megismertessék, az igaz penitenciára és a mennyei jók kívánására a lelkek gerjedjenek.» Annak írói elvéül ez a mondat emelkedik: «A szép orcának kendőzés nem kell: az isteni tudomány felsége cifra szók nélkül, maga szépségével kelletti magát».

Az isteni tudomány felségét az Anyaszentegyház tanításában látja és hirdeti. Magával ragadó a hit, amellyel a tanítás igazságára tekint. «Amit az egész keresztény Anyaszentegyház vallott és tanított — írja —, lehetetlen dolog, hogy az hamis és a Szentírás ellen való dolog legyen. Sőt inkább, valami az Anyaszentegyháznak egyenlő vallása ellen vagyon, minden kétség nélkül az a Szentírás ellen vagyon.» Másutt hozzáteszi: «Én abban bizonyos vagyok, hogy valaki csak közepszerint érti is a római hit fundamentomit és az ujságok állapotját, soha csendes lelkiismerettel lutherista nem lehet.» A vallási igazság megismerése ugyanis nála teljesen egy a vallásos étellel. A hit védelme

tehát Pázmány írásaiban a keresztény élet feltételeinek védelme. Minden polémia végső célként erre tekint, ezen munkálkodik. A dogmatikai tanítás erkölcsi neveléssel fonódik egybe. Amikor Isten hatalmának és bölcsességének bizonyosságául rámutat a «világi szép alkotmányokra», nem elégszik meg a hittétel igazolásával, hanem mindjárt levonja a tanulságot is: ne fuvalkodjunk fel javainkban, igazítsuk elménket, gondolatinkat, akaratunkat és minden kívánságunkat Istenhez, a mennyei jókra. Minden fejtegetéséből «hitünk és erkölcsünk tekéletességére», erre a kettős tökéletesedésre akar elsegíteni. Hiszen «az Isten szava szerint az minden haszna az isteni isméretnek, hogy kitisztuljunk bűnünkéből».

Gondolatmenete természetesen adódik ebből a célkitűzésből. *Kalauzában* ezért fogalmazza meg feladatát e szavakkal: «Válthatatlannul együtt jár az Istennek igaz tiszteleti a bölcseséggel. Mert ismerni kell Istent, és erre bölcseséggel jutunk; tisztelni kell őtet, és ez a religiótul vagyon. De előljár a bölcsesség és Istenisméret; abból fakad és következik az isteni tisztelet». Ez adja a magyarázatát annak, miért hitelemző Pázmány írásainak nagyobb része.

Hitelemző fejtegetéseiben felhasználja az emberi okoskodás nyújtotta érveket is, de tudja és hangoztatja, hogy a vallás «emberi értelmet felyülhaladó igazságot ad előnkbe, melyet csak az Isten szaváért, tanubizonyosságáért és jelentéséért hiszünk.» — «A hit ugyanis azoknak bizonyítása, amiket emberi okoskodással nem látunk . . . Noha a világi tudományokban, mint például a számtani bizonyításokban sok igazságot oly bizonyossággal tudhatunk, hogy aki a bizonyításokat érti, lehetetlen, hogy azokat el ne higgye, de amit hittel vallunk, azt nem látásból vagy az emberi okosság tanításából tudjuk, hanem hitünket Isten szavára és bizonyásgtételére építjük.» — A hit igazságának megismeréséhez tehát nem elégséges az emberi értelem. Ahhoz kegyelem is kell. «Mert noha azt, amit a hit elének tár, bizonyos okokkal hiendőnek kell mutatni, de az elhiendő dolgot valóságban nem látjuk, s azért akaratumk ájtatos szándéka vonja értelmünket, hogy Isten segítsége és malasztja által higgyük, ami homályosan áll előttünk.» — A hit tehát az értelem megismerésének és az isteni kegyelem megvilágosításának közös műve.

Az értelem elsősorban azzal hódol a hit igazsága előtt, hogy elismeri annak isteni eredetét. A tanítónak tehát erről kell meggyőznie tanítványát. «Mert nem elég a hitelnek kötelezésére, hogy valaki azt mondja, hogy Isten tanította, amit ő hirdet; hanem ennek bizonyosságit kell mutatni, melyek az okos ember ítéletit meghajthassák.» — Vagy más szavakkal: «Nem elég pusztán és száraz beszéddel eleibe adni,

hogy ezt Isten mondotta; hanem e felett kíváncsítják, hogy oly bizonyos jelenségek járuljanak az igazság hirdetése mellé, melyek ezt hihetővé tegyék; és elegendő erősségeket állassanak, melyektől okosan és értelmesen vitessék ember hitelre».

Igy lép az Isten megismerését szolgáló érvek első hadsorába a katolikus Anyaszentegyház krisztusi hagyományörző szerepe. Ismételve kitér annak a vitatására, hogy még a Szentírás isteni hitelességét is csak az Anyaszentegyház tanításának hitelessége bizonyíthatja. Ez a meggyőződés mondatja vele: «Mi az Anyaszentegyház tanítását, a hívek egyenlő vallását oly igaznak tartjuk, mint a Szentírást; mivel Krisztus fogadta, hogy a pokol ereje meg nem győzi az ecclesiát. Noha azért némely tanítása az ecclesiának világos bötükkal, szórul-szóra az írásban nincsen; de az ő magyarázása és consequentiája isteni oktatásból, megcsalathozhatatlan igazságból származik».

A maga korának minden hitbéli megoszlását így egyszerűsíti le: «Az én ítéletem szerint két kérdésen fordul meg minden közbevetés, mely a kereszténységben támadhat, melyekben ha megegyezhetnénk, vége lenne az egyenetlenségeknek. Első kérdés az, ha Isten csak a Szentírás által jelentette-e ki a hiendő és cselekvendő dolgokat, úgy hogy semmit egyebet nem mondott, semmi egyebet nem akart, hogy higgyünk és cselekedjünk, hanem csak amit írva előnkbe adott a bibliában. Második kérdés milyen: honnan menjünk végére, ki érti igazán a Szentírás bötüjét? mert a kereszténységben támadott vetekedéseknek addig végét nem érhetjük, míg bizonyos utat nem találunk a Szentírás igaz magyarázására». — Mivel pedig arra a kérdésre, hogy melyek a biblia hiteles könyvei, csak a katolikus ecclesia útmutatása alapján felelhetünk, természetes, hogy a hiteles könyvek értelmezésében is csak ez az Anyaszentegyház lehet a vezetőnk. A hitűjtás minden problémája ezen az alapon dönthető el. «Mert miképpen a tradiciórul való igaz tudomány kösziklája mellől kiméletlen lövöldözhetjük az ujságok seregét, úgy a Szentírás igaz értelmének próbakövet kimutatván, könnyű az igazság ellen hajtott sáncokat felforgatni, minden száradozó pártütésnek végét érni, minden perlekedést leszállítani.» Világosan látja ugyanis, hogy «a keresztény vallásnak oly szépen egybeláncolt következése van, hogy aki ennek egy cikkelyét felbontja, ha okosan és magával való ellenkezés nélkül akar cselekedni, a több ágait is mind felbontja.» Annak okát, hogy magyar testvérei ezt nem ismerik fel, hogy nem vonják le azt a természetes végső következtetést, amit ily logikai szükségszerűségnek lát, azzal magyarázza, hogy a katolikus hit tanítását az ellenvéleményen lévők csak elferdítve ismerik. Keményen ki is fakad: «Gyakorta történik, hogy ti az tinnen fejetek talál-

mányával és tulajdon elmétek alkotmányával és chimérájával hadakoztok, mikor azt állatjátok, hogy az mi tudományunk ellen vitézkedtek. Mert az tagadhatatlan dolog, hogy sok hamisságot kennek mireánk az ti pártos társaitok . . . Mert az mi rendünkön való tanítók írásit nem akarják olvasni, hogy abból értenék meg a mi vallásunkat, hanem amint az ő tanítójok vagy tudatlanságból vagy álnokságból eleikbe adják az római tudományt, azt hiszik, hogy ugyan olyan». Kötelességének érzi tehát, hogy híven és megokolva felépítse *Kalauzában* a katolikus hitrendszert. «Azért, hogy az igazság kitessek, igazán, Isten szerént és lelkem szerént megmondom, minémű vallásba légyünk mi.»

Bizonyításának alapja a Szentírás és a szentatyák tanítása. Az okoskodás csak támogatja ezeket, hiszen «az emberi elmének műhelyében csináltatott következtetések jövoltárul semmit a Szentírásban nem találunk; hanem ennek helyes voltát vagy Aristotelesből vagy egyéb emberi vélekedésből kell tanulnunk.» — Már pedig sok dolog van, amit az emberi értelemmel nem tudunk felmérni. Viszont «azt ne alítsuk, hogy amit fel nem érünk kurta gondolatunkkal, azt Istenünk mindenható ereje végbe nem viheti». — «Mert hitünk fundamentoma tartja, hogy Isten sokat cselekedhetik értelmünk és okosságunk felett.» Ne feledjük: «Kicsiny és gyarló Isten volna, akit az emberi értelemnek rövid és fogyatkozott gondolatja megmérhetne és megfontolhatna». — A pogány bölcsek is sokszor szerepelnek Pázmány hivatkozásaiban; de csak ilyen beállításban: «Nem szükség azt a pogányoktól tanulnunk, amit Isten nyilván előnkbe adott; de hogy azok példája megszégyenítsen, halljad, mit mondanak . . .» Azt, ami az értelemnek felfoghatatlan, elfogadtatja annak a látása, ami természetes és mégis megmagyarázhatatlan. «Talán az nem fér fejedbe — írja — hogy egy test ennyi sokaságnak osztogatattik, ily kis morzsa kenyér színe alatt? Erre azt mondhatnám: hogy csak abból, amit naponként próbálva látunk, kivethetnéd ezt az akadékot elmédből. Mert ez a szó, mely az én szájamból vagyon, noha egy magában, de úgy elhat ezer ember fülébe, mint egyikébe; és azzal senki kevesebbet nem hall az én szómban, hogy ezt sokan hallják. Mit csudálod tehát, ha az Isten szava, sőt Verbum Deus, az Ige Isten, emberré lévén, noha magában egy, de sokakra egyaránt elérkezik?»

A fejtegető Pázmánynak az érvelés az ereje. A jezsuita kollégiumokban élő hagyományként őrzött skolasztikus filozófia élesítette ki elméjét a leegyszerűsített és ép azért annál megdönthetetlenebbül záródó logikai műveletek megfogalmazására; a sok szó, a szétfolyó, ide-oda keringő beszéd helyébe Pázmány ülteti a lényegyet megfogó,

a kérdés világos, rövid szövegezéséből kiinduló, a gondolkodás természetes törvényei szerint haladó következtetés egyszerűen meggyőző bilincset. A hitviták törvényévé teszi: «Azért, hogy hasznosan beszéljünk, meg kell a nyargalódást zabolázni, és amely dologról szóba elegyedtünk, ugyanazon dolognak vizsgálódásában kell maradni, úgy hogy szónkat másba ne üttessük, ne tétovázzunk». Az emberi okosságnak azonban két fegyvere van: az egyik a gondolkodásnak logikus következtetéseken való vezetése, a másik — és ez az egyszerűbb embernél még hatásosabb — a természeti világból vett hasonlóságokkal való megértetés. Pázmány művei mérhetetlenül gazdagok a meggyőző párhuzamokban, melyek a mindennapi élet jelenségeit és történeseit állítják olvasója elé, hogy annak értelme ezeknek vágányán tegye meg az utat, a megértés útját olyan tételek átlátására, amelyek az emberi értelemnek nehezek, felfoghatatlanok.

Az olvasót már az a biztonság is lenyűgözi, ami Pázmány sorai-
ból árad. Fokozza ezt a tájékozottságnak mérhetetlenül gazdag fegyvertára, amelyből mindig elő tudja húzni az ősi vallás hitforrásainak legmegfelelőbb bizonyosságait. A maga korában még növelte e tájékozottság szuggesztív erejét az a határozottság, amivel ellenfeleinek brzenálját kiaknáztta. «Valamit előhozok az új tanító atyafiak írásól, azt én magam az önnön saját könyvökből írom le . . . Mert ugyanis aok üdötül fogva olvasom az új tanítók írásit, a végre, hogy minden tudományoknak és rókalyukoknak végére mehessek» — írja büszke öntudattal. Szembeállítja a hitújítók, Luther, Calvin, Zwingli, Béza tanítását, hogy megdöntse az újítók igazába vetett bizalmat, és rámutat tanításuk erkölcsi eredményére és a tételeikben rejtőző dogmatikai szkepszis árjára. Felhasználja az újítók egymás ellen vívott vitáinak személyes vádjait is, hogy velük magukkal ásassa alá egymás tekintélyét. Ilyenkor ereszti szabadjára a gúny törét is, különösen a kor uralgó daemonizmusában alázva meg az ellenfelek ideáljait. Sokszor nyers és kemény; azzal menti magát, hogy vallásának támadóit utánozza ezzel. «Mert tudják meg — írja —, hogy valahányszor az eléadás bizonyos szabadságára gyuladunk, ez csupán a feleúj evangélium hirdetőit illeti; és ha csipősebb mondásaimat összegyűjtik, Gyarmati-féle frazeológiát gyűjtenek: mert szántsándékkal az ő szavait használtam, valahányszor egy kissé erősebben oda kellett mondanom.» Másutt így okolja meg írásának nyersségét: «Mert miként az édes lében és csemegében támadt férgeket csak valami keserűbb szerrel lehet irtani, épen úgy kénytelenek vagyunk az édes önámítástól megromlott elmék kicsapongásaira kissé csipősebb mondások savát hinteni». — Természetes, hogy elragadja Pázmányt a maga vallása szent-

vedélyes szeretete ; hiszen egyik első könyvében így okoskodik : «Nem látom, miért nem volna szabad szinte úgy büntetni az hitújítókat és az hamis tanítókat, mint egyéb gonosztevőket.» Ép ez a szenvedélyes pártotfogás adja meg a vér lüktetését polémiáinak. És ez a pártotfogás nem is csak a katolikus vallás igazának világos látásából ered, hanem a fájó magyar szívből is, mert Pázmány teljes lélekkel hitte és hirdette, hogy a magyarságra minden csapás, a török veszedelem is az ősi vallás elhagyása miatt szakadt. Magyar szíve elszorult, valahányszor a török hódításaira gondolt ; megrendítő egyik levelének sóhaja : «Hogy Európa megszabadulna a török igától, kiért, tudja Isten, nem szánám életemet letenni !» — Úgy érzi, meg kell inognia minden magyar luterista Luther-tiszteletének, ha megtudja, hogy Luther ellenezte a török ellen való harcot. De gyengülését látja a fogyaték magyarságnak a hitbéli megoszlás miatt is, hiszen «a keresztény vér, melyet a pogány ellen kellene tartani, egymással ontatik». Így olvad benne össze a katolikus és magyar keserőség, amikor a hitújítók konkolyvetését látja.

Pázmány szívének ez a megmozdulása a harag villámain fakasztja ; de van érzésvilágának egy másik áradása is könyveiben : az Isten-szeretet. Abból a mélységes hódolatból fakad ez, amivel az értelme által megismert Isten lába elé borul, tudván benne a világnak vezérlő urát, gondviselő fejedelmét, aki mindenható erejével e világot alkotta, bölcseségével vezérli, gondviselésével szent nevének dicsőségére igazgatja. Érti és tudja, hogy Isten nélkül semmik vagyunk, nélküle semmit sem tehetünk. Látja és hirdeti az Istennek minden mozdulatunkba bele-nyúló kezét. Ebből ered egyetlen vallási problémája : a kegyelem és a szabadakarat viszonyának kérdése. Megoldását már első magyar könyvében így fejtegeti : «Oly szükséges az Krisztus érdeméért adott Istennek malasztja az gyarló embernek, hogy e nélkül az mi szabad akaratunknak erejéből semminémű üdvösségre való jót nem cselekedhetünk . . . Noha pedig az Úr Isten érdeme nélkül és ingyen igazítja meg a bűnös embert : mindazonáltal azt kívánja ő szent felsége, hogy az bűnös ember az őtőle kapott segítő malaszttal, megszűnván az gonoszságtul, jó és isteni dolgokba foglalja magát, és ezek által diszponáltassék az ő bűnének bocsánatjára.» Mert : «Istennek malasztjával erő adatik nekünk, hogy jót cselekedhessünk és az gonoszt eltávoztassuk, de mindazonáltal szabadságunk vagy on mind az jóra s mind az gonoszra.» — Lelkének magasra szálló áhítata tehát e szavakba szövődik : «Engedd, én Istenem, hogy valamit Te kedvelsz, gerjedezve kívánjam, okosan keressem, igazán megismérjem, tekéletesen bételjesítsem. A Teszent nevednek dicséretire és dicsőségére vezéreljed az én állapotomat,

és amit Te akarsz, hogy cselekedjem, engedd, hogy azt megismérjem és úgy bételjesítsem, amint Te kívánod és üdvösséges lelkemnek. Mutass oly utat, én Istenem, nekem, melyen bátorságosan járjak, mind jó, mind gonosz szerencse között, úgy hogy jó szerencsémben fel ne fuvalkodjam, de Neked hálát adjak, háborúságimba le ne nyommassam, hanem csendes lelkiismerettel szenvedjem, amit reám bocsátasz. Semmin egyeben ne örvendezzek, hanem csak azon, ami Tehozzád viszen; semmin ne bánkódjam, hanem csak azon, ami elszakaszt Te-tőled. Ne igyekezzem azon, hogy Tekivüled és Teellened valakinek kedveskedjem. Ne rettegek senki gyűlölségétül, hanem csak a tiedtül; mindeneket szeretetben cselekedjem, és valami a Te tiszteletedet nem illeti, úgy tartsam, mintha ingyen sem volna. Adjad Uram, hogy Te-éretted megútaljam a mulandó világot; Tebenned pedig és a Te parancsolatidban mindenek felett gyönyörködjek lelkem, és Tégedet mindenek felett szeressen. Kedvetleníts meg engem minden vigassághoz, mely Nálad nélkül vagy, hogy Tekivüled semmit ne kívánjak. Tedd gyönyörűséggé a Teéretted felvett munkáimat; Tekivüled pedig semmi nyugodalmat ne keressek!»

Írásaiban és életében ennek a középkori imának megvalósítására törekszik. A gyenge ember vétkes természete néha szinte meghökkenti Istenhez merészkedő áhitatát. Amikor Boldogasszony választottságáról akar szólni, gyengeségének tudatában így habozik: «Nem tagadom, hogy mint a régiek félve nyúltak Isten igéjének betűjéhez, én is félve kezdek annak dicséretéhez, aki méhében hordozta az örök Igét. Mert noha mindnyájan sokkal tartozunk Máriának, aki által vettük az Isten Fiát, és hálátlanság volna, ha az Ige anyjának tiszteletétől sajnálnánk néhány szót, mindazonáltal egyrésről meggondolván, hogy az Isten oltárára kenyeret nem tehetett, akiben mocsok volt, az Isten házában nem szolgálhatott a csonka, görbe, hibás vagy rühös, azt is eszemben tartom, hogy meg kellett hálnia a papnak, ha kezét-lábát meg nem mosta, mikor az oltárhoz járult; másfelől eszembe jut, hogy nem testi fogyatkozások, hanem sok bűn rútsága szennyesíti az én mosdatlan lelkem, azért annál nagyobb félelemmel kezdek Boldogasszonyunk dicsőítéséhez, minél értékesebb az Isten Fiának eleven lakóhelye a kőből csinált oltárnál».

Még nagyobb a megrendülése, amikor Krisztus útját látja a passzióknak rendin. «Oh én kemény szívem — sóhajt fel ekkor —, mikor epedsz meg bánatban, ha ekkor sem bánkódoz, mikor a te Istened meghal éretted! Nézd oh én lelkem a te Megváltód holttestét a kereszfán! Látod-e, mint béestek szent szemei? megkékültek szent orcái; megmerevedtek hideg tetemi; megfeketedtek szent tagjai; lábbal

tapodtatik földre folyt szent vére! Folyjatok én szemeim könnyhullatási, ha vérrel folynak a Krisztus sebeinek forrási. Szerelmes Uram, édes Megváltóm, a te szent halálad oltalmazzon engem az örök haláltól.» Ez a látvány, az Isten értünk vállalt kinszenvedése térdre kényszeríti a szemlélőt». Ha olvastad — írja Pázmány — az evangéliumban Krisztus Urunk sok fáradságát, inségét és szenvedéseit, ha hallottad, hogy bűneink terhe alatt vérrel verítkezett a kertben, ha szemlélted Pilátus, Heródes, Kaifás előtt való megcsúfoltatását, ostoroztatását, tövis koronáját, ha gondolatban felmentél a Kálváriára és a keresztfán a latrok között nézed Krisztus Jézus szörnyű halálát, ha szent oldalának tátott sebét meggondoltad, jusson eszedbe, hogy ezek nem mások, mint a mi bűneink ostorozásai.»

De ugyanúgy szeretetre lelkesíti maga a bennünk működő isteni kegyelem. «Ő szent és áldott szeretet — kiált fel prédikációjában —, mely annyi jóval töltöd el lelkünket, erősíted gyarlóságunkat, nagy méltóságra emeled kicsinységünket, hogy Isten barátai legyünk! Te vagy a többi erények élete, és lelke, mert megeleveníted és Isten előtt érdemszerzőkké teszed cselekedeteit. Te vagy a lelkünk szárnya, mely nélkül örök boldogságra nem röpülhetünk. Te vagy hidegségünk melegítő tüze. Te vagy a bűnök halála, az erények gyökere, kútfeje és királynéja.»

Ilyenkor megárad a szava, mint az égbe szálló tömjénfüst. Szeme is látóbb, ajka is beszédesebb, amikor a hit magasságaiban repkedhet. Szinte végét sem leli a szinonimák lendületének, mondván: «Oh áldott ország, oh véghetetlen ország, nem földi ország, mely változandó, mulandó, kevés ideig tartó és mindenkor sok félelemmel és fáradságos bajvívással rakva: hanem nyugodalmas, állandó, örökké maradandó, mennyei ország!» ... Ilyenkor valóban az, ami lenni akar: «Isten trombitája, mennyei titkok sáfárja, angyali kenyér osztogatója».

Egyik beszédében Pázmány azon elmélkedik, hogy mit köszönhet az ember a szónak, a nyelvnek. «A nyelv — írja — ha oktat, tudatlanságból szabadít; ha énekel, gyönyörködtet; ha dorgál, jobbít; ha biztat, szüvesít; ha bátorít, vigasztal; ha fenyeget, tartóztat. A nyelvnek köszönjük, hogy a vad és oktalan módon élő emberek városok társaságába szállottak és emberi életet tanultak. A nyelv oka, hogy a böles tudományok terjedtek.» Pázmány, az író, a nyelv, a szó munkásai között ezeknek a törekvéseknek akart lenni a megvalósítója. Fejtegetéseivel oktatott, tudást terjesztett, a társadalmi élet erkölcsére nevelt, dorgálásával jobb útra vezetett, Isten jóságának hirdetésével vigasztalt, áhítatának himnikus lendületeivel az Úrhoz emelt.

S ezzel megvalósította azt az írói hivatást, amelyet a XVII.

század a szó és toll munkása elé tűzött. Egy helyen idézi Aranyszájú Szent János meghatározását: «Az imádság olyan, mint a sovány és száraz kertben a forrás.» A XVII. század magyar életének sovány és száraz lelki talajára ilyen forrás volt Pázmány írói tevékenysége. Hogy azzá lehetett, annak is maga adja magyarázatát, amikor a prédikátor sikeréről elmélkedik, mondván: «Sok munka, nagy okosság, temérdek tudomány és mindenekfelett nagy isteni malaszt és tekéletesség kívántatik a prédikációhoz». Úgy hisszük, ez a rövid ünnepi megemlékezés is igazolta, hogy Pázmány irodalmi működése hosszú és kiterjedt tanulmánynak, nagyon sok oldalról szerzett tudásnak, istenes léleknek a szellemi eredménye. És így emelkedik elénk az író mögül az ember nagysága: az egész életét Istennek áldozó Pázmány alakja. Az emberé, aki Istennek élt, Istenért dolgozott, és Isten szavának követésére tanított. A munka, az élet itt lüktet ma is Pázmány írói hagyatékában.

A HITTUDOMÁNYI-, BÖLCSELETI OSZTÁLY FELOLVASÁSAIBÓL.

Az emberért vívott harc neveléstudományi következményei.

Kivonat *Váradi József* r. tag 1937. évi május hó 7-én tartott székfoglalójából.

Valamely baj megállapítása általában sokkal könnyebb, mint annak a megszüntetése. A diagnózist akár el is titkolhatja az orvos ; a gyógykezelés módjait azonban határozottan meg kell jelölnie. De maga a tünet-megállapítás is nagy feladat. Különösen akkor, ha nem egyéni, hanem társadalmi bajról van szó. S ennek nehézsége csak fokozódik azzal, hogy nevelési oldalán kíséreljük meg a kinyomozását. Mégis vállalkoznunk kell rá, mert csak így tehetünk szert helyzet- és körülményismeretre, s csak ennek megértése révén juthatunk a baj kellő magyarázatához. Ez aztán rávezet a mostani világválság nyitjára, kezünkbe adja a helyzet kulcsát, megcsillantatja előttünk a bajból való kilábalás lehetőségének reményét, amivel egyfelől világossá teszi számunkra az új életre indító törvények alapelveit, másfelől átmelegíti szívünket a jobb jövőbe vetett hit nekifeszülő erejével, szóval, fokozza életképességünket.

Minden tevékenység — hangsúlyozza Otto Willmann, — amely az ifjúság szellemi és erkölcsi áthasonítására irányul, a történeten történettel dolgozik. A történeten annyiban, amennyiben a jelenből mindenütt hidat ver a jövőbe, s a nemzedékek láncolatához új szemeket erősít. A történettel pedig azért dolgozik, mert azok az eszközök, amelyeket felhasznál, azok a javak, amelyeket átplántál az ifjúságba, azok a kapcsolatok, amelyeket megújít, az addigi fejlődésből származnak. A nevelés tehát egyfelől a jövő motora, másfelől a mult erőinek gyűjtője és sűrítője. Azzal, hogy az individuum fejlődése révén e szellemi kontinuum részesévé lesz, válik fokozatosan személyiséggé, lelkesül tulajdon égi másává. A nevelés tehát szükségképpen a történelem irányát tartja be, amikor a lelki ember kifejlődésén dolgozik. Az erre irányuló bátor és következetes törekvés mindenkor magasztos feladat volt, ma pedig a szó szoros értelmében sorsdöntő kérdése nemcsak

az egyeseknek és a családoknak, hanem a népeknek és az egész emberiségnek.

Most látszólag messzebb vagyunk ettől, mint eddig. S vajjon mennyire jutunk holnap? Kérdezzük; de nem is várunk feleletet...

Gondolkodó ember számára világrészünknek mai története a családok láncolatát jelenti. Akad benne azonban biztató mozzanat is. Ez pedig az a nyilvánvaló tapasztalat, hogy a kultúra elvilágiasodása annak elanyagiasodásával jár; ezzel pedig egyenes arányosságban szaporodnak a társadalmi bajok, mutatkoznak a felbomlás jelei, amiből magától értődően következik, hogy *szellemi, azaz vallásos alap nélkül nincs kultúra.*

Nem gyanúsítással és erőszakkal kell megvívni a harcot az emberért, hanem azzal, hogy *az eddiginél jobban megszervezzük az emberben levő állati ösztönök fékentartását.*

Az általános nyomornak igazi, s ennél fogva egyetlen ellenszere az olyan általános nevelés, amely mindenkit józan megfontolásra képesít, irgalmasszívúvé szelidít és igazságossá nemesít. A szocializmus kérdései tehát voltaképen etikai kérdések.

A mi korunk sem áll sokismeretlenű feladat előtt. Az élénk meredő kérdések bonyolultak ugyan, de nem megoldhatatlanok. Velejükben életérzések. Főtéplálójuk a bizonytalanságtól való irtózás és a létbizonyosság után esengő vágy, másfelől harag mindennel és mindenkivel szemben, ami és aki gátolja annak teljesülését. Szembetűnően erős az egyéni fölemelkedés vágya is, és egészen határozott a társadalmi érvényesülés szándéka. Végelemzésben tehát csupa erkölcsi erő. Nem ok nélkül kérte tehát *Széchenyi «Hitel»*-ének taglalójától: «... Nekem csupán az *erkölcstudományt* engedd bevinnem a nép szívébe, örök álláspontom felleltem, s minden más tudományt kiforgatok sarkából, népeket boldogító teóriás szándékkal felhagyok, mert az erkölcstudományból praktice merítgeti akkor a morális nép a társadalmi élet legédesebb örömeit». Mélységes értelmű ennél fogva az a kívánsága, hogy «egyesült erővel iparkodjunk azon, hogy Magyarországon egy ember se legyen *kenyér és ruházat* nélkül, *jödél és szakismeretek* nélkül és az *erkölcsi műveltséget* senkise nélkülözze».

Századunk nagy egyenletének baloldala tehát könnyen rendezhető. Hisz az összes tényezők visszavezethetők egyre: az erkölcsre. Mivel pedig erkölcs és művelődés mindenkori kölcsönösen feltételezi egymást, a nagy feladat, a bajból való kilábolás és haladás titka meg van oldva. Csak nem szabad a *homo oeconomicust* elválasztani a *homo moralis*-tól. Senki sem jó, hangsúlyozza *Szent Tamás*, aki nem veszi ki a részét a közjó előmozdításából, s ezért nem is lehet boldog. «Csak az önösnek nincs vigasztalása.»

Az igazi szocializmus minden jogos egyéni érdek előmozdítója, és így nem lehet ellentétben az individualizmussal. Sőt aligha tévedünk, ha úgy látjuk, hogy a szocializmus a készülő szobrot körülvevő vörös lepel, amely mögött az életformálók — talán inkább nem akarva, mint akarva — a józan, jól elrendezett és tökéletes individualizmus szoborcsoporthoz tartoznak. Szociális bajaink nyilvánvalóan individuális eredetűek, s ezért az egyes emberek nemesítésével a közösség életének is meg kell javulnia és fel kell virulnia.

Éretlen, egyéni- vagy pártszempontokat követő, divatoknak hódoló eljárás lenne, ha csak egy szempontból vizsgálnók a nevelés kérdéseit. Igaz: «A maga szemével lát a független». De amikor olyan távoli és nagy dolgokról van szó, mint a csillagok, és olyan imponderabilitásokról, mint a nevelő-hatások, akkor a szemet meg kell toldani a teleszkóppal és mikroszkóppal, értékfeltárával és egyéniségvizsgálóval. A közeli dolgoknál pedig ajánlatos stereoszkóphoz folyamodnunk, hogy látásunk teljesebb és tisztább legyen, azaz a nevelés kérdéseiről alkotott nézeteink a valóságot teljesen felfogók és így annak megfelelők lehessenek.

A nemzet- és állampolgárnevelési tudattól vezérelt társadalmi nevelés nem tűr semmiféle előítéletet és ellenszenvet hivatásrendekkel és társadalmi osztályokkal szemben, nem engedi azt gyűlöletburjánna gázosodni, s még más népek és nemzetek iránt sem nevel ellenséges érzületre. Hiszen *emberiség* és *emberiség* feltételezik egymást.

Az ember horizontálisan korlátok közé van szorítva; de vertikális irányban nem ismer határokat. Az Úrhoz való igazítottságunkat mutatja az a tapasztalható tény, hogy minél magasabb célokra törünk, annál nagyobbak is leszünk. Egyéni szabadságvágyunk tehát ösztönös ősforrásból fakad. «Senki sem marad vesztig alacsony fokon, ha tudja, hogy ott áll.» Ezért értjük nevelésen mindazoknak a hatásoknak és eljárásoknak az összességét, amelyekkel az emberben levő testi és lelki tehetségeket (diszpozíciókat) felsekcentyűzük, tudatosan, tervszerűen és összhangzatosan fejlesztjük az igaz-jó-szép egylényegű szent eszme irányában, hogy életének rendeltetését fel tudja fogni, ennek megfelelően képes legyen cselekedni, és így — eszméktől irányított munkás életével — biztosíthassa a maga és családja boldogulását, hozzájárulhasson népe és hazája emelkedéséhez, ezen át az emberiség haladásához, s mindezt belső kényszerből meg is teszi, mert csak így él emberhez méltó életet, csak így terjedhet Krisztus királysága s ennél fogva csak így lehet boldog.

Minden létező természete akkor alakul ki és valósul meg, ha betöltheti rendeltetését. Az ember számára ez azt jelenti, hogy gátlás

nélkül kell törnie célja felé. Ez ma, a hagyományavesztett s ezáltal tömeggé süllyedt nép körében különösen nehéz. Csak tervszerű neveléssel érhető el. Ha ezen behatóan gondolkodunk, akkor — olvassuk Kantnál — nagyon nehéznek találjuk. Hisz e legnagyobb és legsúlyosabb kérdésnek oldozgatása közvetlenül a fogamzással, illetőleg a születéssel a családban kezdődik, s addig kellene hézagtalan és zökkenés nélküli folytonosságban tartania, amíg az egyén képessé nem vált az önvezetésre és önnevelésre. *A neveléstudománynak tehát az egész ember nevelését alá kell elméletileg támasztania!* Feladatát akkor oldja meg sikerrel, ha — a családi- és népiskolai nevelés alapvető fontosságának kiemelése mellett, — kiszabadítja a nevelői gondolkodást iskolarendszerünk zsákutcáiból, iskolákban, egyesületekben, a legnagyobb művelődési intézményekben is az *excelsiort* teszi egyéni feladattá és hivatásbeli kötelességgé. Így válik majd az élet főtényezőjévé az — Ige s tölti be mindenki emberi rendeltetését.

Jean de Limoges, a ferencrendi.

Kivonat Horváth Konstantin r. tag 1937. évi nov. hó 5-én tartott székfoglaló előadásából.

Jean de Limogesről, Johannes Lemovicensisről az első magyar megemlékezés 1930 februárjában történt a Katolikus Szemlében. Amit addig tudtunk róla, csak annyi volt, hogy clairvauxi szerzetes volt, Limogesben születhetett, élt a XIII. század első felében és meghalhatott 1250 körül.

Az első magyar nyelvű megemlékezés után két évre, Zirc alapításának 750 éves jubileumára, megjelent három kötetben *Johannis Lemovicensis Opera omnia*, 1932. Így akart Zirc hódolni *valamikori apátjának*. Ez a tény akkor egészen új volt, meglepő és nem kis feltűnést keltett a középkorral foglalkozók között. A tétel legnagyobb bizonyítéka volt a valamikori clairvauxi apátsági könyvtár 1402. sz. kódexe (ma Troyesban), mely felsorolja a clairvauxi perjeleket Szent Bernát alapításától kezdve 1294-ig; ez 15. helyén felemlíti: «*Johannes Lemovicensis, post haec abbas de Boccam*». Hogy Boccam és Bakony azonosak, hogy külön bakonyi apátság nem volt, hanem az azonos a zirci apátsággal, arra legyen elég utalni *Johannis Lemovicensis Opera omnia*, I. 39*—62.* l-ra.

Még Clairvauxból való eltávozásának ideje is elég pontosan volt meghatározható. Tudjuk, hogy elődje a clairvauxi priorátusban Gottfrid volt, aki Le Prée sur Arnonban lett apát, ahol az okiratokban már 1203-ban szerepel, de 1206-ban még Clairvauxban szerepel, mint tanu; utódja pedig Jakab, akinek, mint tanúnak neve már 1208-ban olvasható Clairvauxban; bizonyosra vehetjük tehát, hogy Jean de Limoges 1206—1208 volt perjel anyamonostorában és utána bakonyi apát lett. Hogy meddig? Mivel 1221-ben már *Guido, abbas de Vocan in Hungaria* tanuskodik ama oklevélben, mellyel ernestbrunni Zsófia Hafnerbach birtokát Zwettl ciszterci apátságnak adományozza, tehát ekkor már nem volt Jean de Limoges Bakony apátja. Sőt, mivel már 1218-ban egy clairvauxi adománylevélben szerepel egy *G. abbas de Bucham*, körülbelül ezt az időt jelölhetjük meg mint legvégső évét Johannes Lemovicensis apátságának.

Irodalmi hagyatéka ma Troyesban van, a Bibliothèque de la Villeben. Clairvaux a forradalom szent jellegéből kivetkőztette; ma a régi, majd nagyszerűen átépített monostor épülete Franciaország egyik legnagyobb fegyháza; a ciszterciek emlékét csak a néhány házból álló kis község szállója őrzi, mely Szent Bernáthoz van címezve...

Troyesban, a régi monostor könyvtárában megvannak összes munkái; viszont ez az egyetlen hely, ahol összes munkái együtt vannak. Másutt, ha előfordul is több munkája, azok gyűjteménye sohasem teljes. Az összes munkáinak kiadását követő ismertetések és bírálatok, melyek leginkább a francia nyelvterületen méltányolták e francia apát munkáinak első kiadásával járó nagy fáradságot és *Glorieux*, lillei tanár két-kötetes munkája: *Répertoire des Maitres en théologie de Paris au XIIIe siècle*, még jobban igazolják, hogy egyes munkái nagyon is el voltak terjedve. A *De Dictamine et de dictatorio syllogismorum*, egyik legérdekesebb munkája ezek után nemcsak a troyesi 893. számú kódexben, hanem a párizsi Bibl. Nation. 14.357. sz., valamint a brugesi XIII. századi 381. számú kéziratban is megvan. A bécsi Staatsarchivban az elmélet kivételével a mintalevelek mind megvannak a 409. sz. kéziratban. — A *Morale somnium pharaonis*, egyetlen munkája, mely 1932 előtt nyomtatásban megjelent, bizonyos fejedelmi tükör, nemcsak a troyesi 556. sz., hanem ugyanott az 1534. sz. kódexben, a párizsi Bibl. Nation. 3596., 6069., 15.812., 16.251. sz. kézírataiban, Douaiben a 764., Laonban a 337., Brugesban az 553. sz. kódexekben olvasható. Megtalálható még Erfurtban 3 kódexben, Madridban az Escoriálban, Brunswickben és Bambergben egy-egy kódexben. — A bécsi Staatsarchiv 409., valamint 3143. számú kódexe teljesen, a 2515. és a 12.505. számú pedig csonkán tartalmazza. Megvan még a pozsonyi káptalan kézirttárában és az oszei, csehországi ciszterci monostorban. A nyomtatásban megjelent részt közreadta 1690-ben Christophorus Wagensel; ezt nyomatta le újra Albertus Fabricius a Codex pseudepigraphus Vet. Test. 1713-ban, a hiányzó részeket pedig egy upsalai szöveg után tartalmazza a Bibliotheca Latina mediae et infimae latinitatis 1754., 1858. — Az *Expositio super ps. 118.* a már említett troyesi 556. sz. kódexen kívül megvan ugyanott az 1534. sz. XIII. századi, az 1642. és 1714., valamint az 1857. sz. XIV. századi kódexben, Párizsban a Bibl. Nation. 14.427., 14.869. és 16.496. sz. kéziratában, Saint-Omerban és Velencében. — A legutoljára említett Párizsi kézirat tartalmazza a *De silentio religionis* című munkáját is, ami megvan a már említett troyesi 556. sz. kéziratban kívül ugyanott az 1534. számúban is. — A *De cruce* szóló 4 és fél kolumnát kitevő költeményén kívül az 556. sz., már többször említett kéziratban kívül van Troyesban a XIII. vagy a

XIV. századból való 1534. számú kódexben még néhány verssora *De sacramento*, *De S. Mauritio*, *De. S. Guillelmo eppo Bituricensi*, majd *Elucidarium religionis* a szerzetességről irt szép munkája, valamint szentírási helyek gyűjteménye a megírandó *De mysterio iniquitatis* és *De visitatione et electione*, igazából meg nem irt munkáihoz.

Levelei közül csak kevés maradt reánk, egy későbbi kompilátornak, *Johannes de Vepriának* 1471-ből eredő kivonatában a troyesi 1452. sz., kissé nehezen olvasható papiroskódexben ; ezeket Tamásnak, a párizsi egyetemen tanuló szerzetesnek írja.

Johannes Lemovicensis visszatért hazájába ; legalább is a *Somnium Pharaonis moraleját* már onnan ajánlhatta a *victoriosus principipotestates aëreas debellanti domino Theobaldo regi Navarrae, magnifico Campaniae ac Briae comiti palatino*. A XIII. században Champagne grófjai közül háromnak a neve Theobaldus. III. Theobaldus 1197-ben lett utódja II. Henriknek, aki a Szentföldön halt meg ; de csak nagyon rövid ideig tartott grófsága, mert 1201 május 24-én meghalt. Ennek és Navarrai Blankának posthumus fia IV. Theobaldus néven viseli a kormányzás gondját 1253-ig, akinek a fia már a század második felében lesz Champagne ura V. Theobaldus néven. A három közül csak IV. Theobaldra gondolhatunk, mert csak őt kiáltották ki 1234 május 8-án Pampelónában navarrai királynak, anyja testvérének, Sancho Le Fortnak halála után.

Johannis Lemovicensis Opera omniajának kiadása után *Delorme* Nándor, a ferencrendiek kitűnő olasz középkor-tudósa, köszönetét fejezte ki a kiadónak a munka fáradságos összegyűjtéséért és kiadáásért, annyival is inkább, mert éppen ő dolgozott ez elfeledett *ferencrendi* egyik munkájának, a *Morale somnium Pharaonisnak* kiadásán egy párizsi és egy toulousei szöveg nyomán. Az eddig kétségtelenül ciszterci Jean de Limoges, akinek összes munkái csak a ciszterci clairvauxi monostor könyvtárában találhatók együttesen meg, aki eddig kétségtelenül és a legkisebb gyanu nélkül a tudományos világban mint ciszterci szerepelt, akinek éleadatai annyira megegyeznek a többi ismert adatokkal, most egyszerre mint Szent Ferenc fia merül fel . . . Miképpen lehetséges ez? Van még új a nap alatt? Tévedés volt-e minden eddigi kutatás?

E kérdésekre a megoldáshoz a lépcsőt, az első lépést megadta *Sbaralea*, *Bullarium Franciscanum*, I., melyben az 566. lap jegyzetében ez olvasható : *Fr. vero Joannes a. 1245. interfuit generali concilio Lugdunensi, ex Supplemento ad concilia editionis novissimae Venetae . . . cumque antea esset ordinis Claraevallensis, transiit ad novum ordinem Minorum, scripsitque nonnulla. János testvér tehát jelen volt az 1245-i*

egyetemes zsinaton Lyonban ; különben ő, aki előbb clairvauxi ciszterci rendi volt, átlépett a Szent Ferenc rendjébe . . .

Sbaralea tanúsága az 1759. évből való. De tanuja az említett ténynek maga IV. Ince pápa, aki 1247 júl. 8-án bullát intéz «Fri Johanni de Lemovicis Ord. Minor. et aliis collectoribus redemptionum votorum cruce signatorum et legatorum subsidii Terrae Sanctae ad opus ecclesiae Romanae per regnum Franciae» (*Berger, Registres d'Innocent IV. I. 460. n. 3059.*). Jean de Limoges tehát ekkor már a keresztes hadjáratot fogadók fogadalmainak megváltására rendelt ferences megbízottja a szentszéknek, aki egyúttal a franciaországi adományokat is gyűjti a Szentföld segélyezésére . . .

És négy évre rá, 1251 jan. 31-én ugyanaz a pápa «Dilectio Filio Joanni Lemovicensi poenitentiario nostro ordinis fratrum Minorum-nak» állítja ki bulláját.

Tehát ez a két pápai irat döntően tanuskodik amellett, hogy János, a valamikori clairvauxi perjel, a fellendülő és nagy befolyást élvező Szent Ferenc-rend tagja lett és abban nem kis méltóságra emelkedett, akit a pápa poenitentiáriusának nevez . . .

János tehát ciszterci volt és ferencrendi lett.

A kutató előtt rögtön felmerül a kérdés : munkáit mikor írta? Mint ciszterci írta-e azokat, vagy mint ferencrendi?

1. *Leveleit* biztosan mint ciszterci írta a Párizsban tanuló Thomae de Antemato (Antumatum, Andematunnum nem más, mint Langresnek nagyon ritkán előforduló régi neve). Bernardi filiulusának, Benedicti discipulusának mondja őt, aki Claravallisban monachus, ő, a frater Joannes Lemovicensis, aki commonachusa és conservusa, pauperculus fratrulus, peripsema monachorum et peregrinantium monasterii Claraevallis. Ezek mindennél világosabban beszélnek.

De írhatta-e, mint ciszterci, e leveleket a Párizsban tanuló cisztercinek, mikor 1245-ben a zsinaton már mint ferencrendi jelenik meg, a ciszterciek Bernardinum pedig Párizsban csak 1244/45-ben alakul meg? Az bizonyos, hogy a Bernardinumnak IV. Ince által történt megerősítése ekkor történt. A ciszterci rendnek azonban már 1139-ben volt háza Párizsban ; azonkívül a clairvauxi monostornak 1227-től kezdve külön háza volt Párizsban, melyet garlandai Matild adományozott Radolf clairvauxi apátnak bizonyos kötelességgel. 1237-ben a nagykáptalan kötelességévé tette az apátnak, hogy ebben a studensházban egy pater és két konverzus testvér legyen a tanulók ellenőrzésére és a rendi növendékek fehér habitusukat és cappájukat ott is hordják . . . Ez maga megoldja az említett nehézséget.

2. Az *Elucidarium religionis*ről is biztosan állíthatjuk belső bizo-

nyítékok alapján, hogy cisztercinek a munkája. A szerzetesélet szépségét rajzolja ; nemde ciszterci ruházatot ír le, mikor elmondja a szerzetesnek ruházatát : *sotulares* muniunt pedes, ne laedantur a lapidibus ; *pedules* contra corruptiones externas ; *caligae* protenduntur a pedibus usque ad pudenda ; renes *funiculus* stringit ; *tunica* est indumentum completum ; *succinctorium* restringit habitum ; *scapulare* est indumentum laborantium ; *praecinctorium* scapulare praecingit ; et *cuculla* est vestimentum ultimum? Majd felsorolja a szerzetesek ételmét : panis, vinum, sal, olus, legumen, ova, caseum, pisces et butyrum ; és felkiált : Non *monachus*, sed *maniacus* est, aki nem elégszik meg az ezek által szimbolizált szellemi javakkal. *Monachus*, tehát még cisztercieknek ír. A szerzetesmunkák felsorolásában : *scopare* pavementum, *lavare* vestimentum, ungere calceamenta, *bajulare* fasciculum, *colligere* foenum, *tritium* metere, *vindemiare* vinetum et *scribere* librum : megemlíti a *grangiát*, a ciszterci majort . . .

3. Ugyanez áll a *De silentio religionis* című darabjáról is. Itt a *coenobiale* silentiumot említi, melyet ha nem tart meg az indisciplinatus *monachus*, indignatur disciplinato ; a törvények mindig *leges monasticae* ; *monachus* írja *monachusnak*, tehát ciszterci írja cisztercinek.

4. A *De dictamine et dictatorio sillogismorum* könyvének természete olyan, hogy belső bizonyíték itt kevesebb található, mint a többiben ciszterci volta mellett. De a publikálásnál felhasznált kézirat, mely a XIII. századból ered, explicitje szerint : editus a venerabili viro magistro Johanne dicto Lemovicensi, *monacho Clarevallensi*. E külső bizonyíték tehát nagyon súlyosan esik a latba. Mintalevelei szerint akkor írták e munkát, mikor Ince pápa és Lajos király együtt voltak az uralkodók. Ez az időmeghatározás 1243—44-re utal, mikor IV. Ince és Szent Lajos együtt intézték a kereszténység ügyeit. Ha tehát mint ciszterci írta e könyvecskét, akkor csak e két esztendő alatt írhatta, mert 1245-ben már mint ferencrendi vett részt a zsinaton.

5. Legterjedelmesebb munkája az *Expositio super ps. 118*. Erre gondolhatott Sbaralea, mikor írásairól általában megjegyzi : «scriptis nonnulla, quorum aliqua inter illa S. Bonaventurae leguntur». Ezt a munkát sokszor kiadták Szent Bonaventura neve alatt, egészen az utolsó kiadásig kizárólag. Mindenesetre Jean de Limoges munkájának tartjuk, mert kevésbé gyakorlati, nem oly mély és nem oly rendszeres, mint Szent Bonaventura írása. Szent Ambrus munkáját tartotta szem előtt, de sokkal formalisztikusabb, skolasztikusabb, több újság van benne, új etimologia és újabb bölcslethez is valami. Nem lehet eldönteni, hogy mint ciszterci írta-e, de biztosan ciszterci szertartásra gondol, mikor a *Suscipe me Domine secundum eloquium tuum* versnél

megjegyzí, hogy ez az a kérés, melyet «novitius proponere consuevit in praesentia abbatis et astantium monachorum». Így van ez a cisztercieknél mind a mai napig. Sőt a fogadalom szertartása is le van írva : «Abbas prostratum novitium erigit annuens, erectum exuens, exutum induens» : a földre boruló noviciusnak int az apát, hogy keljen fel, majd leveti régi ruháit és újba öltözteti.

6. *Költeményei* és a szentírási helyeket tartalmazó könyvei teljesen semlegesek kérdésünkben.

7. Legelterjedtebb munkája azonban a *Morale somnium Pharaonis*, mely szimbolikus levelek gyűjteménye az egyiptomi fáraó és József, valamint a királyi tanácsosok között, gondolkodóba ejt. A 20 levélből álló munka valami királytükör, az ideális fejedelem képét tartalmazza, mint aminő van több, melyek mélységét nem éri el ugyan, de forma és nyelvezet szempontjából azok között első helyen áll. Nyugtalanul hatnak a bevezető sorok : «Rex virtutum progressurus ad praelium adversus principes tenebrarum, viris olim spiritualibus inspiravit novam castrorum aciem, novam stellarum cohortem caritative colligere, caritativis stipendiis exhibere maturiores, scilicet philosophiae filios, quos scientia providos, gratia strenuos, paupertas reddidit expeditos accingendo gladio spiritus, quod est verbum Dei et eos spiritali militiae ascribendo».

Mondottuk, hogy IV. Theobaldusnak ajánlotta e munkáját 1234 után. Ennek a királynak pártfogását emeli ki itt valakik irányában, akik most nem rég alakultak, kik lelki katonaságot vállaltak, szegények, de bölcsek és bátrak és készek mindig kivonulni a lelki ellenségek ellen. Mivel az ezek ellen való áskálódásban a király nem hallgatott Achitophel tanácsára, sőt azok pártját fogta, akik ellen megindult a gyűlöletes harc, ezért hálából írja a királynak e fejedelmi tükröt . . . Nem tudom, nem vonatkoznak-e e szavak sok szimbolikus palást alatt az új rendnek, a ferencrendnek nehézségek között való terjedésére, esetleg arra, hogy van valaki, aki régen is lelki ember volt és most ehhez az új szellemi küzdőcsoporthoz állott és a nemes pártfogást ezért tollánák erejével akarja megköszönni . . . Ez csak egy gondolat, mely önkénytelenül is feltámad e sorok olvasásakor, ha tudjuk, micsoda változáson megy át egy, már más rendben magas állást viselt, előkelő egyházi férfiú belsőleg, külsőleg, ha egy mindent megmozgató lelkes, új alakulathoz csatlakozik.

E munkája kivételével a többiről állítjuk megalapozott történelmi bizonyossággal, hogy azokat még mint ciszterci írta. Jean de Limoges személye és kódexei még meglepetéseket tartogatnak számunkra.

A TÖRTÉNELEM-, JOG- ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYOK OSZTÁLYÁNAK FELOLVASÁSAIBÓL.

Egy magyar város 600 éves multjának tanulságai.

Kivonat *Bártfai Szabó László* r. tag 1937. évi nov. 12-én tartott felolvasásából.

Mint sok magyar város középkori történetéről, Gyöngyös multjáról is sok téves adat és rosszul értelmezett részlet került bele a történelembe. A felolvasó mindezek mellőzésével, a biztos adatok útmutatása mellett, rajzolta meg a város multját.

Az 1907-ben kiásott skytha sírlelet a legrégebb nyoma annak, hogy az erdőirtók, szénégetők, agyagművesekből álló kis telep a Krisztus előtti VI. században már megvolt. A város környékének valószínűleg az Aba-nemzetség Sar nevű tagja ad nevet s az alapítja meg a sári monostort is, ahol Aba Sámuel is eltemették. A város magva a Krisztus Szent Teste-kápolna környéke volt. Az Abák kihaltával a Kacsics-nembeli Széchényiek kapják a város területét, ők alapítják meg a város alsó részén a ferencrendiek kolostorát, megépítik a templomot és Tamás erdélyi vajda családja itt él.

A városra vonatkozó adatok gondos mérlegelése után a felolvasó kimutatta, hogy a pápai tizedjegyzékek hosszú ideig vitás részei azt igazolják, hogy 1332—1337 között a város területén három önálló plébánia volt és a három, csak gazdaságilag összefüggő telepből Tamás vajda alkot közigazgatási egységet, miután a három plébániát a Szent Bertalan-egyházban egyesíti. A város 1334-ben Buda város kiváltságait kapja. Ezt úgy magyarázták a város történetének régi megírói, hogy a földesúr a várost tornyokkal, bástyákkal és falakkal erősítette meg. A felolvasó kimutatta, hogy mindegyik egyetlen adat sincs, Gyöngyöst mély árokkal, tövissel és bozóttal kerítették, a várost átszelő utakra pedig kapukat építettek. Tehát, mint a hegyek alján elterülő alakulás legtöbbször, kapuváros volt.

Tanulmányában foglalkozott a felolvasó a város körül elterülő gyepükkel, kimutatta, hogy ezek nem a földesúri hatóság alá tartozó, a város mai határának mintegy negyedrészt kitevő földterület felszántásából és megműveléséből áll elő a földközösség, amely 1864-ig

fennáll, amidőn a város megváltása bekövetkezik. A város belterülete a földesuraké, a város első lakói tehát a jobbágytelkeken lakó zsellérek, mesteremberek, akik a földesurak földjeit művelik, vagy nekik szolgáltatást teljesítenek. Szabad birtok csak a gyepüből alakított szőlő, amely után csak tizedet fizet a város polgára, akinek tulajdonjogát a város tanácsa megvédi. 1538-tól kezdve tódul be a városba a környék köznemessége s a nincstelen őslakók és a nemesi jogaihoz ragaszkodó, sokszor jobbágytelken lakó nemesi elem együttéléséből alakul ki a város újkori polgársága, amelyet főként a földesúri, az újkorban elviselhetetlennek érzett terhek elleni küzdelem kovácsol össze, vallási és vagyoni ellentétei dacára is számottevő és erőlkifejtő egységgé.

Tanulmányai eredményét a felolvasó négy tételbe foglalta össze.

1. Hogy a város lakóinak sem gazdasági, sem kulturális fejlődését a földesurak allodiális nagybirtoka nem mozdította elő, sőt kíméletlen harcot folytatott a földközösségben élő, autonómiáját kiépíteni törekvő polgárság ellen.
2. Hogy a kazáreredetű palócság már az őshazában, a Volga mellékén, fejlettebb gazdálkodást űz s így Gyöngyösön is lelki adottságából kifolyólag nem folytat egyszerű paraszti földművelést.
3. Hogy a város polgárságának a régi zsellérekből, jobbágyokból alakult része ragaszkodik évszázadokon át az anyaröghöz, az iparos és kereskedő veszély idején elhagyja a várost, annak elmúlása után pedig visszatér. A különböző rétegek egységbe lassú folyamat után tömörülnek, s ennek irányát és tartalmát az előbb említett földművelő elem szabja meg.
4. A város területe ma is az 1301-ik évi osztály szerint megállapított mintegy tizezer hold, bár lakossága megszázsorozódott. A föld hozamából tehát nem tud megélni, azért a vezetésnek a gazdálkodás belterjessebbé tétele mellett az ipar és kereskedelem fokozására kell törekednie.

A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYI OSZTÁLY FEOLVASÁSAIBÓL.

Hírlapirodalmunk a Bach-korszakban.

Szinnyei Ferenc r. tag 1937. évi október 8-án tartott előadásának kivonata.

Az előadás szerző *Novella- és regényirodalmunk a Bach-korszakban* c. készülő nagy munkájának egyik fejezete. Novelláinknak legnagyobb része és regényeink közül is sok a lapokban, zsebkönyvekben s más, időszakonként megjelenő vállalatokban látott napvilágot, tehát legelőször ezekről kell röviden megemlékeznünk.

Nem szándékozunk itt ezeknek történetét megírni, hisz ez főcélunktól messze vezetne s csak külön munkában volna lehetséges, csak néhány jellemző adatot följegyezni róluk s kiemelni jelentőségüket novella- és regényirodalmunk szempontjából.

A szabadságharc után legelőször a *Religio* c. katolikus egyházi lap indult meg újra 1849 szept. 27-én, utána Vida Károly *Figyelmező* c. politikai napilapja november 13-án (a 102. számmal, de már 1850 jan. 8-án betiltották. Magyar novellákat nem közölt, csak egy Dumas-regény fordítását kezdte meg.

Két nappal később, november 15-én, két új lap indult meg, a *Hölgyfutár* és a *Magyar Hírlap*.

A *Hölgyfutár* «közlöny az irodalom, társasélet, művészet és divat köréből» napilap volt, még pedig nem politikai, hanem szépirodalmi napilap, mely minden délután megjelent a vásár- és ünnepnapok kivételével. Vakmerő vállalkozás abban az időben! Tulajdonosa és szerkesztője a negyvenes évek népszerű ujságírónovellistája, Nagy Ignác volt, kinek sikerült hamarosan annyi előfizetőt toboroznia, hogy lapjának fennállását biztosíthatta. Ez nagyon biztató jele volt szépirodalmunk életrealitásának és éppen nem reménytelen jövőjének. Nagy Ignác halála után 1854 ápr. 6-tól Berecz Károly, majd 1856 ápr. 1-től Tóth Kálmán szerkesztette. Segédje és legbuzgóbb dolgozótársa Vadnai Károly volt. A laptulajdonos Nagy Ignác özvegye maradt.

Eleinte a negyvenes évek divatlapjainak formájában jelent meg (negyedréalakban), de 1850 júliusától kezdve nagyobb, háromhasábos

alakra tért át, melyet 1856 ápr. 1-től kezdve ismét megnagyobbított egy kissé.

1850 szeptemberében a szerkesztő fogsága miatt két száma nem jelent meg, 1853-ban pedig febr. 13-tól márc. 4-ig volt betiltva.

Verseken, novellákon és regényeken kívül különféle hír-, színházi, mulattató és egyéb rovatai voltak, melyek gyakran változtak: régiek megszűntek, újak keletkeztek, címeik is változtak, ezért rendszeres felsorolásukat mellőznünk kell, éppen úgy, mint a többi lapokét is. Hogy mégis egy kis áttekintést adjunk róluk, nagyjából elsoroljuk a korszak összes szépirodalmi és politikai lapjainak rovatait s jellemző címeiket.

A fővárosi, vidéki és külföldi hírrovatok címai: Hírharang, Hírvásár, Hírkürt, Hírszemle, Hírfűzér, Fővárosi Napló, Heti Krónika, Hírek és tények, Mi ujság?, Fővárosi Hírtár, Újdonságok, Napi Hírek és Események, Vegyes Hírek és Események, Budapesti Hírek, Hírvivő, Tárogató, Hirmondó, Bel- és Külföldi Hírek, Budapesti Újdonságok, Kis Hírnök, Balesetek és Elemi Csapások, Mi hír Budán?

A színházi, irodalmi, művészeti és tudományos rovatok címei: Nemzeti Színház, Nemzeti Színházi Szemle, Színházi Napló, Irodalom, Irodalmi Szemle, Irodalmi Élet, Irodalmi Ismertetések, Író- és Művész-élet, Mozgalmak Irodalmunk Terén, Műbírálati Rovat, Irodalom és Művészet, Társulati Működések (főként akadémiai hírek), Magyar Akadémia, Műbírálat, Művészet, Műtárlati Séták, Hangverseny, Tudomány, Népisme, Honismertető, Házi Könyvtár (bírálatok), Magyar Könyvészet, Külföldi Könyvészet (bibliográfiák).

Összefoglaló szemlék és csevegések címei: Vidéki élet, Vidéki Szemle, Külföldi Szemle, Szépirodalmi Szemle, Társaséleti Szemle, Fővárosi Séták, Budapesti Társasélet, Vasárnapi Levelek, Külirodalmi Levelek, Fővárosi Tárca, Budapesti Szemle, Lapszemle.

Vidéki és külföldi levelek magyarországi és külföldi városokból, fürdőkől, sőt falvakból minden ujságban jelentek meg. Minden szépirodalmi lapban volt divatrovat is (Divat, Divattudósítás, Divatjelentések, Női divat- és műtancsarnok, Párisi Divatszemle).

A hasznos és mulattató rovatok címei: Vegyes, Papírszeletek, Charivari, Darázsészek, Társaságos és Mulattató Elegytár, Adomák, Curiosa, Csörgetyű, Tarka Képek, Egyveleg, Minden Gyűjtemény, Eszmeszikrák, Tréfa és Való, Emlékkönyv (emlékkönyvbe való versek, mondások), Lyrái áloék (versek), Régi képek (anekdóták), Apróságok, Vig cimborák, Mulassunk, Közhasznú Ismeretek, Háztartási tanácsadó, Házi Gazdaság, Társasági Játékok, Képtalányok.

A szerkesztői üzenetek címei: Nyílt Posta, Szerkesztői Telegraf, Mondanivaló, Szerkesztői és Kiadói Sürgöny, Szerkesztői Mondanivaló,

Értesítő, Szerkesztőségi Posta, Szerkesztői Nyílt Posta, Szerkesztői Fekete Tábla, Szerkesztői Értesítés az Írókhoz, Galambposta, Szerkesztői Távirida, Levéltárca, Gyalogposta, Szerkesztői Sub Rosa, Szerkesztői Levelezés.

A politikai lapokban a «Tárca»-rovatban (néha a szépirodalmi lapokban is használják különféle rovatok gyűjtőcíméül) jelentek meg a regények, novellák, versek, nagyobb kritikák, szemlék és más, bennünket közelebbről érdeklő közlemények. A hír- s a színházi rovat külön volt.

A szépirodalmi lapok a rendes divatképeken, szabás- és kézimunka-mintákon, zenemellékleteken kívül könyomatú arcképeket, egyes festmények másolatait, sőt nagyobb műlapokat is adtak. A *Hölgyfutár* némelyik évfoiyama huszonöt-harminc műmelléklettel is kedveskedett olvasóinak. A kor jóformán minden nevesebb írójának és színészének arcképét (többnyire Barabás rajzait) közölték így értékes mellékleteiken. Némely lap könyvilletményeket is adott, képtalányainak megfejtői között pedig jutalmakat osztott ki.

A *Hölgyfutár*ra visszatérve, ki kell emelnünk nagy jelentőségét szépirodalmunk fejlesztése terén. Sok panasz hangzott el ellene, hogy selejtes termékekkel árasztja el a közönséget. Az *Uj Magyar Múzeum* 1854-ben (I. 14.) egyenesen a «legüresebb» lapnak mondja, melyben «a céltalanul mulattató elem dönt» s mely «valósággal csak felnőtt gyermekeknek való». Ez a szigorú ítélet nagyon igazságtalan. Igaz, hogy sok rossz verset és novellát közölt, de hát honnan vehetett volna csupa jót minden számába? Hiszen, ha jelesebb íróink csak neki dolgoztak volna, akkor sem tudta volna hasábjait mindennap munkáikkal megtölteni. A szigorú bírálók bizonyára elfeledték, hogy pl. nemcsak fűzfapoéták dolgoztak bele, hanem Arany, Tompa, Gyulai, Lévyay, Szász Károly, Tóth Endre, Mentovich, Vajda János, Tóth Kálmán s más, jobbnévű költők is.

Eredeti novellát és regényt tíz év alatt 781-et, fordítottat pedig 176-ot közölt, tehát összesen majdnem ezret. E tekintetben minden más időszaki sajtóterméket fölülmúlt.

Legtöbb fordítást közölt Dumastól s a francia romantikusoktól (Sue, Féval, Souliéx, Méry stb.), de hasábjain jelent meg Sand *Ördög-mocsár* c. novellája, ifj. Dumas *Kaméliás hölgye*, Mérimée *Comlobája* s Feuillet egy regénye (*A kis grófné*) is. Az angol írók közül főként Dickenstől közölt elbeszéléseket, de Thackeraytól, Bulwertől, Levertől is. Még Manzoni és Lermontov neveivel is találkozunk hasábjain.

Jókai kilenc novellát és egy regényt írt bele (*A janicsárok végnapjai*), a negyvennyolc előtti nevesebb írók közül *Beőthy* László, *Bernát* Gáspár, *Boross* Mihály, *Degré* Alajos, *Frankenburg*, *Kelmenfy*,

Kovács Pál, Kuthy, *Lauka*, Nagy Ignác Obernyik, Pálffy Albert, *Remellay* Gusztáv, Szegfi Mór, Vajda János és Vas Gereben voltak dolgozótársai.

Az ifjabb nemzedék közül itt léptek fel először: *Abonyi* Lajos, Ágay Adolf, Almásy (Balogh) Tihamér, *Balázs* Sándor, Kövér Lajos, gr. Lázár Kálmán, Lévy József, *Madarassy* Klotild, *P. Szathmáry* Károly, *Tanács* Márton, *Vadnai* Károly, *Vértesi* Arnold s még harminc más novelláíró. Nem itt léptek fel, de dolgoztak bele: Ábray Károly, Bus Vitéz (Matkovich Pál), Bulyovszky Lilla, Dobsa Lajos, Győry Vilmos, Kanya Emilia, Kempelen Riza, Paulikovics Lajos, Szász Károly, *Szokoly* Viktor. Ez a hosszú névsor bizonyítja, hogy a *Hölgyfutár*nak nagyon jelentős szerep jutott novella- és regényirodalmunk történetében. Ha sok rosszat közölt is, a sok között jót és jó középezt is adott olvasóinak, nem egy fiatal kezdőt ő pártolt és nevelt föl és naponkénti megjelenésével állandóan fönntartotta a közönség érdeklődését szépirodalmunk iránt.

A többi lapok, folyóiratok és zsebkönyvek ismertetése után szerző így fejezte be áttekintését:

Hírlapirodalmunk, mint látjuk, igen élénk volt és lapjaink száma folytonosan növekedett. Míg 1850-ben 6, 1859-ben már 26 lapunk és folyóiratunk volt és láttuk, hogy időközben is mennyi keletkezett és szűnt meg. A sok, mondhatjuk, fölöslegesen sok vállalat közül életrevaló és értékesebb természetesen kevés volt, de hiszen ez minden korban így volt és így lesz. Olyan ujság, mely egész korszakunk elejétől végéig fennállt, csak 4 volt: a *Hölgyfutár*, *Pesti Napló*, *Budapesti Hírlap* s a *Katholikus Néplap*.

A lapok és folyóiratok száma összesen 42, a zsebkönyvek, albumok és füzetes vállalatoké 28. Ebben a 70 vállalatban 2293 eredeti és 605 fordított novella és regény jelent meg.

Az előadást az egykorú naptárak, novella- és regénytárak ismertetése zárta be.

A MENNYISÉGTAN-, TERMÉSZETTUDOMÁNYI OSZTÁLY FELOLVASÁSAIBÓL.

Újabb magyarországi ásványelőfordulások.

Kivonat Zsivny Viktor r. tag 1937. február 19-én tartott előadásából.

Az Avas-Gutin-hegység déli részében, illetőleg déli lábánál s a Lapos-hegység koszorúja északi ívének nyugati részében fekvő, legnagyobb részt Szatmár-, kisebb részben Szolnok-Doboka vármegyékhez tartozó, úgynevezett «Nagybánya-vidéki» bányaterületnek, melynek bányáiban Pb-, Zn-, Cu-, Ag- és Au-érceket termelnek ki, több bányahelye, különösen Felsőbánya, Kapnikbánya és Kisbánya már régóta a tudomány szempontjából érdekesnél érdekesebb, az ásványgyűjtők örömeire pedig szebbnél-szebb ásványokat szolgáltat. Nemcsak több, a tudományra egészen új ásványt fedeztek fel e területen, hanem máshonnan ugyan már ismert, de ritkább ásványokat is találtak ott. Így Felsőbányáról 1854-ben *Haidinger* a *Felsőbányitot*¹ (víztartalmú bázikus aluminiumszulfát), 1877-ben *Schröckinger* a *Szmikit* nevű, 1 molekulakristályvizet tartalmazó mangánszulfátot, 1878-ban pedig a *Dietrichitet* (zink-timsó), 1881-ben *Krenner* a *Semseyit* nevű ólomszulfoantimonitot, 1892-ben pedig az *Andorit* nevű ezüstércet írta le; 1913-ban *Krenner* Kisbányáról a *Fizélyit* nevű ezüstércet ismertette; 1929-ben *Koch-Findly* Nagybányáról a *Fülöppitet* és végül *Zsivny* ugyancsak 1929-ben Felsőbányáról a *Klebsbergitet* írta le. Mint *Krenner* kimutatta: Felsőbányáról való a *Schrauf* által 1879-ben tévesen leírt *Eggonit* is. Máshonnan is ismert, de ritkább ásványok közül a felsőbányai *metacinnabaritot*, a kapnikbányai *helvint* és a kisbányai, kristályai szépségében minden más előfordulását messze felülmúló *cronstedtitet* emlitem fel. Kapnikbányán fedezték fel a wawellit válfaját, a *Kapnicitet*.

E terület még ma is újdonságokat nyújt a kutatónak s így az imént felsorolt adatokból, de az előadandókból is kitűnik, hogy hazánk területi megcsonkítottsága nem akadályozta meg azt, hogy az e vidéken, elszakítása óta előfordult ásványokat magyarok írják le. Ottmaradt

¹ Ezt a felsőbányai ásványt *Kenngott* már 1853-ban ismertette, de hydrargillitnak tartotta.

véreink hazafias buzgósága megtalálta ugyanis a módját, hogy ezen ásványok először magyar szakemberek kezébe kerüljenek.

A szóban levő területről a Tekintetes Akadémiának néhány újabban előfordult ásványt óhajtanék bemutatni. Tudományos vizsgálatakat még nem volt módomban befejezni s így kimerítő ismertetésüket ez alkalommal nem adhatom, csupán az előfordulások fixirozása szempontjából tartottam szükségesnek, hogy e helyen már előzetesen beszámoljak róluk.

Első helyen kell említenem a $Fe_3(PO_4)_2 \cdot 8H_2O$ összetételű, víztartalmú vasfoszfátnak, a *Vivianit*nak kisbányai előfordulását. Ennek az ásványnak jó kristályai általában nem gyakoriak s hazánkból 1932-ig azokat csak Verespatakról és Óradnáról ismertük. 1932-ben a kisbányai Herzsabányán, és pedig legnagyobb valószínűséggel az I. szintjén, az ú. n. Hubert-telérén, melyről e szintet Hubertus-szintnek is nevezik, tömedékelési munkálatok közben egy kivételes nagyságú, 141·4 g súlyú vivianit-kristályhalmazt találtak, melynek körvonalai egy kristály körvonalaire emlékeztetnek. 1934 június havában pedig a Herzsabánya II. szintjének ú. n. «Mindszent-telérén»¹ újabb vivianit-előjövettelre bukkantak; itt a vivianit pyrrhotinos odorban pyrrhotinhoz növe fordult elő. Az ez alkalommal előkerült 3—4 kristály közül csak az egyik, cca 3½ cm hosszúságú volt épen megmenthető, míg a többi széttörtött. Az előbbieken említett nagy kristályhalmaz vétel, a kristálytöredékek egy része pedig ajándék útján a M. N. Múzeum ásvány-öslénytárának birtokába került. Ugyancsak a M. N. Múzeum vett meg egy fennőtt vivianit-kristálycsoportot, melyre állítólag 1934 novemberében bukkantak a Herzsabánya IV. szintjén. Kisbányai informátorom szerint több vivianitot azóta nem találtak.² — A 141·4 g súlyú kristályhalmaz az *a*, *b*, ill. *c* tengelyek szerint $38·5 \times 36 \times 65$ mm méretű. Összehasonlítás kedvéért felemlítem itt, hogy a British Museum gyűjteményében (Dr. L. J. Spencer magánközlése szerint) e halmaznál csak egy nagyobb ($4 \times 2 \times 9\frac{1}{2}$ cm) méretű vivianitkristályt őriznek, mely a coloradoi (U. S. A.) Ibex-Mineből való. A M. N. Múzeumnak ibex-minei kristályai közül a legnagyobbak méretei: $40 \times 20 \times 88$ mm.

Nem akarom az észlelt formák részletes felsorolásával a Tekintetes Akadémiát fárasztani, hanem csupán annyit említek meg, hogy az említett nagy kristályhalmaznak a főtengely szerint oszlopos, lapdúsnak nem mondható kristályegyénein a főtengellyel párhuzamos véglapok, III. fajta prizmák, hátsó II. fajta véglapok és IV. fajta prizmák lépnek

¹ A Mindszent-telér a Hubert-telérnek alsó folytatása.

² A fentemlített előfordulási ill. kronológiai adatokat Kupás Gyula nagybányai ny. városi jegyző és ásványkereskedőnek köszönöm.

fel. Az előbb említett, főtömegében fekete sphaleritből álló sulfidérces stufa egyik nyitott üregében vagy hasadékában egy az *a*, *b*, *c* tengelyek irányában $10 \times 9 \times 30$ mm méretű, többé-kevésbbé hypoparallel helyzetű egyénkekből összenőtt, fennőtt, sajnos, nem mérhető vivianit-kristálycsoporton a főtengellyel parallel övben véglapok uralkodnak.

A vivianit és társásványai successiójára vonatkozólag azt jegyezhetem meg, hogy a nagy kristályhalmaz felületén, részben a vivianitba nyúlva, tehát annál idősebb, siderit és pyrrhotin található. A sphalerites stufán a vivianit a sulfidtömeget bekérgező sideritre nőtt, tehát eme darab szerint is annál fiatalabb képződmény.

Néhány év óta oly stufák kerültek Kisbányáról a M. N. Múzeum tulajdonába, melyeken a *Tetraëdrit* kristályai változatos paragenézisben figyelhetők meg. Egy darabon pyrrhotin utáni pyrit-pseudomorphosákon ülve, egy másikon pedig két vizsgálatban levő, közelebből még meg nem határozott érces-ásvány társaságában jelennek meg $1-1\frac{1}{2}$ mm-es kristályai, melyeken csupán a tetraéder lapjai észlelhetők; a lapok mindig görbültek és érdesek s így nem mérhetők.

Dr. Zombory László m. n. múzeumi vegyész úr elemzése szerint mindkét darab tetraëdritja *S*, *Sb*, *Cu* és *Fe*-ot tartalmaz, a pyrrhotin utáni pyrit-pseudomorphosákra nőttben pedig az említett alkotórészek kívül még nyomokban zinket és elég sok ezüstöt mutatott ki, minél fogva ezutóbbi tetraëdritet a *Freibergit* nevű varietásnak kell tekinteni. Dr. Zombory megfigyelése szerint a másik tetraëdrit kiizzításnál mágneses terméket ad.

Az említett társásványok közül az egyik tökéletlenül kifejlődött, sokszor laposnak látszó kristályokban jelenik meg, a másik pedig szabad szemmel még megkülönböztethető, sűrűn egymáshoz tapadó tücskékből álló, ujjal könnyen szétkenhető, laza, szürkeshínű tömeget képez. Az utóbb említett laza ásvány csaknem teljesen kitölti a másik érc kristályai, ill. kristálycsoportjai közötti teret úgy, hogy azok sokszor alig látszanak ki belőle s kiálló részeit is mindig bevonja.

Előfordul Kisbányán a tetraëdrit közvetlenül sphaleritre növe, egymagában vagy a fentemlített laza tömegben megjelenő ásvány társaságában is.

Kisbányáról Koch Sándor (1931) említi az *Antimonitot*. Vavrinecz Gábor (1933) az általa elemzett «sugarasan rostos gömbölyded halmazok»-ban 0.21% ólmot és 0.15% vasat mutatott ki. Az utóbbi években az antimonit szebbnél-szebb kristálycsoportokban került elő a lelőhelyről. Egy kiválóan szép stufának a *b* tengely irányában lapított, a vertikális zónában lapismétlődés folytán a főtengellyel párhuzamosan erősen rovátkolt fényes kristályain a $\{010\}$ véglapot, prizmákat és az $\{113\}$

pyramist figyelhettem meg. A prizmások közül az {110} van legjobban kifejlődve.

Meglepő újdonság a *Wolframit*nak Erzsébetbányán (régi neve : Oláh-Láposbánya) való előfordulása. Itt 1935 végén találták és pedig állítólag csupán két darabot, melyek közül egyet sikerült dr. Fülöpp Bélától, a darabok tulajdonosától, vizsgálatra megszerezni. Magyarországon *Krenner* fedezte fel a wolframitot és pedig Felsőbányán. 1875-ben ismertette a M. Tudományos Akadémián az egyoldalúlag élesített vésőkhöz hasonlított kristályokat. Ezt az ásványt azideig csak idősebb, mélységbeli kőzetekhez : nevezetesen gránitokhoz kötött, *Krenner* szavai szerint a «legrégibb formációkra szorítkozott» ásványnak tartották, mely «az ónércék állandó kísérője szokott lenni» s így igen meglepő volt, hogy Felsőbányán *Krenner* fiatalabb harmadkori kitörési kőzetben találta meg. *Krenner* lendületes értekezését a következő szavakkal fejezi be : «Wolframit hazánkban eddigelé ismeretlen volt, de ismeretlen mai napig nálunk ön is ; minthogy az utóbbinak társa (a) Wolframit feltaláltatott, úgy nem lennénk meglepetve, hogy ha Felsőbányán az ön-elem, ónérc alakjában feltaláltatnék». Ez ugyan nem következett eddig be, de mint említettem, kerek 60 év után felfedeztetett ezen ásványnak második hazai előfordulása és pedig Erzsébetbányán.

E lelőhelyen a wolframitnak maximumban 4 mm hosszúságot elérő, nem lapdús fennőtt kristályai fennőtt kvarc, fekete sphalerit, chalkopyrit és főképp gömbökben megjelenő, igen kevés mangánt tartalmazó *Fe-Ca-Mg*-carbonát társaságában fordulnak elő. A főtengellyel párhuzamos véglapok és az {102} második fajta véglap uralkodnak rajtuk s mint a felsőbányaiak, egyoldalúlag élesített vésőkhöz hasonlóak. Az itteni típust, melyen tehát a terminális lapok közül az {102} véglap uralkodik, *Krenner* Felsőbányán már megtalálta. De míg Erzsébetbányán kizárólag ezt a típust figyelhettem meg, mely különben tompábbra élesített vésőhöz hasonlít, addig Felsőbányán ez a típus *Krenner* szerint kevésbé gyakori és a vésőalakot leggyakrabban az {502} és {403}, tehát hátsó II. fajta véglapok fellépése okozza, élesebb vésőalakokat hozván létre. Remélem, hogy még a tavasz folyamán újabb vizsgálati anyag birtokába jutok s akkor nemcsak kristálytani vizsgálataimat egészíthetem ki, hanem esetleg alkalom nyílik e wolframit megelemzésére s így annak eldöntésére, vajjon az erzsébetbányai, hydrotermális eredetű wolframit összetétele nagymértékben tér-e el a normális vasmangánwolframitétól. Mint feltűnő jelenséget ugyanis kimutatták, hogy a legtöbb hydrotermális eredetű wolframit nem normális vasmangánwolframit, hanem vasy mangánban rendkívül dús Hübnerit, mint pl. a bolíviai Ancoraimes-

ból való, vagy vasban rendkívül dús Ferberit, mint az ugyancsak bolíviai Calacalaniból származó wolframit. Itt megjegyzem, hogy a Sipőcz által elemzett felsőbányai wolframit $FeO : MnO$ közel 2 : 1 (pontosan : 1.86 : 1) arányával a vasdúsabb féleségekhez tartozik.

Végül felemlítem, hogy Erzsébetbányán az utóbbi években *Fluorit* is előfordult kvarcon fennőve ankerit, illetőleg siderit társaságában. (E két karbonátot dr. Zombory L. határozta meg.) Egészen halvány ibolyás, illetőleg halvány szürkéssárgás színű hexaëderes habitusú kristályai leginkább $\frac{1}{2}$ cm-esek, olykor azonban (dr. Fülöpp B.-nek egy példányán) 2 cm-t is érnek. Lapjaik mindig érdekes s legtöbbször egyenetlenek.

II. A SZENT ISTVÁN AKADÉMIA TAGJAI.¹

Elnök: Serédi Jusztinián.
Másodelnök: Viszota Gyula.
Főtitkár: Reiner János.

Igazgatótanács.

A Szent István-Társulat részéről : A Szent István Akadémia részéről :

Gr. Zichy Aladár	Elnök
Erdősi Károly	Másodelnök
Takáts Ernő	Főtitkár
Simon Ignác	Szinnyei József
Gr. Zichy János	Mihályfi Ákos
	Balanyi György
	Várdai Béla
	Papp Károly

A támogatók közül választott tagok :

Herceg Esterházy Pál Gr. Wenckheim Sándor

Tiszteleti, külső és rendes tagok:

I. Hittudományi- és bölcséleti osztály.

Osztályelnök : Pataky Arnold Osztálytitkár : Takáts Ernő

Tiszteleti tagok:

Szerédi Jusztinián Mihályfi Ákos

Rendes tagok:

Nemes Imre	Schermann Egyed
Tokody Ödön	Hanauer A. István
Margalits Ede	Bangha Béla
Huber Lipót	Bitter Illés
Csárszky István	Madarász István
Strommer Viktorin	Trikál József
Schütz Antal	Pataky Arnold

¹ Az 1937. évi február 26-iki választás utáni állapotot tünteti fel.

Martin Aurél	Erdey Ferenc
Scheffler János	Török Mihály
Horváth Sándor	Takáts Ernő
Szentiványi Róbert	Padányi-Frank Antal
Hajós József	Somogyi József
Magdics Ignác	Petró József
Tóth Tihamér	Felber Gyula
Tower Vilmos	Szabó Vendel
Czapik Gyula	Balassa Brunó
Marczell Mihály	Iványi János
Kühár Flóris Ferenc	Schmidt Ferenc
Várkonyi D. Hildebrand	Noszlopi László
Aistleitner József	Lippay Lajos
Mester János	Ibrányi Ferenc
Tóth Kálmán	Jánosi József
Br. Brandenstein Béla	Szunyogh X. Ferenc
Kecskés Pál	Horváth Konstantin
Radó Polikárp	Váradi József

II. Történelem-, jog- és társadalomtudományok osztálya.

Osztályelnök : Döry Ferenc.

Osztálytitkár : Balanyi György.

Tiszteleti tagok:

Hóman Bálint

Reiner János

Külső tagok:

Heinrich Finke

Giuseppe Wilpert

Giovanni Pietro Kirsch

Enrico Josi

Giovanni Mercati

Rendes tagok:¹

Novák Lajos

Hanuy Ferenc

Zelliger Alajos

Ernszt Sándor

Notter Antal

Lukcsics József

Ujházy László

Angyal Pál

Horn Emil

Németh Ambrus

Gr. Mailáth József

Iványi Béla

Mohl Adolf

Döry Ferenc

Matunák Mihály

Kiss Albin

Erdélyi László

Láng Nándor

¹ Tuka Béla megválasztott tag megszállott területen tartózkodik, ezért megválasztatásának elfogadása tekintetében nem nyilatkozhatott.

Balanyi György	Divéky Adorján
Balás Károly	Szandtner Pál
Sipos István	Meszlényi Zoltán
Gerevich Tibor	Mihályi Ernő
Holub József	Bozóky Géza
Heller Farkas	Szekfü Gyula
Erdélyi Aladár	Irk Albert
Kenéz Béla	Friedreich Endre
Lukinich Imre	Czettler Jenő
Bajza József	Meszlényi Antal
Patek Ferenc	Szőnyi Ottó
Pethő Sándor	Gombos Ferenc Albin
Bártfai Szabó László	Neubauer Gyula
Biró Vencel	Pázmány Zoltán
Miskolczy István	Kárpáthy-Kravjánszky Mór
Molnár Kálmán	Lepold Antal
Pezenhoffer Antal	

III. Nyelvtudományi- és szépirodalmi osztály.

Osztályelnök : Várdai Béla

Osztálytitkár : Pitroff Pál Ödön

Tiszteleti tag:

Badics Ferenc

Rendes tagok:

Zoltvány Irén	Pintér Jenő
Szmida Viktor	Perényi József
Lévai Mihály	Horger Antal
Bartha József	Várdai Béla
Bán Aladár	Sik Sándor
Kincs István	Szinnyey Ferenc
Sziklay János	Zlinszky Aladár
Demény Dezső	Harsányi Lajos
Erdősi Károly	Alszeghy Zsolt
Auer István	Klemm Antal
Szinnyei József	Voinovich Géza
Vargha Damján	Brisits Frigyes
Gr. Vay Péter	György Lajos
Viszota Gyula	Gyulai Ágost
Szántay-Széman István	Pitroff Pál Ödön
Gulyás Pál	Birkás Géza

Schwartz Elemér
 Radványi Kálmán
 Tordai Ányos
 Mécs László
 Kocsis László
 Finta Sándor
 Eckhardt Sándor
 Gáspár Jenő.
 Koszó János

Pakocs Károly
 Koltay-Kastner Jenő
 Timár Kálmán
 Farkas Gyula
 Pais Dezső
 Székely László
 Kállay Miklós
 Tóth László

IV. Mennyiségtan- és természettudományi osztály.

Osztályelnök : Suták József

Osztálytitkár : Papp Károly

Tiszteleti tagok:

Suták József

Preisz Hugó

Rendes tagok:

Székely Károly
 Szarvasy Imre
 Plósz Béla
 Sárközy Pál
 Vörös Cyrill
 Szabó Zoltán
 Grosschmid Lajos
 Rybár István
 Tangl Károly
 Gróh Gyula
 Szőkefalvi Nagy Gyula
 Papp Károly
 Wodetzky József
 Marek József
 Anderko Aurél
 Horusitzky Henrik
 László Gábor
 Bognár Cecil
 'Sigmond Elek
 Entz Géza
 Marosi Arnold
 Hüttl Dezső
 Oltay Károly

Rejtő Sándor
 Nékám Lajos
 Gimesi Nándor
 Herzog Ferenc
 Vendl Aladár
 Weszelszky Gyula
 Kadič Ottokár
 Skrop Ferenc
 Dudich Endre
 Kenyeres Balázs
 Gr. Széki Teleki Pál
 Ábrahám A. Ambrus
 Éhik Gyula
 Haltenberger Mihály
 Angehrn Tivadar
 Vendl Miklós
 Mödlinger Gusztáv
 Fodor Ferenc
 Lóczy Lajos
 Deseő Dezső
 Zsivny Viktor
 Papp Ferenc
 Soó Rezső

III. HIVATALOS RÉSZ.

A SZENT ISTVÁN AKADEMIA ÜLÉSEI.

Az I. osztálynak első felolvasó-ülése.

1937. évi január hó 22-én.

Tárgya :

P. Gyenis András S. J. mint vendég : P. Vélcs László S. J., az egyházművészet apostola emlékezete.

A II. osztálynak első felolvasó-ülése.

1937. évi január hó 29-én.

Tárgyai :

1. Gombos Albin r. tag székfoglaló értekezése : Szent István a külföldi történetírásban (1526-ig).

2. Dóry Ferenc osztályelnök büszke örömmel köszönti a székét elfoglaló tagot, aki a *Catalogus Fontium Historiae Hungaricae* című nagy, hatalmas munkájával segít megünnepelni a Szent István-évet.

A III. osztálynak első felolvasó-ülése.

1937. évi február hó 12-én.

Tárgyai :

1. Pitroff Pál r. tag, o. titkár : A trienti zsinat hatása a XVI. századi irodalmunkra.

2. Kincs István r. tag : Elbeszélés.

A IV. osztálynak első felolvasó-ülése.

1937. évi február hó 19-én.

Tárgyai :

1. Papp Károly osztálytitkár jelentése : «Titkári jelentésemet ismét szomorú esemény bejelentésével kezdem, amennyiben mult ülésünk óta ismét elköltözött egy tagtársunk az élők sorából. Ugyanis ez év január hó 17-én, életének 60-ik évében elhunyt *Tass Antal*, a svábhgyi csillagvizsgáló-intézet igazgatója, Akadémiánk rendes tagja. Szenteljünk emlékének néhány percet.

Tass Antal a temesvármegyei Rékason 1876-ban született. Középiskolai tanulmányait Temesvárott, főiskolai tanulmányait a budapesti egyetemen és műegyetemen végezve, a mennyiségtan-természettajzi szakkból középiskolai tanári oklevelet szerzett. Mint fiatal tanár csakhamar az ógyallai állami csillagvizsgáló-intézethez került, ahol 1899-től 1904-ig mint adjunktus, majd 1913-ig mint obszervátor működött. Számos külföldi utazást tett, nevezetesen a német, dán, svéd, francia, svájci, olasz és holland obszervatóriumokat mind felkereste s berendezésüket és felszerelésüket tanulmányozta. A világháború kitörésekor már mint aligazgató az ógyallai csillagvizsgálót önállóan irányította és modern obszervatóriummá fejlesztette. Hazánk összeomlása után Ó-Gyallát Csehszlovákiához csatolván, *Tass Antal* az intézet nagyobb és fontosabb műszereit megmentette hazánk számára. 1920 óta Budapesten az új intézet felállításán dolgozott és fáradhatatlan buzgal-

mával a Svábhegyen, a székesfővárostól ajándékozott gyönyörű telken, néhány év alatt sikerült megteremtenie a budapesti csillagvizsgáló-intézetet.

Miként a m. kir. földtani intézet új palotájának felépítése századunk első évében *Darányi Ignác* miniszter, *Semsey Andor* és *Böckh János* nevéhez fűződik, azonképen 25 évvel később a svábhegyi csillagvizsgáló-intézetet a köztudat szerint *gróf Klebelsberg Kunó* miniszter megértő támogatásával *Tass Antal* teremtette meg, s mint ennek első igazgatója, *Terkán Lajos* főobszervátorral együtt az intézetet magas tudományos színvonalra emelte.

Szaktudományának méltatása ezen megemlékezés keretén kívül esik, különben tudományos érdemeit *Suták József* elnökünk és *Wodetzky József* tagtársunk ónméltóságai szakszerűen méltatták abban a jelentésben, amelyet Akadémiánk tagajánlásai során 1926-ban a Szent István Akadémia együttes ülése elé terjesztettek. Amikor Akadémiánk 1926 tavaszán *Tass Antalt* tagjai sorába választotta, még nem volt teljesen befejezve nagy alkotása. Csak két év múlva, 1928 február havában lett teljessé, a nagy obszervatórium felépítése után, a Konkoly-Thege Miklós nevét viselő m. kir. csillagvizsgáló-intézet, amelynek első fényképeit örömmel, lelkes szívvel hozta hozzánk az Akadémia üléseire.

Tudományos érdemeinek elismeréseül a debreceni Tisza István Tudományegyetem bölcsészettudományi kara *Wodetzky József* ónméltóságának dékánsgága idejében tiszteletbeli doktorrá avatta.

Tass Antal nemzetközi tudományos elismerésének magam is tanuja voltam délafrikai utazásom alkalmával. Ugyanis 1929 nyarán a XV. nemzetközi geológiai kongresszusra Hamburgból Cape-Townba (bürok kiejtésével Kapstaad) és vissza az Atlanti Óceánon végig 60 napon át utazva, a berlini földtani intézet akkori elnökének, *Krusch Pálnak* vezetésével összegyűlt 45 geológus társaságában ott volt *Guthnick Pál*, a berlin-babelsbergi csillagvizsgáló-intézet igazgatója is, aki a hajón rendezett előadásokba szintén bekapcsolódott. *Guthnick Pál* az északi és déli féltekén látható csillagokról gyönyörű előadást tartott s a csillagvizsgálók ismertetése során nagy elismeréssel nyilatkozott az akkor már felépült budapesti obszervatóriumról és annak megalkotójáról, *Tass Antalt*ról. Tudományos intézményeink között kétségkívül nemzetközi viszonylatban is egyik elsőrendű alkotás a remek fekvésű svábhegyi csillagvizsgáló-intézet.

Tass Antal életének végéig buzgó tudományos működést fejtett ki. Mint a «Stella» Egyesület megalapítója, majd mint a Kir. Magy. Természettudományi Társulat Csillagászati Szakosztályának alelnöke, az asztronómiai ismeretek terjesztésében is lelkesen működött. Haláláról a Kir. Magy. Természettudományi Társulat elnöksége és választmánya, továbbá a m. kir. Csillagvizsgáló-intézet tisztviselői külön gyászjelentésben emlékeztek meg. Temetése ez év január 19-én délután volt a kerepesi-úti temetőben, ahol ravatala felett *Wodetzky József* egyetemi tanár úr tartotta a gyászbeszédet. A mélyen megindító, költői szárnyalású beszédben Akadémiánk részéről is elbűsúztatta kedves tagtársunkat, magam pedig az Akadémia nevében ravatalára koszorút helyeztem. (A gyászbeszéd szövege az 58—59. oldalon).

Tass Antal tagtársunkban nemcsak a magyar asztronómia egyik kiváló művelőjét veszítettük el, de eltávozott vele hazai közművelődésünk egyik lelkes tagja. Legyen áldott emléke s az örök világosság fényeskedjék neki.

2. Zsivny Viktor rendes tag székfoglaló felolvasása: Újabb ásványelőfordulások Magyarországon. (Előzetes közlemény.)

3. *Suták József* osztályelnök a székét elfoglaló tagot melegen üdvözl. Az üdvözlőbeszédet a Beszédék és Méltatások rovata közli. (56. old.)

Első együttes-ülés.

1937. évi február hó 26-án.

1. Elnök: *Viszota Gyula* másodelnök, az osztályok zárt ülései után, amelyeken a jelöléseket megejtették, elrendeli a titkos szavazást a tagválasztás céljából.

Főtitkár helyettes : Papp Károly osztálytitkár.

2. Az elnök a beadott szavazatok alapján megállapítja, hogy rendes tagnak megválasztották

az I. osztályba :	Horváth Konstantint 45 szavazattal egyhangúlag ;
„ „ „	Várad Józsefet 37 szavazattal 8 ellen ;
a II. „	Kárpáthy-Kravjánszky Mórt 45 szavazattal egyhangúlag ;
„ „ „	Lepold Antalt 44 szavazattal 1 ellen ;
„ III. „	Kállay Miklóst 43 szavazattal 2 ellen ;
„ „ „	Tóth Lászlót 43 szavazattal 2 ellen ;
„ IV. „	Papp Ferencet 44 szavazattal 1 ellen ;
„ „ „	Soó Rezsőt 43 szavazattal 2 ellen.

3. Az elnök a felsoroltakat az Akadémia rendes tagjainak jelenti ki. A választás eredményét megerősítés végett a hercegprímás Ő Főmagasságához terjeszti fel.

4. Elnök bejelenti, hogy Tass Antal r. tag 1937 január hó 17-én Budapesten meghalt. Meleg szavakkal emlékezik meg az elhunyt tagtársunknak nagyértékű munkásságáról. Előbb az ógyallai csillagvizsgálót modern obszervatóriummal fejlesztette. 1920 óta Budapesten az új intézet felállításán dolgozott és sikerült is néhány év alatt megteremtene a Svábhegyen a nagyhírű, magas színvonalú intézetet. Tassal kiváló, külföldön is ismert csillagászt veszítettünk el. Javaslatára az együttes-ülés az elhunyt tag emlékeztét jelen ülés jegyzőkönyvében megőröki. Ravatala felett Wodetzky József rendes tag tartotta a gyászbeszédet s az Akadémia koszorút helyezett koporsójára. A beszédet a Beszédek és Méltatások rovata közli.

5. A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr a Szent István Akadémia részére a Vallásalap terhére, rendes államsegély címén 5000 pengőt, és a Szent István Emlékmű költségeinek fedezésére szintén a Vallásalap terhére 5000 pengőt utal ki. — Az együttes-ülés köszönettel veszi.

6. Elnök továbbá jelenti, hogy a Tudományos Egyesületek és a Társulatok Szövetsége az Értesítő kiadási költségeire kiutalta a rendes évi 900 pengő segélyt. — Az együttes-ülés köszönetét fejezi ki.

Az I. osztálynak második felolvasó-ülése.

1937. évi március hó 5-én.

Tárgyai :

1. Szunyogh X. Ferenc r. tagnak székfoglalója : Az Oltáriszentség liturgiája.
2. Pataky Arnold osztályelnök meleg szavakkal üdvözlí a székét elfoglaló tagot és elhangzott felolvasása alapján teljesjögű tagnak nyilvánítja. A beszédet a Beszédek és Méltatások rovata közli. (52. oldal).

A II. osztálynak második felolvasó-ülése.

1937. évi március hó 12-én.

Tárgya :

Friedreich Endre r. tag : Gr. Batthyány Lajosné.

A IV. osztálynak második felolvasó-ülése.

1937. évi április hó 9-én.

Tárgyai :

1. Lóczy Lajos r. tag székfoglaló előadása : Újabb mikrotektonikai kutatásaim a Balaton felvidéken.
2. Wodetzky József helyettes osztályelnök a székét elfoglaló tagot melegen üdvözlí. Az üdvözlőbeszédet a Beszédek és Méltatások rovata közli. (57. oldalon).
3. Skrop Ferenc r. tag : Adatok a szívéremek ismeretéhez. (Vetített képekkel.)

Az I. osztálynak harmadik felolvasó-ülése.*1937. évi május hó 7-én.*

Tárgyai :

1. Váradi József r. tag székfoglaló előadása : Az emberért vívott harc nevelés-tudományi következményei.

2. Pataky Arnold osztályelnök a székét elfoglaló tagot melegen üdvözl. Az üdvözlőbeszédet a Beszédek és Méltatások rovata közli. (53. old.)

Második együttes-ülés.*1937. évi május hó 14-én.*

Tárgyai :

1. Viszota Gyula másodelnök bejelenti Lukcsics József, Patek Ferenc és Szőnyi Ottó rendes tagok halálát. Megemlékezik szép működésükről s meleg szavakkal méltatja azokat. Koporsójukra koszorút tett le az Akadémia. Patek Ferencet ravatalánál Lukinich Imre megleghangú beszéddel búcsúztatta. A beszédet a Beszédek és Méltatások rovata közli. — Lukcsics József halála fölötti részvétét az Akadémia a Káptalannak fejezte ki ; Patek Ferencnél a családnak és Szőnyi Ottó halála fölött a megboldogult nővéréhez és a Műemlékek Országos Bizottságához intézett résztvevő sorokat.

2. Az Orsz. m. kir. Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola főigazgatója és tanári testülete tb. örökös elnöke, Hubay Jenő gyászjelentését küldötte be. — Az Akadémia részvétét fejezte ki.

3. Primási leirat a megválasztott tagok megerősítése tárgyában.

4. Az új tagok bejelentették, hogy a tagságot elfogadják.

5. Lukcsics József rendes tag az Akadémiának 1000 pengőt hagyományozott.

6. Köszönetek a küldött részvételekért.

Utána :

a II. osztály harmadik felolvasó-ülése.

Tárgyai :

1. Neubauer Gyula r. tag székfoglaló értekezése : A mezőgazdaság és ipar ellentéte.

2. Dóry Ferenc osztályelnök meleg szavakkal üdvözl. a székét elfoglaló tagot és miután elhangzott felolvasásával eleget tett az Akadémia szabályzatának, ennek alapján teljesjogú tagnak nyilvánítja ki.

3. Czettler Jenő r. tag : Megemlékezés gr. Apponyi Alberttről.¹

4. Reiner János t. tag : Emlékezés gr. Apponyi Albertre.

A III. osztálynak második felolvasó-ülése.*1937. évi október hó 8-án.*

Tárgyai :

1. Osztályelnöki megnyitó, amelyet a Beszédek és Méltatások rovata közöl.

2. Szinnyi Ferenc r. tag : Hírlapirodalmunk a Bach-korszakban.

3. Várdai Béla osztályelnök a következő szavakat intézi az előadóhoz :

Szinnyi Ferenc tagtársunk kiváló kutatója és monografusa a mult századi magyar regény és novella történetének. A szabadságharcig terjedő korszakra vonatkozó története már több mint két évtizede megjelent tollából két nagyszabású kötetben, a M. Tud. Akadémia kiadásában, a szerzőnek nemcsak alaposságáról, sokoldalú szempontjairól, hanem műgondjáról is tanuskodva. Ezért a kristálytiszt, finoman kifejező stílusáért méltán is lett tagja a magyar írásművészet jeleseit magába egyesítő Kisfaludy-Társaságnak. De vannak a század második felére vonatkozó részletdolgozatai is szép számmal, sőt írt témájához kapcsolódó színes

¹ Felolvasta Balanyi György osztálytitkár.

orképeket, művelődési rajzokat is. Ezúttal bemutatott dolgozatát, úgy nézem, az atyai hagyománytól ihletve írta, hiszen munkálata anyagához még ő is alig juthatott volna hozzá, ha fényes emlékü atyja, *idősb Szinnyi József*, akiéhez értékben fogható szolgálatot kevesen tettek irodalmunk történetének, meg nem alapítja a Magyar Nemzeti Múzeum hírlapkönyvtárát s ezzel ezt a könnyen veszendő anyagot meg nem menti az elpusztulástól. Érze meg t. tagtársunk minél előbb nagy életműve méltó befejezését!

4. Finta Sándor r. tag: Versek. Felolvasta: Pitroff Pál Ödön osztálytitkár.

A IV. osztálynak harmadik felolvasó-ülése.

1937. évi október hó 15-én.

Tárgyai:

1. Papp Károly osztálytitkár jelentése:

Tekintetes Szent István Akadémia!

Utolsó ülésünk óta ismét elköltözött egy érdemes tagtársunk az élők sorából. A tavasz folyamán, május hó 17-én, életének 63-ik évében váratlanul elhunyt

Szabó József egyetemi nyilvános rendes tanár, Akadémiánknak 10 év óta buzgó tagja.

Szenteljünk emlékének néhány percet. *Szabó József* 1874 augusztus 30-án Budapesten született. Főiskolai tanulmányait a budapesti egyetem orvostudományi karán végezte és ugyanitt 1905-ben a stomatológiából magántanári képesítést nyert. A nagyhírű *Árkövy József* tanár nyugdíjba vonulván, ennek örökébe lépett s 1921 november 8-án nyilvános rendes tanárrá kinevezve, átvette a stomatológiai klinika vezetését. *Árkövy József* és utóda: *Szabó József* nevéhez fűződik a magyar fogászat tudományos megalapozása és e két tudósnak köszönhetjük, hogy a magyar fogászati iskola nemzetközi viszonylatokban is előkelő helyet foglal el.

Szabó József három évtizedes tudományos munkásságával és buzgó tanári működésével egész nemzedéket nevelt fel a tudományos fogászat mezején.

Emellett a Pázmány Péter-tudományegyetem igazgatásában is résztvett, amennyiben az 1931—1933. évek között két tanéven át viselte az orvostudományi kar dékáni tisztségét s mint prodékán, még 1934-ben is buzgón szolgálta a Tanácsban egyetemünk érdekeit.

Tudományos munkássága nagyarányú, amennyiben több mint 50 eredeti értekezéssel gazdagította a tudományos fogászati irodalmat. Ezek közül kiválik a *«Gyakorlati fogászat»* című kézikönyve, amelynek első kiadása 1914-ben, második kiadása 1924-ben jelent meg. Eme gazdagon, 600 ábrával illusztrált műve az egész tárgykör ismertetése mellett saját kutatásainak eredményeit is visszatükrözi. Egy kisebb értekezése: *«Az argentum nitricum hatásmódja a dentinre»* címen 1902-ben jelent meg s annyiban nevezetes, hogy ennek eredményeit a külföldi szakirodalom teljes egészében átvette.

Elismert tudományos működése alapján 1926-ban Aujezsky Aladár, Heim Pál, Hutya Ferenc és Nékám Lajos ajánlatára Akadémiánk rendes tagul választotta és székfoglaló értekezését 1928 április 20-án *«A fog extrakciós seb gyógyulása»* címen tartotta meg.

Szabó József nemcsak a hazai, hanem számos külföldi társulatban eredményesen szerepelt s nemzetközi kongresszusi sikeres működése jutalmazásául az *olasz király* három évvel ezelőtt az olasz koronarend középkeresztjével tüntette ki.

Boldogult tagtársunk csaknem halála napjáig dolgozott, úgyhogy mindannyiunkat váratlanul ért hirtelen halála, amely a tavasz folyamán, május 17-én következett be.

Temetésén Akadémiánk nevében *Rejtő Sándor* ny. rk. tanár, főorvos úr megárazóan szép gyászbeszéddel búcsúztatta el örökre távozott tagtársunkat, amelyet a Beszédek és Méltatások rovata közöl. (60. oldalon).

Akadémiánk elnöksége az elhunyt ravatalára koszorút helyezett és részvétét fejezte ki családjának, különösen a megboldogult testvéröccsének: *Szabó Zoltán* tagtársunk örméltóságának.

Megboldogult tagtársunk emlékét mindannyian kegyelettel őrizzük s kérjük a Mindenhatót, hogy adjon örök nyugalmat neki.»

2. Mohorovičić Stjepan, vendég: «Adalék a Ptolemaiosz-féle égi mechanikához» című munkáját bemutatja Wodetzky József r. tag.

Harmadik együttes-ülés.

1937. évi november hó 5-én.

Tárgyai:

1. Elnök: Viszota másodelnök jelenti, hogy: Hont és Nógrád egyelőre egyesített vármegyék Közönsége meghívót küldött Akadémiánknak, hogy az általuk felállítandó Madách-szobor leleplezési ünnepélyen Akadémiánk képviseltesse magát. Miután közbejött akadályok miatt a felkért másodelnök nem mehetett el, írásban járult hozzá az ünnepély fényének emeléséhez. Az átiratot a Beszédek és Méltatások rovata közli.

2. Ezután veszteségeinkről kell jelentést tennem. Legutóbbi együttes-ülésünk óta a kérlelhetetlen halál elragadta sorainkból Mihályfi Ákost, az I. osztály volt elnökét és tiszteleti tagot, a II. osztályból Horn Emil és a IV. osztályból Szabó József r. tagokat.

a) Mihályfi Ákos a magyar katolikus szellemi és közéletnek egyaránt kiváló művelője és irányítója volt, akinek minden irányú működésében mindenkor az igazság, a szeretet, a keresztény és a szerzetesi alázatosság szelleme volt vezetője. Ez a szellem hatotta át 50 évnél több időre terjedő szerzetesi életében, tudományos és társulati munkásságában, 30 évi egyetemi tanári, nevelői és tanító működésében, ez 12 éven át a Szent István-Társulat ügyeinek vezetésében, ez lelkesítette 38 éven át a Katolikus Szemle és más lapok szerkesztésében, ez a katolikus szociális mozgalmak irányításában. Nem ő, hanem az ügy volt mindig szeme előtt és úgy dolgozott, hogy életével, munkásságával a kötelességteljesítés példaképe lett. Mintha itt látnám mosolygó arccal az első sorban figyelemmel ülve, megértő, biztató tekintettel bátorítva a beszélőt. Ő már mindent tud, és bizonyára nem veszi rossz néven, ha a legnagyobb tisztelettel véve ajkunkra nevét, megemlékezünk nemes alakjáról.

b) Horn Emil Franciaországban töltötte el életét és ott is halt meg. Mint vagyonos bankár, pénzének és munkásságának jó részét annak szentelte, hogy magyar hazáját a külfölddel megismertesse. Lefordította franciára Mikszáth Kálmán, Jókai Mór és Rákosi Viktor egy-egy elbeszélő művét, megírta franciául Szent István király életét, a magyarországi kereszténység történetét, Szent Erzsébet életét (ez 24 kiadást ért), II. Rákóczi Ferenc életét, ezenkívül sok magyar tárgyú cikket írt a francia folyóiratokba. Több művét a francia Akadémia jutalomban részesítette. Háza a Franciaországba kerülő magyarok előtt nyitva állott és sokan élvezték ott vendégszeretetét. Az idők folyamán — bizonyára a háború következtében — teljesen elszegényedett és elhagyatva, szűkös viszonyok közt hunyt el Párizsban, 78 éves korában.

c) Szabó József a budapesti Pázmány Péter tudomány egyetem tanára, a stomatológiai klinika igazgatója volt és három évtizeden át folytatott szakmunkásságával több mint 50 értekezést írt szakköréből, kiérdekelte azt, hogy Akadémiánk r. tagjává választotta. Elég rámutatni arra, hogy legkiválóbb műve, a Gyakorlati fogászat c. hatalmas nagy kötetben két kiadást ért és az első teljes és eredeti magyarnyelvű fogászati tan- és kézikönyvünk, amely több európai nyelvre is lefordított. Híres volt gyakorlati munkásságáról is és mindenki szerette, aki közelébe került.

Bátorkodom még jelenteni, hogy Mihályfi Ákos és Szabó József ravatalára az Akadémia koszorút helyeztetett el és az előbbi ravatalánál Tóth Rivamér, az utóbbit Rejtő Sándor tagtársunk búcsúztatta el megható és megrázó megemlékezéssel. Rejtő Sándor beszédét a Beszédek és Méltatások rovata közli. (60. old.)

Javasolom, hogy az Akadémia ez alkalommal örökítse meg elhunyt társaink emlékeit mai jegyzőkönyvünkben és hívja fel az illetékes osztályokat az emlékbeszéd megírására.

3. Az Akadémia részvétét fejezte ki a budapesti tudományegyetem tanácsának és teológiai karának. Továbbá a ciszterci rend főapátjának a következő sorokkal:

A Szent István Akadémia nagyérdemű tiszteleti és igazgatósági tagjának, osztályelnökének és elnökhelyettesének, Mihályfi Ákosnak elhunytá alkalmából koszorút helyezett az elhunytak ravatalára; külön nem búcsúztathatta el, mert a temetésrendező tényezők külön búcsúbeszéd tartását nem találták megfelelőnek. Az Akadémia a gyászistentiszteleten is képviseltette magát.

De már most is megemlékezve az elhunytak az Akadémia körüli fáradhatatlan munkásságáról, lelki és tudományos érdemeiről és lélekben meghatva azoktól a bensőséges s páratlanul szép szavaktól, amelyekkel Méltóságod saját személyében és rendje nevében búcsúzott nagy fiától, jelen alkalommal a Szent István Akadémiának legmélyebb fájdalomát és részvétét fejezi ki Méltóságodnak és a vezetése alatt álló ciszterci rendnek afölött a nagy veszteség fölött és ígéri, hogy változatlan szeretettel és hálával fog gondolni Mihályfi Ákosra.

4. Mihályfi Ákos halála alkalmából részvétét fejezte ki: Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter, Horváth Győző felszentelt püspök, a Magyar Tudományos Akadémia, a budapesti kir. m. Pázmány Péter-egyetem tanácsa, a kir. m. P. P. tudományegyetem könyvtára, a szegedi Ferenc József-tudományegyetem tanácsa, a jog- és államtudományi, az orvostudományi, a bölcsészeti, nyelvi és történettudomány kara, a pécsi Erzsébet Tudományegyetem tanácsa, a m. kir. József nádor műszaki és gazdaságtud. kar tanácsa, a Római Magyar Intézet, a kecskeméti egyetemes református jogakadémia dékánja, a Magyar Statisztikai Társaság, a «Darányi Ignác» Agrártudományos Társaság, a Katona József Társaság, a szegedi Dugonics-Társaság, az Angol Kisasszonyok B. M. V. intézete, Preszly Elemér, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánja, a pécsi székesegyházi uradalom kormányzója Hanuy Ferenc pécsi püspöki helynök, Folkusházy Lajos ny. alpolgármester és Padányi-Frank Antal, a bpesti állami tanítóképző-intézet igazgatója.

5. Az Akadémia elnöksége az előbbi pontban felsorolt részvétért köszönetet mondott.

6. Werner Adolf zirci apát meleg szavakkal köszöni meg az Akadémia részvétét.

7. Jelentem, hogy Pázmány Péter halálának 300. évfordulója alkalmából Akadémiánk ünnepi ülést rendez. Elnökünk óhajára ez ünnepély f. é. december 12-én délelőtt tartatnék meg a következő rendben:

1. Elnöki megnyitó. Serédi Jusztinián bíbornok-hercegsprímás, elnöktől.

2. Ünnepi beszéd Schütz Antal rendes tagtól.

3. Pázmány Péter irodalmi méltatása. Alszegey Zsolt rendes tagtól.

8. Jelentem, hogy az Egyesületek és Társulatok Szövetsége a rendes évi 900 P-s segélyben részesítette Akadémiánkat az Értesítő kiadása céljára. — Javasolom, hogy ezért hálás köszönetünket fejezzük ki.

9. A Nemzeti Színház e napokban ülte meg megnyitásának 100 éves évfordulóját. A Nemzeti Színház megalakulása nevezetes fordulópontra a magyar nemzeti eszme előhaladásában. 1809-ben a magyar színészet még gyermekkorát élte, amikor itt Pesten, az ország szívében, 3000 nézőt magába foglaló díszes színház létesült a mai Vörösmarty-téren. A baj csak az volt, hogy ez a német eszmének szolgált; a magyar színészet részben a magyar közönség csekély létszáma, részben

a magyar színészet kezdetleges kiműveltsége miatt, nem tudott versenybe állani a némettel. Hiányzott egy állandó magyar színház, amely hajlékot adjon a magyar színésznek és előmozdítsa, hogy kiművelődhessen. Sok küszködés után több vármegye közönségének összegyűjtött adománya, Pest magyarságának megható áldozatkészsége lehetővé tette, hogy 1837-re a város poros, sáros végén a némethez viszonyítva kicsiny magyar színház felépült. S amint lassan a színház kulturálttá tette a körülvevő vidéket, úgy emelkedett mind magasabb fokra a kiműveltségben a magyar színészet. Nem tudta visszavetni fejlődésében még az elnyomatás kora sem, úgyhogy csakhamar jelentőségben, műveltségben messze elhagyta fejlődésében a német színészetet.

A Nemzeti Színházat az évforduló ünnepélyén Akadémiánk nevében Tóth László tagtársunk üdvözölte. Beszéde (58. old.) a Beszédek és Méltatások rovatában.

10. Laczkó Dezső piarista és geológus, a Veszprémmegyei Múzeum v. igazgatójának emlékére szobor készült Veszprémben. A leleplező ünnepélyen Akadémiánk nevében Lóczy Lajos r. tag beszédet mondott, amely az Akadémiai Emlékbeszédek sorozatában jelenik meg és Sziklay János tagtársunk koszorút helyezett a szoborra.

11. Pasteiner Iván, az Egyetemi Könyvtár főigazgatója a Királyi Könyvtár részére kérte a Szent István Akadémia kiadványait. — A kapott kiadványokért köszönetet mond.

12. Jelentem, hogy az eddigi szokás szerint Akadémiánk ez évben is koszorút helyezett Halottak napján jötevőnk, Fraknói Vilmos t. tag sírjára.

13. Jelentem, hogy a család gyászjelentést küldött az elhunyt Komáromy Jánosnak, neves írónak és hirlapírónak, a Kisfaludy Társaság tagjának elhűnytáról. — Az Akadémia részvétét fejezte ki a családnak.

14. Továbbá gyászjelentést küldöttek még be: a pécsi m. kir. Erzsébet-tudományegyetem tanácsa Tolnai Vilmos, és ugyancsak a tanács és a Fizikai és Központi Röntgen Intézetének tagjai Rhorer László egyetemi tanárok haláláról; továbbá a M. Nemzeti Múzeum Bugarimi-Horváth Géza, a M. N. Múzeum c. főigazgatója, Kecskemét város közönsége, díszpolgára és hét évet meghaladó ideig volt orszgy. képviselője, Pekár Gyula v. miniszter, orszgy. képviselő, író haláláról.

15. Az Akadémia a pécsi m. kir. Erzsébet-tudományegyetemnek, a M. Nemzeti Múzeumnak és Kecskemét város közönségének részvétét fejezte ki.

16. Gombos Albin Catalogus Fontium Historiae Hungaricae I. k. 51. fv. A.—C. megjelent.

17. Pázmány Zoltán r. tag jelenti, hogy az aug. 30—szept. 4-ig tartott V. nemzetközi papyrológiai kongresszuson az Akadémiát képviselte.

Ezt követi:

az I. osztálynak negyedik felolvasó-ülése.

Tárgyai:

1. Horváth Konstantin rendes tag székfoglalója: Jean de Limoges, a ferencrendi.

2. Az elnök a székét elfoglaló tagot üdvözl. Beszédét a Beszédek és Méltatások rovata közli. (Az 53. oldalon).

A II. osztálynak negyedik felolvasó-ülése.

1937. évi november hó 12-én.

Tárgya:

B. Szabó László r. tag: Egy magyar város 600 éves multjának tanulságai.

A IV. osztálynak negyedik felolvasó-ülése.

1937. évi november hó 26-án.

Tárgyai:

1. Papp Károly osztálytitkár jelentése: A debreceni m. kir. Tisza István Tudományegyetem Tanácsa 1937 október 15-én tartott ünnepi ülésén az orvostudo-

mányok honoris causa doktoraivá avatta *Preisz Hugó* és *Buday Kálmán* budapesti nyugalmazott rendes tanárokat.

A tiszteletbeli doktorrá avatott egyik tudós: *Buday Kálmán*, az avatás után alig egy hónap múlva, november 17-én, életének 75-ik évében elköltözött az élők sorából. A másik tiszteletbeli doktor, *Preisz Hugó*, osztályunk *Nesztora* és 1929 óta az Akadémia egyhangúlag megválasztott tiszteleti tagja, hála a Mindenhatónak, 77 éves korában is teljes testi és lelki erőben vesz részt Akadémiánk ülésein. Nagytudományú tiszteleti tagunk, mint a Pázmány Péter Tudományegyetemnek az 1926—27. évben Rector Magnificusa, beírta a nevét a magyar egyetemek annaleiseibe s mint tudós a bakteriológiai kutatások terén dicsőséget hozott a magyar természettudományokra. Személyében a keresztény magyar tudománynak egyik legkiválóbb s külföldön is nagyrabecsült fejlesztőjét ünnepeljük.

A másik kegyeletes esemény, amelyben titkári jelentésemben meg kell emlékeznem, *Laczkó Dezső* boldogult tagtársunk szobrának leleplezése Veszprémben.

Ugyanis *Laczkó Dezső* kegyestanítórendi tanár, tankerületi címzetes főigazgató és a Veszprémi Múzeum megalapítója emlékére tiszteldi szobrot emeltek a Veszprémi Múzeum előtt levő Erzsébet-ligetben. A szobrot *Medgyesi Ferenc* szobrász készítette. A szobor ünnepélyes leleplezése folyó évi október hó 24-én, vasárnap délelőtt volt, amelyen Veszprémből és a környező községekből több mint 2000 ember jelent meg. Sőt Zircről, Pannónhalmáról és Győrből különvonatok hozták Veszprémbe *Laczkó Dezső* tiszteleit.

Az ünnepséget *Simon György* pápai prelátus, apátkanonok, bizottsági elnök nyitotta meg. Utána *ifjabb Lóczy Lajos* egyetemi tanár, a m. kir. Földtani Intézet igazgatója, Akadémiánk rendes tagja, az Akadémia nevében is, tartotta meg ünnepi beszédét. Az emlékbeszédben méltatta *Laczkó Dezső* nemes alakját, Veszprém város kimagasló férfiát, aki 1888 óta 1932 október hó 28-án bekövetkezett haláláig egyfolytában 44 évet töltött Veszprémben és aki a Bakony geológiai-archeológiai kutatásaival, továbbá a Veszprém Vármegyei Múzeum megalkotásával hervadhatatlan érdemeket szerzett. Idősebb *Lóczy Lajos* és *Laczkó Dezső* neve a Bakony- és Balaton-felvidék természettudományi kutatása terén örökké élni fog.

Ifjabb Lóczy Lajos tagtársunk ünnepi beszéde után *Szentkirályszabadjai Rosos Károly*, Veszprém város polgármestere átvette a szobrot és a város nevében megkoszorúzta. Utána a szoborra koszorút helyeztek *Berky Miklós* alispán Veszprém vármegye nevében, *gróf Zichy István* Nemzeti Múzeumi főigazgató a vallás- és közoktatásügyi miniszter képviselőében; *Zsivny Viktor* Nemzeti Múzeumi igazgató a magyar múzeumok nevében; *Sziklay János*, a Szent István Akadémia r. tagja az Akadémia megbízásából és *Lóczy Lajos* m. kir. Földtani Intézeti igazgató a magyar tudományos társulatok nevében.

2. Vendl Miklós r. tag: A Nógrád vármegyei Nézsa környékének földtani viszonyai. Székfoglaló előadás.

3. Suták József osztályelnök melegen üdvözlö a székét elfoglaló tagot. Beszédét a Beszédék és Méltatások rovata közli (56. old.).

A III. osztálynak harmadik felolvasó-ülése.

1937. évi december hó 10-én.

Tárgyai:

1. Tóth László r. tag székfoglaló felolvasása: Egy századvégi gyermek történetéből.

2. Várdai Béla osztályelnök melegen üdvözlö a székét elfoglaló tagot. Beszédét a Beszédék és Méltatások rovata közli. (Az 54—56. oldalakon).

Ezt követi:

a negyedik együttes-ülés.

Tárgyai:

1. Viszota Gyula másodelnök megemlékezik az Akadémia halottairól: gr. Zichy Aladár, az Akadémia igazgatósági tagjáról. Meleg hangon sorolja el érde-

meit és kiemeli, hogy gr. Zichy Aladár Szegeden a Nemzeti Hadsereget megszervező bizottságnak elnöke volt.

Halálakor, meleg, megható hangon, a következő sorokkal fejezte ki részvétét az Akadémiának Ábrahám Dezső s ez hívta fel a figyelmet erre az alig ismert nagy és szép működésére.

A Szent István Akadémia nagytekintetű Elnökségének,

Budapest.

Gróf Zichy Aladár halála elmulaszthatatlan kötelességteljesítést ró reám.

Ez a hála és elismerés olyan férfi iránt, akiben az Isten és haza szeretete a legnemesebb harmóniában egyesült a kötelességteljesítéssel.

Mint a kommunizmus leküzdésére alakult szegedi nemzeti kormány egyik elnöke, hiteles tanuja voltam annak a páratlan, önzetlen és bölcs tevékenységnek, amit Zichy Aladár gróf részint mint a nemzeti hadsereget ott szervezett bizottság egyik elnöke, részint az alkotmányos élet folytonosságát biztosító «Nemzeti Bizottmány» elnöke kifejtett s amiről az utókor éppen Zichy Aladár szerénysége és úri jelleme folytán olyan keveset tud.

Az ottani közös küzdelmünk, sikereink és csalódásaink közel hoztak egymáshoz bennünket és alkalmam volt megismerni ennek a talpig korrekt úrnak és tisztességes magyar embernek felfogását és tevékenységét.

Elhunytát a magyar élet nagy veszteségének tekintem, mert fájdalom, ma már nem sokan vannak, akik példaadással tudnának előljárni a jutalmazásra nem váró, becsületes közéleti működésre.

Engedje meg a nagytekintetű Elnökség, hogy az Önöket ért pótolhatatlan veszteségben szerény személyemmel is osztozhassam.

Kiváló tisztelettel:

Dr. P. Ábrahám Dezső.

2. Még elköltözött az élők sorából Demény Dezső és Miskolczy István rendes tag. Mindkét halottunk koporsójára koszorút tett le az Akadémia. Miskolczy István ravatalánál Balanyi György osztálytitkár tartott emelkedett hangú beszédet, amely a Beszédek és Méltatások rovatában közlünk. (61. oldalon).

3. A budapesti kir. m. Pázmány Péter Tudományegyetem tanácsa és orvostudományi kara beküldötte Buday Kálmán ny. egyetemi tanár gyászjelentését. — Az Akadémia részvétét fejezte ki. (50. old.)

4. Jelenti, hogy az Árpád-házi boldog Margit szenttéavatási ügye és a legősibb Margit-legenda kiadása költségeinek jelentékeny részét magát megnevezni nem akaró pártfogó magára vállalta. — Köszönettel vesszük.

5. Jelenti továbbá az elnök, hogy Pest vármegye 100 pengőt adományozott az Akadémiának.

6. Ezután a megüresedett tagsági helyekről számol be az elnök.

7. Végül Balanyi György osztálytitkár, mint a főtitkár helyettese, a jövő évi ülések rendjének megállapítására tett indítványt.

IV. BESZÉDEK ÉS MÉLTATÁSOK.

I.

Viszota Gyula másodelnök átírata a Madách-szobor leleplezésénél 1937. évi szept. hó 17-én.
Hont és Nógrád egyelőre egyesített vármegyék Nagytekintetű Közönségének,
Balassagyarmat.

Hálás köszönettel vettük a meghívást a Sidló Ferenc művész által alkotott Madách-szobor leleplezési ünnepélyére. A Szent István Akadémia felkérte alulírott másodelnökét az ünnepélyen való képviselőtételére, de mély sajnálatára akadályozva lévén a megjelenésben, a Szent István Akadémia ezúton igyekszik hozzájárulni Madách költői génuszának dicsőítéséhez.

Nógrád megye méltán büszkélkedhetik azzal, hogy egyik községében, Alsó-sztrégován született Madách Imre, a magyar hazának, de az egész világnak is egyik legnagyobb gondolkodója és költője. Büszkeségének valóban méltó kifejezést ad azzal, hogy kegyelete és hódolata jeléül nagy szülőttét szoborba vésette s ezzel országos mulasztást igyekezett helyrehozni. Megvan azonban méltó jutalma is, mert a nagy gondolkodónak üstökösként ragyogó fénye szülőföldjére és megyéjére is hatalmas fénykévét áraszt.

Miért tartozik Madách Imre a legnagyobb gondolkodók és költők közé? Azért, mert halhatatlan művet alkotott, *Az ember tragédiáját*, és ebben arra, hogy mi az ember sorsa, olyan választ tud adni, amely az emberekre megnyugtató, Művének alap gondolatát hosszú töprengés és munka után a saját és hazája tragikus eseménye érlelte meg lelkében. Eleinte sötétek a gondolatok benne, de lassanként úrrá lesz lelkében az isteni rész: az isteni szikra és egy másik nagy magyar gondolkodó e szavai: „... az nem lehet, hogy ész, erő és oly szent akarat hiába sorvadozzanak egy átoksúly alatt» megnyugtatták lelkének háborgását és keserűségét, úgyhogy lassanként kialakulhatott benne a maga fenségében a nagy mű.

Goethe Faustja és Byron Manfredja is ugyannerre a kérdésre keresik a választ, de egyik sem tud olyan megnyugtató megoldást adni. Ezenfelül más Madáchnak általános felfogása is a kérdés felvetésében és kivitelében. Őt nem egy ember sorsa érdekli (bár a saját életéből indul ki), hanem az egész emberiségé. Az első ember-pár megszerve az isteni parancsot, eszik a tudás fája gyümölcséből. Megszűnik a békés paradicsomi élet, ezután önerejére van utalva. A tagadás szellemének karjaiba veti magát, hogy megtudja, mi sors vár reá. Ez a sors azonban nem elégíti ki Ádámot, az emberiség képviselőjét, folytonos meddősege miatt. Kétségbeesik és az öngyilkosságtól Éva szavai mentik meg. Megtagadja ezután Lucifer és bűnbánóan az Úrhoz fordul, aki megvigasztalja, de megtagadja az örök titok megfektetését, mert ha az ember tudná a jövőt, vagy nem akarna itt a földön maradni, vagy nem sarkantyúzná semmi sem nagy eszmékre.

Madách tehát érzékelteti velünk, hogy az embert szellemi része: az isteni szikra serkenti a szép és nemes eszmékre, de az anyagi része: a por kiforgatja az eszméket valójukból (ez valóban tragikus vonása az emberiségnek!), de azért a küzdelem során az ember csak csalódik, de nem bukik el, mert az isteni szikra újra meg újra jó, szép és nemes eszméket tud kelteni benne, amelyért érdemes élnie és küzdenie. Az Úr a küzdelemre, munkára utalja Ádámot s ebben irányítója az isteni szikra és a gyenge nő tisztább lelkülete. Igen, a hideg tudás időnkint eltántorítja az embert, de ismét visszatér az Úrhoz és ez is újból a jó, szép és nemes csírájának élesztője lesz. Az ember szabadon választhat a bűn és az érény között és az ebből eredő küzdelemben ott van mellette az Isten kegyelme. Az Úr azt mondja: «Mondottam, ember, küzdj és bízza bízzál!» Igen, sorsunk a küzdelem, a munka, és ebben a küzdelemben erőnk, segítők az Istenbe vetett hitünk.

Hont és Nógrád egyelőre egyesített vármegyék Nagytekintetű Községe érdemeket szerzett magának Madách Imre költői génuszának megörökítése körül, fogadja ezért a Szent István Akadémia hálás köszönetét.

Reiner János
főtitkár.

Viszola Gyula
másodelnök.

II.

Pataky Arnold az I. osztály elnökének üdvözlő beszédei.

1.

Szunyogh X. Ferenc rendes tagnak 1937 március 5-én tartott székfoglalója alkalmából.

Amikor Tanár, urat a Szent István Akadémia az ő rendes tagjainak a sorába megválasztotta, egy már szinte két évtizedes nagy, értékes, tudományos munkásság

íránt érzett őszinte nagyrabecsülését juttatta kifejezésre. Tanár úrnak a neve már elválaszthatatlanul összeforrott az újabb magyar liturgikus irodalommal, azonkívül, hogy mint Szent Benedek rendjének tagja, szóval és tollal lankadatlanul szolgálja a nevelés szent ügyét. A szentmiséről, az Egyház lelki életéről és liturgikus szer-tartásairól írt számos munkája, főleg pedig az egész hazánkban közkezen forgó Missale-fordítás, mind arra a célra irányul, hogy a magyar világi katolikusok figyel-mét reáirányítsa a lelki életnek legfontosabb tényezőjére, az Eucharisziára. Én, mint a Ward-kollégium érseki biztosa, már évek óta örömmel figyelem, hogy Tanár úrnál mind a liturgikus, mind az apologetikai előadásoknak is mennyire a középpontjában áll az Eucharisztia. Most megtartott székfoglaló előadása, «Az Oltáriszentség liturgiájá»-ról méltó folytatása volt ennek a nagy liturgikus tanító munkájának és ugyancsak méltó bevezetése a magyar eucharisztikus szentévnék.

Amikor most Tanár urat a Szent István Akadémia teljesjogú tagjainak sorába iktatom és most megtartott székfoglaló előadásáért mindnyájunknak igaz köszönetét fejezem ki, szívből kívánom további tudományos munkásságára a jó Istennek bőséges áldását.

2.

Váradai József rendes tagnak 1937 május 7-én tartott székfoglalója alkalmából.

Őszinte örömmel köszöntöm Tanár urat, mint a Szent István Akadémiának immár teljesjogú rendes tagját. Tanár úrnak nagyszabású tudományos működése egészen a pedagógia terén mozog, a nagy Széchenyi István szellemét követi irodalmi munkásságában és a gyakorlati nevelésben egyaránt. Most elhangzott székfoglaló előadása «Az emberért vívott harc neveléstudományi következményei»-ről szolt és pedagógiai szempontokból leszúri azokat a tanulságokat, amelyeket a jövőnek fel kell használnia, hogy az embert egyre jobban felemelje arra a méltóságra, amelyre őt a teremtó Istennek bölcsesége és jósága szánta.

Kedves köteletségemnek teszek eleget, amikor Tanár urat a Szent István Akadémia rendes tagjainak a sorába iktatom és azt kérem, hogy minél többször részesítse Akadémiánkat tanulmányainak gyümölcseiben.

3.

Horváth Konstantin rendes tagnak 1937 november 5-én tartott székfoglalója alkal-mából.

Limoges-i Jánosról most megtartott székfoglaló felolvasásával Nagyságod a Szent István Akadémia teljesjogú tagjainak a sorába lépett. Tagtárs úr már ezelőtt a felolvasása előtt is értékes és sokoldalú irodalmi munkásságra tekinthet vissza. Munkássága főleg biblikus és történelmi téren mozog. Két esztendővel ezelőtt meg-jelent a Zsoltárok könyvének fordítása és magyarázata. Történelmi munkái: «Zirc története», «Joannis Lemovicensis opera omnia» c. három kötete, «Az első magyar teológiai folyóirat története» mindmegannyi szorgalmas és alapos forrás-kutatásnak a gyümölcse. Most megtartott felolvasása is azt mutatja, hogy már megoldottnak hitt kérdésekben is egy-egy újabban felfedezett dokumentum mily sok újabb problémát vethet fel. Amikor most Nagyságodat a Szent István Akadémia rendes tagjainak a sorába örömmel beiktatom, egyúttal arra is kérem, hogy további kutatásainak tudományos eredményeit velünk minél gyakrabban megismertetni szíveskedjék.

III.

Várdai Béla a III. osztály elnökének, elnöki és üdvözlő beszédei.

1.

Osztályelnöki megnyitó-beszéd 1937 október 8-án.

Első ülésünk a nyári szünet után nemzeti gyásznapiunk, október 6-a nyomá-ban esvén, úgy érzem, nem szabad ma mással kezdenünk, mint aradi vértanúinkra

emlékezéssel. Ha vannak multunkban, akik a nemzet javát nem diadalokkal, hanem martíriumukkal szolgálták és mozdították elő, ők bizonyára ezek első sorában vannak. A gyalázat, melyet rájuk akartak kenni, dicsőségükké változott s ők, a bitófán halva is, ma nemzetünk szentei közt ragyognak, kiket ez maga kanonizált magának. Méltóságát, fennmaradásához való jogát vesztené el a haza, ha valaha is elfeledkeznek róluk. Az aradi szentek mindenért meghaltak, ami magyar, hogy magyarán élhessen tovább, irodalmunkért, tudományunkért is, méltó tehát, hogy emléküket ne csak hazafias és politikai, hanem irodalmi és tudományos egyesülések is ápolják. Halhatatlan emlékezetük előtt osztályunk nevében hódolással megnyitom a mára hirdetett osztályülést s felkérem *Szinnyi Ferenc* társunkat, hogy éppen az Arad után következett Bach-korszakra vonatkozó tanulmányát ez időszak hírlap-irodalmáról bemutatni szíveskedjék.

2.

Az osztályelnök bevezető szavai 1937 dec. 10-én.

Mielőtt mai ülésünk tárgysorára térnénk, helyénvalónak látom, hogy osztályunk nevében szíves köszöntést és jókívánságokat küldjek ama tőlünk távol élő tagtársunk felé, aki a közeli napokban, e hónap 20-ikán tölti be 70-ik életévét. A katolikus szellemtől éltetett vidám humorú elbeszélés legkiválóbb mai mestere, *Kincs István* ez, közel 40 éve Kőszeg apátplébánosa, majd pápai prelátus, aki ez év végével nyugalomba is vonul. Hisszük, hogy a megérdemelt pihenés éveit munkára keltik benne az író, s ő még többször fog bennünket aranyos munkálataival megörvendeztetni, mint eddig is cselekedte. A kőszegi plébániának az ő ottani működése a stallum litterarium patináját adta s csak örvendhetünk annak, hogy ez a jellege nem fog megszűnni távozásával sem, mert megválasztott utóda katolikus líránknak mélyenjáró, finomlelkű jelese, Székely László tagtársunk.

Az osztály szíves hozzájárulásával közölni fogom üdvözlétünket, szerencsekívánatainkat Kincs István tagtársunkkal.

3.

Tóth László rendes tag köszöntése 1937 december 10-én, székfoglalója alkalmából.

Mikor most, székfoglalód elhangzása után szólnom kell Hozzád, könnyű a feladatod, hiszen meggyőződéssel, szívből tehetem, de nehezíti is némiképp, hogy nemcsak jelentős, hanem több mezőben is termett érdemeikről kell megfonom koszorúdat.

Vezérembere vagy a katolikus szellemű napisajtónak, nemcsak mint publicista, hanem legnagyobb katolikus napilapunk élén a munkatársak egész csapatát hasonló szellemben harmonikus munkára vezénylő főszerkesztőképpen is. S betöltöd e nehéz feladatot úgy, hogy nemcsak mi katolikusok a legjobb kézben tudhatjuk Nálad sajtónkat, hanem kívívva egyúttal működéseddel az egész magyar sajtó és közvélemény elismerését is. Ilyképp lehetünk annak az eddig szokatlan látványnak tanui, hogy a katolikus sajtó embere az egész magyar sajtó vezérlőemberei közé is emelkedett. Követett elveidről szép tanuvallomást tétlél nem egy alkalommal. Vallod és műveled, hogy a sajtó nemcsak a hatalom kiszolgálására van, hanem az Ige szócsöve, az igazság kimondója is, amely igazságot sokszor a martírságból kell kiszabadítani, mert nemcsak győztes cherubbként, hanem betömött szájjal, a kétségbeesés mimikájával is jár-kel közöttünk, keresve, aki érte és nevében a megváltó szót kimondja. Így valósul meg a te működésedben is az a régi igazság, hogy a köznek katolikus szellemben szolgálása mindenkor az igazságnak tett szolgálat is egyúttal.

Már mindezekért méltán foglalhatnál helyet a katolikus szellemtől verérelt magyar tollnak java munkásait egyesíteni kívánó Szent István Akadémiában. Sőt bizvást mondhatni: ha nem volna ily intézményünk, a tollnak éppen ily bajnokiért, meg kellene azt teremteni. S mégis úgy van: aki csak az említetteket állapítaná meg

rolad, nem jutott el érdemeid, jelentőséged súlypontjához. Mert hogy te mai katolikus ujságírásunk számára nemcsak a tisztá szellemet, hanem az előkelő irodalmi színvonalat is jelentet, ennek csakis az a magyarázata, hogy a Gondviselés ajándékából a költő, a vérbeli elbeszélő vénája is ott buzog lelkedben. Ez színesíti meg, teszi művészivé benned az ujságíró.

Költői működésed első vonalában regényeidet látom. Ezeknek zamatában, lendületében valóban született elbeszélőnek bizonyulsz; van ezekben a művekben a háború előtti idők erőltetés nélküli igaz derűjéből, vidámságából, létkérdésektől még agyon nem gyötört magyar levegőjéből. Ritka, igaz érték ez manapság, amikor annyian próbálják nehezen kifacsart, fanyar vinkójukat tokajiként rántukmálni, játszani az elbeszélőt, erőltetetten csevegve, de a mesemondáshoz igazában nem értve. A *különös kérdés*-ben mennyi eredeti kép az úri mulató életből, de egyúttal szívhez szólóakkordokkal. És hőse férfieszmény, vonzó nemességben. De hogy a problémás regényhez is értesz, derekasan megmutattad az *Ami erősebb nálunk* cíművel. Lélektani gazdagsággal, hűséggel és hatásosan fested itt, mint lehet úrrá a magas intelligenciájú lélek felett is a féltékenységek ördöge és pedig úgy is, hogy éppen a komoly, mit sem sejtő munka során furakodik be lelkébe. S itt is uralkodik azért az elbeszélés ragadó sodra, a jó vágású alakok, ezúttal finom balatoni hangulatok előterében. Magát az írói lelket tetted témájává A *tehetségtelen* című regényednek. Egy vívódó írólélek magakeresésének és magamegtalálásának útját kíséred, talán a francia miliőben is a magad lelke álmaiból teregetve elénk. Aki így ismeri az írólélek rezdüléseit, valóban hivatott azok vezérének is. S mennyi hangulat van kisebb elbeszéléseidben, főképp a gyermekemlékekből merítettetek! De ne feledjem legszorosabban vett költői műveidet, a *Versek*-et sem. A mesterkéeltséggel, perverzítással szembenéző egészséges, szárnyaló érzéseket énekelsz meg bennük, akárhányszor a népdal, népballada közvetlenségével, ha ugyan szabad ilyen letaksált értékekre hivatkozni manapság, mikor a népdalt, Isten pacsirtáját, fűlemülését is meg akarják tanítani stilizációkra. S legvégül ne feledjem említeni legbájosabb költői művedet, a *Májusját*, ezt a drámai formába öntött gyönyörű tanuvallomást az eszményi szerelem, az eszményi világfelfogás mellett, ezt a szépséges visszatérését a *Csongor és Tünde* az emberiséget végigkísérő témájának, mely ezúttal boldogtalanságban végződése miatt csak annál megindítóbb. Eszményekre irányított lelkek mindig szívesen fognak odaülni ez alá a májusfa alá, belőle illatot szívni, magukat boldogságra ringatni.

Mindkét rendbeli, vázolt érdemeidet mint összetevés fogja egybe egész egyéniséged. Te is azok közül vagy — s ezt éppen nem felesleges említeni ma, mikor az idők dekadenciája az írói jellem előkelőségét is kikezdte —, akik egész lényükkel igazolják, hogy az irodalom nemcsak a túlekedés csatatere, az érvényesülés arénája, bármennyire annak is látszik, persze elsősorban az avatatlank és tehetségteleneknek előtt, hanem van annak méltósága is, melyre büszkén és mégis alázattal vigyáz minden lélekből munkása, hacsak nem akar elérni törtetésével éppen ellenkezőt, mint szeretne: az eleve kitöröltetést az élet, az emlékezés könyvéből. Talán helyénvaló ezt szöbáhozni, éppen egy oly tagtárs fogadásakor, aki egyben a napisajtó embere is, szolgálja tehát önzetlenül annyiszor a mások megörökítését, miközben elfeledkezik a magáról. De hogy is ne volna Te az irodalom méltóságának egyik hordozója, mikor ez már vérségi, apai, sőt nagyapai örökséged: a nagyérdemű, írónak is oly kedves Tóth Imréné s a kitűnő jellemábrázoló Tóth József; mikor tehát már a családi hagyomány hozzáfűz a magyar irodalom ama korához, mely természeténél fogva sem tudott más lenni, csak nemes; s keresztény is volt, anélkül, hogy ezt jelszóul zászlajára írta volna, mert már művelőinek egységes vérségi és lelkiületű összetétele erre jelölte ki!

Most elhangzott székfoglalód után, mely művészetednek is, egyéniségednek is oly kedves képe, szívből köszöntlek a Szent István Akadémia rendes tagjaul. Bokros elfoglaltságodban is szakíts, kérünk, időnkint módot a munkánkba értékesen bekapcsolódásra. Ne tartozzál soha az akadémikusoknak ahhoz a fajtájához,

amelyről szellemesen azt mondatod egyik regényhősöddel: «Azért nevezik őket halhatatlanoknak, mert legtöbbször már nem is tudják róluk, hogy élnek». Koszorúnk, melyet nyújthatunk, sok mindenféle okból, nem a legértékesebb azok közül, melyeket irodalom és tudomány nálunk adhat, de van egy különös értéke: bele van olvasztva a hitvallás színaranya. Tán ezért áhítják akárhányszor olyanok is, akik aztán elvérén, nem sokat törődnek tovább vele.

Örömmel vártunk, örömmel köszöntünk, örömmel nézünk további munkásságod elé.

IV.

Suták József a IV. osztály elnökének üdvözlő beszédei.

1.

Zsivny Viktor rendes tag székfoglalója alkalmából, 1937 február 19-én.

Zsivny Viktor magyar nemzeti múzeumi igazgató úr Akadémiánknak legifjabb tagja, akit csak egy évvel ezelőtt választottunk meg s Őméltósága máris megtartotta székfoglalóját, amit Osztályunk nevében hálás köszönettel fogadunk.

Zsivny Viktor tagtársunk Budapesten, 1886 november 30-án született, a kir. József-műegyetemen 1908-ban a vegyészmérnöki oklevelet kitüntetéssel szerezte meg, majd 1924-ben a Pázmány-egyetemen az ásványtanból, földtanból és vegytanból summa cum laude eredménnyel bölcsészetdoktori oklevelet nyert. 1912 óta a Magyar Nemzeti Múzeum ásványtárának tisztviselője, ahol fokról-fokra emelkedve, 1935 óta az ásvány-öslénytár igazgatójának lépett elő. Ilymódon Európa egyik legszebb, világhírű gyűjteményét vezeti s boldogult *Krenner József* utódja gyanánt, hazánk egyik legfontosabb tudományos intézetét nemes buzgósággal igazgatja.

Tanulmányútjai során Európának csaknem minden nagyobb múzeumát megismerte. 1926-ban résztvett a XIV. nemzetközi geológiai kongresszuson, amely alkalommal Spanyolország nagyobb bányavidékeit tanulmányozta s a Kanáriszigetek gyönyörű vulkánjait is meglátogatta.

1929-ben a XV. nemzetközi geológiai kongresszus keretében megismerte Délafrika arany-, platina- és gyémántbányáit, ahonnet gazdag ásványgyűjteménnyel gyarapította a Nemzeti Múzeumot. A Fokföldről visszafelé Afrikán keresztül észak felé utazott s egész Afrikát átszelve, Egyiptomon keresztül tért vissza.

1930-ban a Francia Geológiai Társulat alapításának százéves fordulója alkalmából Marokkó hegyvidékeit is megismerte.

Tudományos értekezéseinek száma megközelíti a százat, amelyek az ásványkémia, kristálytan, kristályoptika és ásvány-kőzetan körében mozognak. Eredményei sok új fontos adattal gazdagították ásványtani ismereteinket. Munkáit a legnagyobb pontosság és megbízhatóság jellemzi. Tudományos képzettsége, önzetlen tudományoszeretete s világlátott egyénisége valóban méltó helyre emelték: a Nemzeti Múzeum ásványtárának vezetésére.

Mai előadásával eleget tett Akadémiánk ügyrendje 63-ik szakaszának. Ez alapon *Zsivny Viktor* tagtárs urat *Akadémiánk teljesjogú tagjának jelentem ki*, Őméltóságát szívből köszöntöm s további működésére és munkálkodására a jó Isten áldását kérem.

2.

Vendl Miklós rendes tag székfoglalója alkalmából, 1937 november 26-án.

Vendl Miklós tagtársunk Őméltósága, a József-nádor műszaki tudományegyetem és a Soproni bányászati főiskola nyilvános rendes tanára, a mai napon megtartott székfoglaló előadásával megörvendeztette osztályunkat.

Életének és működésének foglalatját a következőkben vázolom:

Vendl Miklós 1896 október 8-án Sopronban született. Középiskolai tanulmányainak befejezése után a budapesti tudományegyetemen ásványtani és vegytani tanulmányokkal foglalkozott. 1919-ben a vegytan és természetrajzi szaktár-

gyakból középiskolai tanári oklevelet szerzett és 1920-ban bölcsészettudományi szigorlatot tett az ásványtanból, vegytanból és földtanból. 1923-ban a soproni bányászati főiskola rendkívüli tanára, majd 1926-ban ugyanezen főiskola rendes tanára lett. Közben a budapesti Pázmány Péter tudomány-egyetemen a közettanból magántanári képesítést szerzett.

1933-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja lett s 1934-ben Ábrahám Ambrus, Horusitzky Henrik, Papp Károly és Weszelszky Gyula ajánlásával a Szent István Akadémia is rendes tagjai sorába választotta.

Tudományos értekezései részben a hazai, részben a külföldi szakfolyóiratokban jelentek meg s *Mauritz Béla* egyetemi tanárral együtt készített közettani dolgozatai alapvető forrástanulmányok gyanánt szerepelnek a szakirodalomban. Újabban Sopron vidékéről szóló földtani műveivel gazdagítja a szakirodalmat.

Mai székfoglaló előadása a nógrádvármegyei *Nézsza* környékének igen érdekes földtani viszonyait világította meg s eme tanulmánya méltó módon illeszkedik bele hazánk különböző vidékein végzett tanulmányai sorába.

Mint hogy *Vendl Miklós* tagtársunk mai székfoglaló előadásával eleget tett Akadémiánk előírásainak, ez alapon őt alapszabályaink 63-ik paragrafusára alapján a Szent István Akadémia *teljesjogú rendes tagjának nyilvánított* s Öméltóságának további működéséhez a jó Isten áldását kívánom.

V.

Wodetzky József r. tag, a IV. osztály helyettes elnökének üdvözlő beszéde.

Lóczy Lajos rendes tag székfoglalója alkalmából, 1937 április 9-én.

Hálásan köszönöm ifjabb Lóczy Lajos földtani intézeti igazgató úr Öméltóságának, hogy mai előadásával és bemutatott munkájával Akadémiánkon rendes tagsági székét elfoglalta. Ezzel nemcsak hivatali magas állásában, hanem Akadémiánkon is boldogult édesatyjának örökebe lépett. Ugyanis idősb Lóczy Lajos Akadémiánknak megalakulása óta tagja volt, akinek emlékét osztálytitkárunk 17 évvel ezelőtt, 1920. évi december hó 17-én tartott együttes-ülésünkön szakszerűen méltatta. Annál nagyobb az örömünk, hogy megdicsőült nagy tudósunk fiát : ifjabb Lóczy Lajos tanár urat, ugyancsak tagjaink közé sorozhatjuk.

Életének és tudományos munkásságának vázlatát a következőkben foglalom össze.

Ifjabb Lóczy Lajos 1891 június 5-én Budapesten született. Középiskolai tanulmányait a kegyestanítórendi főgimnáziumban végezve, 1909—1914 között a zürichi műegyetemen, illetőleg tudomány-egyetemen tanult s ott a geológiából, bölcsészettudományi oklevelet szerzett. Oklevelét Pázmány-egyetemünk 1916-ban honosította. Ugyanezen évben a földtani tanszék tanársegéde lett, ahol Papp Károly tanár oldalán hét éven át működött. Közben még a forradalom előtt a tektonikai geológiából magántanári képesítést nyert. A forradalom után, a Pázmány-egyetemtől szabadságolva, Keletindiaiban geológiai kutatásokat végzett és három expedíciót vezetett a hollandiai gyarmatokon Szumatra és Celebesz sziget, továbbá a Portugáliához tartozó Timor sziget földi gáz és földolaj-mezőinek felkutatására.

Keletindióból visszatérve, 1923 május havában az újonnan szervezett közgazdasági egyetemen a geológia tanára lett, amely állásban a mai napig működik. 1932 óta a m. kir. földtani intézet igazgatói méltóságát is viseli, boldogult tagtársunk, Böckh Hugó örökében.

Tudományos értekezéseinek száma az ötvenet is meghaladja, amelyek részint hazai, részint külföldi folyóiratokban magyar, német, holland és angol nyelven jelentek meg. Külföldi tárgyú értekezései főképp Keletindia és a délamerikai Equador geológiai viszonyaival foglalkoznak, míg hazai tárgyú munkái a Villányi és Báni hegység, továbbá a Balaton-felvidék földtani viszonyait tárgyalják. Hazai geológiai

kutatásaiban bevezette a külföldi petróleumvállalatok körében használt ú. n. mikro-tektonikai módszert s mai előadásában is a Balaton-felvidéken ilymódon készített kutatásait s az ezek során felfedezett szénsavas forrásokot mutatta be.

Minthogy székfoglaló tagtársunk mai előadásával eleget tett Ügyrendünk 63-ik szakaszának, ezért Lóczy Lajos igazgató úr Öméltóságát Akadémiánk teljes-jogú tagjának jelentem ki s további munkásságára a jó Isten áldását kérem.

VI.

Tóth László rendes tagnak a Nemzeti Színház 100 éves jubileumi ünnepélyén, 1937 október 25-én elmondott beszéde.

A magyar katolikus tudományosságot és irodalmat képviselő Szent István Akadémia nevében a Nemzeti Színházat azzal a megilletődött hódolattal köszöntöm, amelyet ennek a száz esztendőnek dicsőséges emlékei minden magyar ember szívében fölébresztenek és azzal a mélységes meghatottsággal, amelyet ezekből a hagyományokból a hozzám tartozó nagy emlékek a magam lelkében keltenek. A Szent István Akadémia a Nemzeti Színház küzdelmeiben és diadalaiban annak a kétezeréves keresztény erkölcsnek és ezeréves magyar művelődésnek követését és munkálását látja, amelynek maga is el van kötelezve és boldogan érzi, hogy e színház története győzelmes bizonyága a szellemi erők fölényének az anyagi erők fölött. A Nemzeti Színház története megmutatta, hogy a nagy nemzeti intézmények nem a falak rideg köveiben, nem a megmerevedett keretekben, nem a sallangos külsőségekben, nem is a hideg gépezetekben és furfangos szerkezetekben élnek tovább, hanem élő hagyományaikban, megingathatatlan szellemiségükben és tagjaik önfeláldozó elhivatottságában újulnak meg minduntalan és lesznek a nemzeti élet örökkéható tényezői. Én, aki még láttam a felejthetetlen nagy gárda csodálatos emberábrázolásait s a Nemzeti Színház egyik legalázatosabb munkásának közelében a századforduló művészeti csatáiból és stílusharcaiból e színháznak új, győzelmes fölemelkedését, vallom, hogy a Nemzeti Színház igazi tekintélye és művészi teljessége abban a rugalmasságban van, amellyel egyszerre tudta és tudja megvalósítani a hagyományok tiszteltét és a haladó korszerűséget. Kívánjuk a Nemzeti Színháznak, kapja meg minél előbb végleges, új és méltó hajlékát s találja meg abban is a régi Nemzeti Színház igazi szellemét, teljesítse ott is száz esztendő megpróbált hivatását: a magyar színművészetnek és színi-irodalomnak fejlesztését, mindenek felett pedig édes magyar nyelvünk tisztaságának, szépségének és épségének áldozatos szolgálatát. Erre kérjük Isten áldását és ehhez a munkához kívánunk sok friss erőt és boldog szerencsét.

VII.

Wodetzky József rendes tag búcsúbeszéde

Tass Antal rendes tag ravatalánál, 1937 január 19-én.

Szeretett barátunk és társunk, *Tass Antal!*

Csak Ő győzhetett le Téged, a kifogyhatatlan energiájú, csodálatos, izzó lelkű, törhetetlennek látszó munkását a tudománynak, Ő, mors imperator, az örök rejtély és legkegyetlenebb valóság.

Tragikus hirtelenséggel bekövetkezett, senkitől sem sejtett elhúnytnak lelkünk legmélyéig megrendített s mikor sajgó szívvel és fájdalommal telt lélekkel gyüleke-zünk ravatalod köré, hogy utolsó utadra kísérjünk, nem áttaljuk bevallani a magunk kicsinységét és gyöngeségét: hisz olyan veszteséget siratunk benned, melyet mi magunk soha nem tudunk pótolni. Az Isteni Gondviselés végtelen jósága nagy kegyelemben részesített Téged, mikor megengedte, hogy életed nagy művét be-fejezhessed. Róma édesszájú költőjével Te büszkén mondhattad volna: «Exegi monumentum aere perennius», Te felépítetted az ég fenésége tudományának fellegvárát, felépítetted, mikor szegény hazánk reményevesztetten porbahullott,

felépítetted ezt a ragyogó csarnokot ezer akadály, számtalan nehézség dacára, éjjelt nappallá téve, soha egyetlen pillanatig sem szűnő munkával, hallatlan kitartással, fanatikus odaadással, milyen csak a legizőbb hazaszeretettől áthatott, a tudományáért szent hévvel rajongó tudós férfi lelkületéből fakadhat. De a Te nagy alkotóképeségednél csak páratlan szerénységed volt nagyobb. Soha nem dicsekedtél műveddel, soha elismerést vagy jutalmat nem kértél és nem vártál tündöklő alkotásodért. Szinte aszkétikus alázattal fogadtad, mikor a debreceni Tisza István Tudomány-Egyetem a tudományos testülettől adható legnagyobb tudományos kitüntetéssel, a filozófiai disz doktorsággal jutalmazta a hazai tudományért tett felbecsülhetetlen szolgálataidat, vagy mikor a Szent István Akadémia rendes tagjai közé, a Természettudományi Társulat és a Magyar Földrajzi Társaság választmányi tagjai közé sorozott Téged és mikor legfelsőbb helyről ért Téged hervadhatatlan érdemeidért a kitüntető elismerés. A külföld is tiszteletének és elismerésének adott kifejezést, mikor az Astronomische Gesellschaft igazgató tanácsának tagjává választott. Mindezek a kitüntető elismerések nemcsak a csillagászat svábhgyi akropolisza megalkotójának, hanem a tudós asztronomusnak is szóltak, ki hosszú éveken át végzett fáradságos fotometriai megfigyeléseivel nagy nemzetközi munkakörben tudott magának tiszteletet és hírnevet kiérdemelni. Emésztő tevékenységed közepette nem feledkeztél meg azokról a művelt laikusokról sem, kik az ég fenséges tüneményeinek megismerését áhítozzák. Őket kívántad szolgálni, mikor életre keltetted a Stella Csillagászati Egyesületet s ennek almanachját és folyóiratát. Földi életedben az ég tündöklő csillagaiból kiáramló fényt vetettél alá tudós méseidnek. Ezek a csillagok talán sok évmillión át tündökölnek, de ragyogásuknak egyszer vége szakad, úgy mint valamennyiünk kicsinyke életének. Terra et umbra sumus. De Te most már talán magasabb szférákban Isten végtelen kegyelméből, szemlélheted azt az örök fényt, mely az igaz életet élt emberek legfenségesebb jutalma. Ebben a szent hiszemben búcsúunk Tőled, örökre szívünkbe zárva emlékedet. A Szent István Akadémia nevében, a kir. m. Természettudományi Társulat, a br. Eötvös L. Matematikai és Fizikai Társulat, a Meteorológiai Társaság, a Stella Csillagászati Szakosztály, svábhgyi csillagjai munkatársaid nevében szeretett barátunk, kedves feledhetetlen társunk, Tass Antal, Isten veled!

VIII.

Lukinich Imre rendes tagnak

Patek Ferenc rendes tag felett tartott búcsúztatója, 1937. évi március hó 22-én.

A Szent István Akadémia és a Magyar Történelmi Társulat nevében mély fájdalommal veszek búcsút Patek Ferentől, aki az előbbinek rendes, az utóbbinak pedig igazgató választmányi tagja volt közel másfél évtized óta. Korán elhunyt kedves társunk tudományos pályájának tulajdonképpen még a kezdetén állott akkor, amidőn az imént említett tudományos intézmények belső tagjaik közé megválasztották. Egy nagy ígéret volt ő akkor, kitől nemcsak új ténymegállapításokat, hanem a középkori magyar történelem egyes korszakainak új szempontok szerint való megírását várta mindenki. S valóban, azok a tanulmányok, melyek Magyarország középkori történetére és főleg az Anjouk korára, nemkülönb a középkori egyháztörténelemre vonatkozólag 1912 óta megjelentek tőle, azonnal szerzőjükre irányították a figyelmet. Dolgozatai önállóan gondolkodó, eredeti felfogású, széles olvasottságú és éles ítélőképeségű írónak mutatták, aki nem szeretett járt utakon haladni, ellenben szívesen vállalkozott az úttörés fáradságos és türelmes munkájára. Kiváló történetírói tulajdonságai miatt tanulmányainak nagy része értékes gyarapodása a magyar történetírásnak és ha az isteni gondviselés időt és módot adott volna neki arra, hogy részlettanulmányainak és kutatásainak eredményeit egy nagy összefoglaló műben megörökíthesse, kétségtelen, hogy egy igen nagy jelentőségű és maradandó értékű forrásművet alkotott volna. A gondviselés útjai azonban ki-

fürkészhetetlenek. Patek Ferencet a középkori magyar történelemmel való foglalkozás a Szent István nevéhez fűződő magyar királyság eszméjének megalkuvást nem tűrő harcos hívévé avatta. A magyar szent koronában a magyarság életének jelképét látta és meg volt arról győződve, hogy a magyar szent korona époly örök életű, mint amilyen örök életű maga a magyar nemzet is. Határtalanul bízott az isteni örök igazságban és nem kételkedett abban, hogy még megéri az új magyar nemzeti királyság renaissance-át. Ennek előkészítésében azonban ő is közre akart működni és ezért a magyar szent korona és a magyar nemzeti királyság eszméjének szolgálatába állította nagy munkaerjét, kipróbált tollát és egész tudományos egyéniségét. Ez az elhatározás tudományos tevékenységének rovására történt ugyan, de viszont, kérдем, hogy vajjon többet ért volna-e néhány tudományos munka megírása annál a szolgálatnál, melyet az isteni gondviselés szánt neki s új munkakörben is époly híven és époly lelakisimeretesen teljesítette kötelességét, mint korábban a történeti kutatás terén. Mi nyugodt lélekkel elmondhatjuk róla, akár tudományos pályájának gyümölcseire gondolunk, akár pedig később vállalt munkakörének eredményeire tekintünk, hogy nem élt hiába. Nyugodj békében, kedves jó barátunk s legyen neked könnyű az a föld, melynek multja és jövője oly közel állott szívedhez.

IX.

Rejtő Sándor rendes tag búcsúztatója

Szabó József rendes tag ravatalánál, 1937. évi május hó 19-én.

Mikor bimbót látunk feküdni a porban, csak azt a jövődöt siratjuk, amit ez el nem érhetett; ha aggastyánt kísérünk utolsó útjára, a befejezett élet harmóniája enyhíti a búcsúzás fájdalma, de amikor az életerős virágzó tölgyet látjuk földre zuhanni: megdöbbenünk. Megdöbrentünk mi is mindannyian, amikor Szabó József barátunk hirtelen halála hírért vettük, kit erejének és munkaképességének teljében ragadott el tőlünk a halál. A megdöbbenés megköti a nyelvet, némává teszi a lelket.

Ebben a lelkiállapotban jöttem koporsóhoz, Szabó József barátunk, hogy reáhelyezzem a Szent István Akadémia koszorúját és a vezetőség nevében elbúcsúzzam tőled. Nem tudok én most a te munkásságodról, a te érdemeidről úgy megemlékezni, ahogyan azt megérdemelnéd, de talán felesleges is volna, hiszen mindannyian akik ma körülálljuk koporsódat tudjuk, hogy ki voltál. Csak egy dologra szeretnék reámutatni, arra, hogy életeddel te is bebizonyítottad, hogy a vallás és a tudomány között ellentét nincsen. De nem is lehet. Néhai nagynevű professzorom, Eötvös báró, mindig azt hangoztatta, hogy a tudomány csak arra a kérdésre ad feleletet, hogy miképen? mily módon? A vallás ezzel szemben a miért? — kérdésre felel és így nincs e kettőnek közös területe — az elsőt tudnunk kell, a másodikat csak hinnünk lehet. Mélységes tudományod és erős hited egyformán közreműködtek abban, hogy kifejlődhett benned az az ember, aki voltál. Hitednek eredménye, hogy családban a legjobb férj, apa és nagyapa voltál, ennek érdeme, hogy lelkiismeretes tudós és környezetedet szerető vezető lehettél, ezé, hogy a közéletben mindenkör vir integer voltál, kinek tógáját szenny sohasem érte. Hited és istenfélmed volt rugója annak a sok-sok jótettnek, amit annyi embertársaddal tettél.

És most, mikor búcsút veszünk tőled és sírodtól, mindannyian hazatérünk, ki marad veled? ki kísér további utaidon? A Jedermann költője fejezi ki talán legszebben azt a gondolatot, hogy csak a jótettek kísérik tovább a lelket. Megnyugodva megyünk haza, mert tudjuk, hogy nem vagy egyedül, jótetteidnek nagy serege kísér Téged az Örök Bíró elé. A keresztény lélek hitével búcsúzom Tőled: a viszontlátásra!

X.

Balanyi György r. tag, o. titkár búcsúbeszéde

Miskolczy István rendes tag ravatalánál, 1937 december 4-én.

A Szent István Akadémia és a budapesti piarista gimnázium nevében búcsúzom Miskolczy Istvántól. Búcsúzom a tudóstól, aki munkás életét tette rá a magyar történelem egyik legdicsebb korszakának végigbúvárolására, aki kora fiatalságától kezdve nyílegyenesen, sem jobbra, sem balra nem tekintve haladt a maga elé tűzött cél felé s aki jutalmat nem kérve, elismerést nem várva, alkotta értékesnél értékesebb műveit. Búcsúzom a hivatásos tanártól, aki hét lusztrumon át pazar kézzel osztogatta diákjai közt jóságos lelke és nagy tudása dús kincseit, aki kicsiny tudott lenni a kicsinyek közt s aki minden egyes diákja haladásaért, sorsáért és jövőjéért úgy tudott hevülni, mintha legegényibb érdekei forogtak volna szóban. Azután búcsúzom a jóbaráttól, aki becsületes, férfias nyíltsággal közelített barátaihoz, meleg szeretettel csüggött rajtuk és szívesen megosztotta velük minden örömét, bánatát. És mindenekfölött búcsúzom az embertől, akit nagy időn át sokan egészen a magukénak éreztünk s akinek nyájas mosolya és kedves, kissé mindig zsémbes és zsörtölődő hangja annyira beletartozott mindennapi életünkbe, mint akár a lélekzetvétel. És most mindettől örökre meg kell válnunk. Ó, a válság mindig fáj; de kétszeresen fáj akkor, ha az a tudat járul hozzá, hogy még nem okvetlenül kellett volna bekövetkeznie. Hiszen Miskolczy Istvánt aránylag fiatalon, alkotó és munkabíró férfikorának jóformán a derekán veszítettük el. Átlagos emberi számítás szerint tehát még évtizedeken át a miénk lehetett volna. De hát valamennyien halandó emberek vagyunk, a halál csiráit hordjuk magunkban s ezért nem szállhatunk perbe az élet és halál urával, hogy egyikünknek előbbre, másikunknak későbbre tűzte földi életünk végét. Mint hívő keresztények alázattal meghajtjuk fejünket a Gondviselés rendelkezései előtt és meddő tépelődés, férfiatlan siránkozás helyett imádságos kegyelettel fonjuk körül eltávozott kedves társunk emlékét s a jó Isten könyörülő irgalmát esdjük számára. Drága halottunk! az Akadémia nevében, melynek felolvasó asztalánál annyi tudós sikert arattál és a meleg otthon nevében, mely harminc éven át annyi apró örömed és bánatod meghitt kis tanyája volt, Isten veled. Viszontlátásra ott fent a boldogabb hazában!

V. HALÁLOZÁSOK.

Sipőcz Jenő az igazgató-tanács tagja, meghalt 1937. évi január 1-én Budapesten.

Tass Antal rendes tag, meghalt 1937. évi január 17-én Budapesten.

Szőnyi Ottó rendes tag, meghalt 1937. évi március hó 13-án Budapesten.

Lukács József rendes tag, meghalt 1937 március 19-én Veszprémben.

Patek Ferenc rendes tag, meghalt 1937 március 22-én Budapesten.

Szabó József rendes tag, meghalt 1937. évi május 17-én Budapesten.

Mihályfi Ákos tiszteleti tag, igazgató-tanács tagja, meghalt 1937. évi május 27-én Budapesten.

Horn Emil rendes tag, meghalt 1937 jún. 4-én Párisban.

Demény Dezső rendes tag, meghalt 1937. évi november 9-én Budapesten.

Gróf Zichy Aladár az igazgatótanács tagja, meghalt 1937. évi november hó 16-án Budapesten.

Miskolczy István rendes tag, meghalt 1937. évi december hó 1-én Budapesten.

VI. FÜGGELÉK.

AZ ÉRTESITŐ CIKKEINEK ÉS A KIVONATOKNAK FORDÍTÁSAI.

I.

Séance solennelle de l'*Académie St. Étienne* le 12 décembre 1937.
consacrée au 300ème anniversaire de la mort du Card. Pierre Pázmány.

Discours d'ouverture

de S. E. le Cardinal *Justinien Serédi*, prince primat, président.

Messieurs,

Ce n'est pas par hasard que, lorsque toute la nation hongroise, pleine d'enthousiasme, se met à faire les préparatifs du neuf centième anniversaire de la glorification de notre premier saint roi-apôtre et que non seulement des millions de Hongrois, mais encore toute l'Église catholique s'appliquent à préparer la marche triomphale de Notre Seigneur eucharistique dont la route mène aux coeurs à travers le congrès eucharistique, mondial qui aura lieu l'année prochaine à Budapest, ce n'est pas par hasard, je le répète, que cette séance solennelle de notre Académie, la veille de cette double fête de la plus haute importance, est entièrement consacrée à la mémoire du grand cardinal Pázmány, mort il y a trois cents ans. Car peu d'hommes en Hongrie, j'en suis convaincu, ont tellement compris les intentions patriotiques de St. Étienne toujours en contact avec Jésus-Christ, et ont imité ses actions pour sauver la nation, comme Pierre Pázmány l'a fait, dont les actions et toute la vie sont venues de Dieu et ont été tournées vers Dieu, au profit de la nation, et qui n'a été surpassé par aucun de ses contemporains, ni en religion ni en patriotisme.

Le grand cardinal hongrois était catholique non seulement par suite de sa dignité, d'archevêque primat mais par conviction; il était hongrois non seulement par suite de sa langue maternelle, mais par le patriotisme fondé sur la religion. Sa religion ne s'appuyait pas sur le sol branlant de la sentimentalité, mais sur la rationalité de la religion

révélée. Cette rationalité, il l'a conçue à l'aide de Dieu, par des motifs puisés dans la raison et par des preuves persuasives, ce qui est démontré par chaque page du « Guide conduisant à la vertu. » Le patriotisme de Pázmány ne se manifestait pas non plus par des épanchements sentimentaux, mais par des actions développées du fond de la morale chrétienne. De même que chez le saint roi, chez Pázmány la religion et le patriotisme se fondaient en une parfaite harmonie, comme elles doivent se fonder chez tous les honnêtes catholiques hongrois. Car il est évident que la patrie existe par suite de la volonté de Dieu ; il faut, par conséquent, que le patriotisme, sanctifié par les larmes de Notre Seigneur lorsqu'il a pleuré sur Jérusalem, soit aussi ramené à la volonté de Dieu.

Quant au destin de la nation, il existe une ressemblance considérable entre l'époque de Pázmány et celle de St. Étienne : dans toutes les deux époques, par des raisons différentes, la nation hongroise était sur le point d'être anéantie. Et de même qu'autrefois le saint roi avait tâché de réunir la nation et de sauvegarder l'existence de la patrie sur la base de l'enseignement du Christ et de la religion chrétienne, de même Pázmány a voulu créer l'unité politique de la nation et regagner l'intégrité de la patrie, démembrée en trois parties, par la religion de St. Étienne. Pour cette raison il était aussi, comme le saint roi, un véritable apôtre de sa nation ; c'est pourquoi il tâcha de fortifier, c'est-à-dire de restaurer, dans notre patrie, l'unité de la religion, par des raisons probantes dans ses institutions scientifiques, dans ses œuvres, dans ses discours et dans ses sermons, en donnant l'exemple lui-même. C'est pour cette raison qu'il s'efforça de vider toutes les sortes de différends des partis.

En considération de sa civilisation occidentale et de ses relations avec des personnages influents des Etats d'Occident, il cherchait, comme jadis le saint roi, l'orientation occidentale, parce qu'il comprit que le peuple peu nombreux de la Hongrie, hors des territoires occupés par les Turcs et hors de la sphère d'influence turque, ne serait pas capable de tenir ferme contre la grande puissance turque, à moins que le papauté, les sujets chrétiens et impériaux du roi de la maison de Habsbourg et avant tout la chrétienté occidentale, défendue par le peuple hongrois pendant un siècle et demi par d'incessants combats à mort, viennent à leurs secours. Il constate avec amertume, qu'il est impossible, que le pays, étant bien étendu en longueur, mais peu large et limitrophe des provinces allemandes d'un côté et des turques de l'autre, puisse, sans avoir regagné l'intégrité, subsister par ces propres forces entre ces deux principautés. Mais avec son

orientation occidentale et avec sa loyauté inébranlable pour le roi, Pázmány demeurait toujours hongrois, ce qui est prouvé par ses publications, par ses discours, par sa participation à la politique. Son activité politique avait pour but principal la délivrance du pays de la domination, ou de l'hégémonie turque et la restauration de l'intégrité du pays.

Messieurs, en ce qui concerne notre patrie et notre nation, il y a une ressemblance remarquable entre l'époque contemporaine et celle du cardinal Pázmány. Quand nous évoquons son souvenir, le souvenir du grand disciple du saint roi et quand nous nous inquiétons du destin de notre patrie cruellement démembrée, comme il l'a fait il y a trois cents ans : nous aussi avancerons, je crois, au mieux le vrai bien-être de la nation et la restauration de notre pays, si nous assurons, selon l'esprit de Pierre Pázmány, l'unité politique de la nation sur la base chrétienne réunissant la majorité des citoyens hongrois et si nous cherchons sur cette base la plus universelle et la plus sûre des relations internationales, *et si nous n'aurons pas les mains liées*. Et quand j'exprime cette idée, ne dites pas, que je sers la cause d'un parti. Cela ne serait pas même convenable dans ce noble cercle scientifique. Je ne discute pas des affaires politiques, mais j'indique la solution de la question d'existence de la patrie, la voie suivie par St. Étienne et Pierre Pázmány, au lieu des voies peu sûres et dangereuses. Cependant, même si je discute des affaires politiques, il ne s'ensuit pas que l'Église aussi s'occupe de telles affaires. L'Église ne s'en occupe pas, mais ses membres hongrois, de même que chaque citoyen hongrois, ont la faculté de discuter sur le bien public, dans les cadres des lois divines et ecclésiastiques, c'est-à-dire, eux aussi sont libres de choisir la voie qui mène au bien public. Il y en a de différentes. Pourtant s'ils s'écartaient sciemment de cette voie, on ne pourrait pas dire qu'ils s'occupent d'avancer le bien public, mais qu'ils le trahissent.

Messieurs, à l'occasion de cette séance solennelle je ne puis passer sous silence ma conviction, que comme à l'époque de St. Étienne et des grandes guerres d'indépendance, qui suivaient les efforts patriotiques de Pázmány, ce fut la chrétienté qui sauva la Hongrie : ainsi, de nos jours, c'est dans la chrétienté que nous mettons notre espoir le plus ferme. La croix sur la sainte couronne hongroise est oblique, c'est vrai, mais elle y est. De même la nation hongroise bien qu'elle souffrit quelquefois que son caractère chrétien palit, demeurait chrétienne et doit demeurer chrétienne, si elle veut vivre. Comme notre pays aurait été ruiné, si ceux qui se sont revoltés contre le saint roi, avaient triomphé, de même, de nos jours, il est menacé d'une destruction fatale par ceux qui attaquent

le grand roi en attaquant ses oeuvres créées il y a mille ans, car le destin d'une nation, qui renie son passé, est décidé.

Messieurs, nous évoquons d'une manière correcte le souvenir du grand cardinal Pázmány, si nous imitons comme lui, conformément à notre ancienne tradition, la religiosité patriotique et le patriotisme religieux de St. Étienne.

J'ouvre notre séance solennelle dans l'esprit de Pázmány.

II.

Festal Session of the *St. Stephen Academy* commemorating the three-hundredth anniversary of the death of *Cardinal Peter Pázmány* held on December 12th., 1937.

Inaugural Speech

of the President, Cardinal *S. E. J. Serédi*, Prince-Primate of Hungary.

Gentlemen,

It is no mere accident that, when the whole Hungarian nation is engaged in the patriotic work of making preparations for the celebration of the nine-hundredth anniversary of the glorious memory of our first apostolic King, St. Stephen, — and when not only millions of Hungarian Catholics, but the whole Catholic Church is showing such wonderful zeal in preparing the triumphal celebration of the Eucharistic World Congress to be held next year in Budapest, — it is no mere accident that our Academy, on the eve of the double celebration of such universal importance, should be devoting its festal session exclusively to the memory of the great Cardinal Peter Pázmány who departed this life just three hundred years ago. For it is my conviction that few men in Christian Hungary have ever understood the patriotic intentions of St. Stephen in his continuous search for Christ or so faithfully followed his work for the salvation of the nation as Peter Pázmány, whose many actions and whole life were inspired by the blessing of God for the benefit of his country, — whom none of his contemporaries exceeded either in religious devotion or in patriotism.

The great Hungarian Cardinal was Catholic, not only because he was endowed with the dignity of cardinal, but also by conviction; he was Hungarian, not only because Magyar was his mother tongue, but also by virtue of a patriotism based on the ethical principles of catholicism. His religious devotion was not built on the unstable foundations of sentimentalism, but upon the logical character of the revealed faith which — by the aid of divine grace and of powerful arguments based upon solid reason and unassailable proofs — he had adopted, — a

faith evidenced by every page of his *«Guide to the Truth»*. Pázmány's patriotism was not reflected in sentimental effusions, but in actions wisely considered which sprang from the ethical principles of catholicism.

In Pázmány religious devotion and patriotism were welded, as had been the case with the first King of Hungary, St. Stephen, and as should be the case with all sincerely Catholic Hungarians; for it is indubitable that our native country owes its existence to the will of God and that in consequence the feeling of patriotism — sanctified by Our Lord when he wept tears over Jerusalem — is to be traced back to the will of the Almighty.

Gentlemen, the age in which Pázmány lived, in respect of its bearing on the destiny of our nation, strongly resembles the age of St. Stephen, because in both ages — though for different reasons — the Hungarian nation appeared to be standing on the brink of ruin and destruction. The saintly king endeavoured with the aid of the precepts laid down by Christ and of the Christian religion to unite the nation and secure the continued existence of his country; in like manner Peter Pázmány strove by the aid of the common religion of St. Stephen to bring into being the political unity of his nation and to restore the integrity of the country which was divided into three parts. Therefore Pázmány, like our saintly King Stephen, was a true apostle of his nation, and he strove by means both of the powerful arguments contained in his scientific treatises and of the sermons and speeches written by him in idiomatic Hungarian, as also by the influence of his personal example, to strengthen or restore respectively the unity of religion in Hungary. And he also endeavoured, for the same reason, to reconcile the differences existing between the opposed parties.

By means of his Western culture and of his connections with the influential factors of the Western States, he followed the saintly king also in endeavouring to bring his country into the Western orbit, aware as he was that the small people inhabiting his dismembered country in the areas outside the sphere of Turkish occupation was too weak to fight successfully against the mighty Turkish Empire, unless the Pope, the Christian subjects of the Habsburg Empire and all other Christian peoples whom the Hungarian nation had protected for a century and a half in a life-and-death struggle for existence, combined to offer that people assistance in its fight for the liberation of its country. Unless the territorial integrity of the country were restored, — he remarks bitterly — Hungary unassisted — the Hungary which, though of considerable length, was of no great breadth and was enclosed on

the one side by German provinces and on the other by the Turkish dominions — would be unable to continue her existence as a buffer-State. Despite his desire to bring his country into the Western orbit, — notwithstanding his unswerving loyalty to his king —, Pázmány always remained a Hungarian, as is proved abundantly by his writings, by his speeches and by the role he played in political life. His political activity at all times had one principal object in view, — the deliverance of his country from Turkish dominion and Turkish hegemony respectively and the restoration of its territorial integrity : *salus rei publicae suprema lex esto !*

Gentlemen, Our age in respect both of the position of the country and of the lot of the nation very largely resembles that of Cardinal Pázmány : therefore, when commemorating him as the great follower of our first king St. Stephen, — anxious as we too are concerning the future of our barbarously dismembered country —, we shall best contribute to promote the welfare of our nation and to further the restoration of our country's territorial integrity by following in the wake of our saintly king and of Cardinal Pázmány and, emulating the spirit which inspired them, on a Christian basis embracing the vast majority of Hungarian citizens bring about political harmony, endeavouring on the same general and stable basis to secure international connections, especially where *we need not fear any danger of being outvoted*. No one can charge me with serving party objects when I give voice to these ideas. To do so would be out of place in a gentle home of science like our own. I am not entering the field of politics, but merely pointing to the method of solution of the problem of our national existence approved by St. Stephen and Peter Pázmány as preferable to any insecure and dangerous experiments for the purpose. Yet, even if I did concern myself with politics, that would not mean that the Church concerns itself with politics. The Church has no concern with politics as such ; but the Hungarian members of that Church are just as entitled as are all other Hungarian citizens to do so within the limits prescribed by divine and ecclesiastical laws and to choose between the many paths leading to universal welfare. It goes without saying, of course, that in the event of their consciously losing their way they would no longer be entitled to engage in politics ; for it would mean that they were betraying the community.

Gentlemen, On the occasion of this festal session I cannot but express my conviction that in the days of St. Stephen, as well as during the great campaign of liberation that followed the patriotic efforts of Pázmány, it was her Christianity that saved Hungary ; and at the

present crisis too it is to Christianity that we must look for a realisation of our hopes. Although it is bent, the cross is still to be seen on the Holy Crown. The Hungarian nation has also periodically suffered its Christian character to fall under a shadow ; but it has nevertheless remained Christian, and must in the future too, if it would live, continue to be Christian. Those who rebelled against St. Stephen of old would have ruined the country, if they had been victorious ; and today our country is threatened with destruction by those who attack the great king and assail all the institutions created by him nine hundred years ago : for *the nation which denies its past seals its own fate.*

Gentlemen, The most fitting way to commemorate the great Cardinal Pázmány is like him to remain true to our ancient traditions and to follow the patriotic religiousness and religious patriotism of St. Stephen.

I herewith beg to open our festal session in the spirit of Pázmány.

III.

Pázmány éducateur de la nation.

Extrait de la conférence d'Antoine Schütz, membre régulier.

Dans son discours qui avait pour sujet : « Pázmány éducateur de la nation » Antoine Schütz débuta en disant que l'on ne peut nommer éducateur de la nation que celui qui, embrassant toute la nation, avec une activité énergique exerce une continuelle influence pédagogique, qui éduque aux vertus historiques, à la conscience nationale à l'intérêt pour les affaires communes et à l'énergie. L'éducateur de la nation doit avoir les qualités suivantes : *son caractère doit être le caractère de la nation, pure et condensée, il doit posséder l'énergie potentielle historique et son oeuvre de vie doit aussi contenir la volonté réalisée d'éduquer la nation, et cette volonté doit être capable de se perpétuer pour toutes les générations.* Par la grâce particulière de Dieu, les trois derniers siècles nous ont donné quatre éducateurs de la nation de la qualité de Pázmány, de Zrinyi, le poète, de Széchenyi et de Prohászka.

En examinant le caractère de Pázmány du point de vue caractériologique, on peut constater que *le plus fécond point de vue pour comprendre son individualité, c'est justement sa nationalité hongroise*, dans son caractère fondamental psychophysique dans lequel domine le temperament hongrois, notamment l'humour de Pázmány, son respect de soi-même et, comme élément précieux de son intégration : *sa ténacité.* Parmi les traits de la structure intellectuelle de sa personnalité, ce sont sa sobriété, son sens pratique et sa piété, que l'on doit mentionner, dans la structure morale son ascétisme et sa mesure, à laquelle nous devons, ce qui était d'une grande importance : que *Pázmány le plus grand diplomate hongrois ne s'occupait pas des affaires diplomatiques*, contrairement aux autres grands diplomates, contemporains et avec cela il nous présente la plus grande grandeur, la grandeur du caractère.

Avec la force de sa supériorité, Pázmány sait, en ceux qui lui sont subordonnés, faire développer les germes les plus cachés de l'aptitude à accomplir de grandes choses. *Sa grandeur historique était accompagnée par sa science. A cet égard il était supérieur à tous ses contemporains.*

Son génie se manifestait principalement par sa force créatrice et par son aptitude à apprécier des situations.

Ce qui est au plus haut degré digne d'être mentionné, c'est sa docilité, qui l'a rendu apte à donner aussi à la nation les conditions fondamentales les plus nécessaires à son éducation et finalement le charisme d'être envoyé de Dieu et par suite sa vie couronnée de grands succès, comme remède puissant au caractère rêveur des Hongrois et à leur penchant à caresser des chimères. Ensuite le conférencier montra la volonté tendant à l'éducation de la nation et ses oeuvres, notamment son travail apostolique en qualité de prêtre. Ce travail se continue jusqu'à nos jours dans sa traduction de Kempis, dans son livre de prière, dans ses prédications. Surtout, le conférencier présenta Pázmány l'écrivain, qui garantissait dans ses écrits, un meilleur et plus beau monde hongrois à chaque Hongrois.

Finalement il s'étendit *sur la formelle activité pédagogique* de Pázmány qui, par ses considérables fondations, a sciemment voulu élever une élite désignée à éduquer la nation. Pázmány vit dans ses institutions, il vit dans ses écrits, il vit, principalement — s'il s'y vivifie — dans les coeurs animés par les mêmes sentiments, tant nécessaires justement de nos jours, dans notre abaissement. Les Grecs étaient convaincus que ceux, qui ont une fois vu la statue de Zeus de Phidias, ne peuvent jamais être tout malheureux. Nous avons vu Pierre Pázmány, créé par Dieu.

IV.

Pázmány l'écrivain.

Par *Zsolt Alszeghy*, membre régulier.

Chaque époque se fait une idée du sens du mot « littérature » et une autre de la vocation de l'écrivain. Ce que l'on pensait dans le XVIIe siècle de la vocation d'écrivain, Jean Rimay, nous le fait voir mieux peut-être, dans la préface d'un nouveau recueil des poésies de Balassa, dont la publication est projetée par Jean Rimay. C'est lui qui proclame fièrement que l'on peut, par les poésies de Balassa s'imaginer quelle était la fécondité d'esprit et les connaissances des poètes hongrois. Parce que l'éditeur, en recommandant le « poeta doctus » de l'amour, fait mention aussi des connaissances inhérentes à ses poésies, il est évident, que l'on ne regarde, en Hongrie à cette époque, comme littérature que ce dont on peu tirer des instructions pour la vie. De l'art poétique il a aussi proclamé : « Et prodesse volunt et delectare poetae. »

En repassant les oeuvres de son esprit, Pázmány invoque Dieu : « Tu sais, Seigneur, que je n'écris que ce que je regarde comme profitable au salut de Tes serviteurs », ce dont je suppose qu'il Te plaît et que je cherche à faire moi-même aussi ». Et en finissant son dernier livre, Pázmány ajoute, en donnant un oeil retrospectif à toute sa vie, qu'il s'est efforcé dès sa jeunesse de répandre la gloire du grand nom de Dieu et qu'il n'a pas épargné la peine et sa capacité, et qu'il a visé à stimuler et à conduire à la voie salutaire par ses écrits ceux qu'il n'a pas réussi à engager à la crainte, à l'amour, à la vraie connaissance du sacré nom de Dieu.

Servir Dieu, c'est ce qui prescrit à Pázmány le devoir d'écrivain, ce n'est pas la gloire qu'il cherche, mais l'effet produit dans l'âme humaine. Par cette raison, ce n'est qu'un seul succès qu'il désire et il prie Dieu : « Donne à ton indigne serviteur un tel succès, que l'obscurité s'éclaire dans l'esprit, les coeurs s'attendrissent à la connaissance de la vraie foi, la dureté à la pénitence, que le coeur froid se laisse inciter à l'amour de Dieu chez ceux qui lisent mes oeuvres que Tu m'as données, les vérités tirées du fonds de l'Église, afin qu'ils servent Ta divine Majesté, après qu'ils sont sortis de l'obscurité des erreurs ».

Une telle conscience d'écrivain n'accorde pas une place à la vanité. Il est plus important aux écrivains d'être utiles, que d'enchanter en divertissant ; ce serait trahir la fin d'ordre plus haut : poursuivre le beau, au lieu d'être utile à l'âme.

Cette conscience d'écrivain ne souffre pas non plus cette vanité qui proclame des innovations et l'originalité. Pázmány déclare de nouveau : « Qu'on n'attende pas de ma part des inventions nouvelles et des choses imaginées par moi-même ». — « Je n'écris pas mes propres pensées et des choses inventées par moi-même : ce que j'enseigne, je l'ai tiré du Livre de Dieu, des ouvrages des Pères . . . »

L'oeuvre de l'écrivain est une tâche austère, comme la vocation de médecin l'est concernant le corps humain.

Rien n'importe à l'homme tant que ce qui concerne son âme. Pour celui qui regarde la vocation d'écrivain de cette manière, il n'y a qu'un seul but à atteindre : conduire ses prochains à Dieu. Il est parfaitement content s'il parvient à extirper par son enseignement dans l'âme des auditeurs les fausses opinions, à leur montrer comme le péché est affreux, à susciter en eux le désir de la vraie pénitence, des biens éternels. Il regarde comme principe d'écrivain : « Un beau visage n'a pas besoin de tare : la science divine attire par sa beauté, sans faire des phrases ».

C'est dans l'enseignement de l'Église qu'il voit la majesté de la science divine, ce qu'il ne cesse pas de proclamer. Il regarde la vérité de l'enseignement avec une merveilleuse confiance.

Chez lui la connaissance des vérités de la foi est identique à la vie pieuse. Par conséquent, la défense de la foi, dans les écrits de Pázmány, est la défense des conditions de la vie pieuse. C'est ce que chaque polémique considère comme but final, et c'est à ce qu'elle tend. L'enseignement dogmatique et l'éducation morale opèrent en commun.

Le cours des idées, chez lui, résulte du but qu'il s'est proposé. C'est pour cette raison, qu'il formule, dans son « Kalauz » (Guide) sa tâche par les paroles suivantes : « La vraie adoration de Dieu et la sagesse sont inséparablement unies. Car il faut connaître Dieu et c'est au moyen de la sagesse que l'on y parvient ; il faut adorer Dieu et c'est la religion qui nous y conduit. Mais ce sont la sagesse et la connaissance de Dieu qui marchent en tête ; c'est de là que sort et s'ensuit l'adoration de Dieu ». C'est pourquoi Pázmány s'occupe, dans la plupart de ses oeuvres des recherches théologiques.

Aussi se sert-il dans les recherches théologiques du raisonnement humain, mais il sait et déclare, que la religion « nous présente une vérité qui est au-dessus de notre portée et que nous ne croyons

qu'en considérant les paroles, le témoignage et la manifestation de Dieu ». — « Car la foi prouve ce que nous ne pouvons pas apercevoir par raisonnement humain . . . Quoique les sciences profanes, comme par exemple, les démonstrations mathématiques renferment beaucoup de vérités desquelles nous sommes sûrs au point qu'il est impossible que ceux qui conçoivent ces démonstrations, ne les croient pas, mais ce que nous croyons, nous n'en avons pas pris connaissance par aperception, ou parce que la sagesse humaine nous l'apprit, mais c'est sur la parole de Dieu et sur le témoignage de Dieu, qu'est fondée notre croyance ». — L'esprit humain, en conséquence, n'est pas suffisant pour reconnaître la vérité de la foi. Il faut, encore, de la grâce pour cela. « Car il est vrai qu'il faut que l'on fasse, par certaines raisons, paraître croyable ce que la foi nous présente mais, en réalité, nous ne voyons pas ce qui est à croire, c'est pourquoi l'intention pieuse de notre volonté dirige l'esprit, afin que nous, à l'aide de Dieu et par sa grâce, croyions ce que nous ne voyons pas clairement » La foi est, en conséquence, l'effet commun de la connaissance de l'esprit et de l'illumination par la grâce divine.

C'est en reconnaissant son origine divine, que l'esprit rend hommage, en premier lieu, à la vérité de la foi. C'est de cela que le maître doit convaincre ses disciples.

Ainsi le rôle de l'Eglise : conserver les traditions du Christ, occupe une place de premier ordre parmi les arguments qui servent la connaissance de Dieu. Il s'engage à plusieurs reprises à discuter l'authenticité de l'Écriture sainte en déclarant que l'on ne peut pas démontrer l'authenticité de l'Écriture que par l'authenticité de l'enseignement de l'Eglise. Il exprime toute dissidence religieuse de son époque en ces peu de mots : « Dans chaque protestation qui pourrait s'élever dans le Christianisme il s'agit, à mon avis, de deux questions. Un compromis mettrait à bon fin le discord. La première question : Est-ce que Dieu n'a révélé ce que nous devons croire et faire et qu'il n'a rien dit d'autre et n'a rien voulu d'autre que nous croyions et nous fassions ce qu'il nous a proposé dans la Bible ? La seconde question : Comment constater qui est-ce qui comprend le text de l'Ecriture sainte ? Car les dissensions qui se sont élevées dans le Christianisme ne cesseront pas tant que l'on n'aura pas trouvé une voie sûre qui mène à l'interprétation correcte de l'Écriture sainte ». Et comme nous ne pouvons répondre à la question, quels sont les livres authentiques qu'en vertu de la direction de l'Eglise catholique, il va sans dire, que c'est également l'Eglise qui peut nous guider même dans l'interprétation des livres authentiques. Chaque réformation peut être résolue de cette manière ».

C'est pour cette raison, qu'il croit qu'il est de son devoir de construire loyalement le système de la foi catholique, fondé sur des raisons, dans son « Kalauz » (Guide) « Afin que la vérité vienne au jour, je vous dis selon Dieu et selon mon âme, quelle soit la religion, à laquelle nous devons appartenir. »

Son argumentation est fondée sur l'Écriture sainte et sur l'enseignement des Pères. Le raisonnement l'appuie seulement.

Ce qui est au-dessus de notre portée, nous rend compréhensible ce qui est naturel et tout de même incompréhensible.

L'argumentation est la force de Pázmány discutant. C'est la philosophie scolastique conservée en tradition dans les collèges jésuites. C'est elle qui a rendu pénétrant l'esprit de Pázmány. Chez lui la technique du raisonnement est rationnelle, ses conclusions sont irréfutables. Pázmány se sert d'une argumentation sortant d'une claire, courte formule qui saisit l'essentiel et observe les lois de la nature.

C'est, tout d'abord, l'assurance émanant de ses oeuvres, qui enchante le lecteur. Et ce qui l'impressionne mieux encore, c'est la vaste richesse de connaissance, d'où il sait tirer les arguments les plus convenables à l'origine de l'ancien Christianisme. De son temps la force suggestive de cette instruction faisait sentir à un plus haut degré encore la détermination avec laquelle il exploitait le fonds de connaissances de ses adversaires.

Il va sans dire, que Pázmány se laisse entraîner par l'amour passionné de sa religion et c'est précisément ce qui prête le battement du sang à ses polémiques. Et ce n'est pas seulement parce qu'il est convaincu que la religion catholique est la « juste religion », mais c'est aussi à cause de son coeur hongrois qu'il prend parti pour sa religion. Il a cru du fond de son coeur et proclamé, que tout désastre que les Hongrois ont subi, même les conquêtes turques, ont pour cause l'abandon de la religion ancienne. Toutes les fois qu'il songea aux conquêtes des Turcs, il avait le coeur serré ; dans une de ses lettres se trouvent ces mots touchants : « Je ne tarderais pas à sacrifier ma vie pour la délivrance de l'Europe des Turcs ». Il est d'avis, que la vénération pour Luther de chaque luthérien devrait être ébranlée après avoir appris que Luther n'a pas consenti à faire la guerre aux Turcs. Comme une cause de plus de la faiblesse du reste des Hongrois, il considère la dissidence religieuse, car « les chrétiens qui devraient se réserver pour combattre les Turcs, versent leur sang dans des guerres fratricides ». Ainsi se confond chez lui, en même temps, l'aigreur catholique et hongroise, en voyant des réformateurs susciter des dissensions.

Ces sentiments de Pázmány font enflammer la colère ; mais il se trouve un sentiment de plus dans ses livres : l'amour de Dieu.

Son émotion devient plus profonde encore en s'imaginant la Passion de Jésus-Christ. Mais c'est aussi la grâce opérant en nous, qui lui inspire l'amour de Dieu. Alors ses paroles répandent comme la fumée de l'encens qui monte vers le ciel. Aussi son regard devient-il plus pénétrant, plus expansif, quand il s'élève aux hauteurs de la foi. L'élan de ses synonymes est presque infini en disant : « Oh pays béni, oh pays immense qui n'est pas de ce monde, pays exposé au changement éphémère, pays de courte durée et plein de crainte et de fatigue : mais qui est paisible, stabil, éternel, royaume des cieux . . . » Alors il est ce qu'il veut être : la trompette de Dieu, qui garde des secrets divins et qui administre le pain angélique . . . »

Dans un de ses discours Pázmány réfléchit sur ce que nous devons à la parole, à la langue. « La langue, écrit-il, elle délivre, en enseignant de l'ignorance ; elle délecte en chantant, elle améliore en reprimandant, elle relève le courage en animant, elle console en enhardissant, elle retient en menaçant. Nous devons à la langue que les hommes sauvages vivant d'une manière peu raisonnable se sont établis dans des villes et ont appris à vivre convenablement à l'homme. La langue a causé que les sciences se répandaient.

Ce sont les aspirations que Pázmány a voulu réaliser parmi les gens de lettres. Il a enseigné, il a répandu des connaissances, des vertus sociales, il a amélioré, en proclamant la bonté de Dieu, il a consolé, par son élan hymnique il a élevé au Seigneur.

Et avec cela il a réalisé la vocation d'écrivain qu' il a proposé aux gens de lettres du XVII. siècle. En quelque lieu il cite la définition de Saint Jean Chrysostome : « La prière est comme la source dans un jardin maigre et sec ». Une telle source fut l'activité littéraire de Pázmány. Comment l'est-elle devenue ? C'est lui-même qui nous en éclaire en réfléchissant sur le succès du prédicateur à ces mots : « Il faut beaucoup de travail, beaucoup d'intelligence, d'immense connaissance et, avant tout, beaucoup de grâce et de perfection pour être prédicateur ».

Je crois que ce discours prononcé à la mémoire de Pázmány a mis en évidence, que son activité littéraire est le résultat d'une longue étude universelle, de ses vastes connaissances, d'une âme pieuse. C'est ainsi que la grandeur de l'homme s'élève derrière l'écrivain : la figure de Pázmány qui a consacré toute sa vie à Dieu, de l'homme qui vivait pour Dieu, qui travaillait pour Dieu et qui a enseigné à obéir à Dieu. Le travail, la vie, ils se trouvent encore de nos jours, dans le testament littéraire de Pázmány.

Jean de Limoges.

Par P. *Constantin Horváth*, membre régulier.

Résumé.

L'abbaye de Clairvaux, en France, peupla, en 1182, le monastère de Bakony = Zirc et 25 ans après, le même Clairvaux envoyait comme abbé de Bakony le prieur de ses moines, Jean de Limoges.

Jean de Limoges, abbé de Zirc de 1208 à 1218, ouvre ainsi la liste des 39 abbés connus jusqu'à ce jour. A l'expiration de sa charge abbatiale, il rentra en France.

Son riche héritage littéraire est publié par le P. *Constantin Horváth* en 1932, en trois volumes, d'après les manuscrits de la Bibliothèque abbatiale de Clairvaux qui se trouvent aujourd'hui à la Bibliothèque de la ville de Troyes.

Mais, ce qui est une chose tout à fait nouvelle, c'est que Jean de Limoges, « cum antea esset ordinis Claraevallensis, transiit ad novum ordinem Minorum » (*Sbaralea*, Bullarum Franciscanum, I. p. 566.). Et parmi les bulles du pape Innocent IV. se trouvent deux dont l'une a été envoyée « fratri Johanni de Lemovicis ord. Minorum et aliis collectoribus redemptionum votorum cruce signatorum et legatorum subsidii Terrae Sanctae ad opus ecclesiae Romanae per regnum Franciae », le 8 juillet 1247. (*Berger*, Registres d'Innocent IV. I. 460. n. 3059.), l'autre est adressée « dilecto filio Johanni Lemovicensi poenitentiario nostro ordinis fratrum Minorum », le 31 janvier 1251.

Cependant toutes les œuvres littéraires de Jean de Limoges se datent, comme le prouve le P. C. H. — du temps où il était encore fils de St. Bernard.

A Szent István Akadémia kiadásában megjelent művek jegyzéke:

A Szent István Akadémia Értesítője 1916. évi két szám, 1917. évi négy szám, 1918. évi négy szám, 1919. évi 1. szám s 1920. évi 1. s 2. szám, 1921. évi 1. s 2. szám, 1922. évi két szám, 1923. évi 1. s 2. szám, 1924. évi 1. s 2. szám, 1925. évi 1. s 2. szám, 1926. évi 1. szám, 1927. évi 1. szám, 1928. évi 1. szám, 1929. évi 1. szám, 1930. évi 1. szám, 1931. évi 1. szám, 1932. évi 1. szám, 1933. évi 1. szám, 1934. évi 1. szám, 1935. évi 1. szám, 1936. évi 1. szám, 1937. évi 1. szám.

	Pengő
Kommunista könyvtárpolitika. Gulyás Páltól. 1921.	2.40
Megemlékezés IV. Károly királyról. Gr. Apponyi Albert elnöktől. 1922.	—,80
Szent Tamás nagysága. Zubriczky Aladár r. tagtól. 1924.	—,70
Lonovics József római küldetése. Várady L. Árpádtól. Függelékül: Lonovics római naplója. 1924.	9.—
A Magyar-Horvát Unió felbomlása. Bajza Józseftől. 1925.	2.—
A Szent István Akadémiának a Magy. Tud. Akadémia alapításának százéves évfordulóját ünneplő ülése. 1925.	2.20
A Szent István Akadémiának Csernoch János bíbornok-hercegeprimás áldozárrá szentelése ötvenedik évfordulójának ünneplésével egybekötött VIII. rendes ünnepi ülése. 1925.	—,80
Gróf Apponyi Albertnek, elnökének születése nyolcvanadik évfordulója emlékeztetése a Szent István Akadémia. 1926.	3.—
A licentiatusi intézmény Magyarországon. Juhász Kálmántól. 1926.	5.—
A csornai kőkori lelet. Horusitzky Henrik r. tagtól. 1926.	—,80
A magyar igeidők. Klemm Antal r. tagtól. 1926.	—,60
Gróf Apor István. Bíró Vencel r. tagtól. 1927.	—,40
Ethikai tudomány-e a közgazdaságtan? Heller Farkas r. tagtól. 1927.	—,60
A százéves Manzoni regény. Várdai Béla osztálytitkártól. 1927.	—,70
Bibliotheca Corvina, Mátyás király budai Könyvtára. Bpest, 1928. Szerkesztik: Berzevicky Albert, Kollányi Ferenc és Gerevich Tibor. Irrák: Fraknói Vilmos, Fögel József, Gulyás Pál és Hoffmann Edith. A magyar példány	100.—
Az olasz példány	125.—
A római kérdés szerepe a Hármasszövetség megkötésében. Balanyi György r. tagtól. 1928.	—,80
Észrevétel Kronecker egyik irreducibilitási tételéhez. Grosschmid Lajos r. tagtól. 1928.	—,60
A misztikus természet szemlélet alapjai. Kúhár Flóris r. tagtól. 1928.	—,70
András herceg tragédiája és a nápolyi udvar. Miskolczy István r. tagtól. 1928.	1.—
Az éterrésekkék mozgásáról. Mohorovičič Stjepan vendégtől. 1928.	—,60
Keresztény forma és stílus. Pitroff Pál r. tagtól. 1928.	1.—
Az N + M dimenziós euklidesi tér N dimenziós felületei. Suták József r. tagtól. 1928.	—,80
Dürer Béla. Várdai Béla osztálytitkártól. 1928.	1.—
Montecorvinoi János. Balanyi György osztálytitkártól. 1930.	—,80
A normák alkonya. Bognár Cecil r. tagtól. 1930.	—,50
A teljes tudat, tudatvilágunk lelkialapja. Bárány Brandenstein Béla r. tagtól. 1930.	1.—
A második avversar tragédia. Miskolczy István r. tagtól. 1930.	—,60
Széchenyi, Petőfi és az ellenzéki kör 1848-ban. B. Szabó László r. tagtól. 1930.	—,70
Egy kis polémia Croceval a barokkról. Mihályi Ernő r. tagtól. 1931.	—,40
Költői szépségek Szent Imre ós-legendájában. Vargha Damján r. tagtól. 1931.	1.—
A francia nemzet missziós hite és a francia irodalom. Eckhardt Sándor r. tagtól. 1931.	—,60
A gazdasági cselédek fajegészsége. Pezenhoffer Antal r. tagtól. 1931.	—,80
Az ideák problémája. Somogyi József r. tagtól. 1931.	—,60
Szent Imre problémák. Vargha Damján r. tagtól. 1931.	1.—

Pázmány Péter népszövetségi tervezete. Balanyi György osztálytitkár- tól. 1933.	—70
Az individualizmus és kollektívizmus gondolköre a büntetőjogban. Irk Albert r. tagtól. 1933.	1.—
Magyar inkvizíciós perek Velencében. Kárpáthy-Kravjanszky Mór C. R. P. vendégtől. 1933.	—60
Drámák az orvostudományban. Nékám Lajos r. tagtól. 1933.	—80
Harc a nyugatmagyarországi német helységnevek körül. Schwartz Elemér r. tagtól. 1933.	—60
Érettségizőink számának és pályaválasztásának fontosabb kultúr- és szo- ciálpolitikai tanulságai. Szandtner Pál r. tagtól. 1933.	1.—
Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király (1533—1586) emlékezete születésének negy századik évfordulóján. Lukinich Imre r. tagtól. 1935.	—60
A bölcséleti megismerés határainak kérdése. Jánosi József r. tagtól. 1936.	1.—
Történet szemléletünk egysége és a történelmi Magyarország. Karácsonyi és Fraknoi szellemi öröksége. Horváth Jenő vendégtől. 1937.	—60
A szentszék és a magyarság szerepe Budavár visszafoglalásában. Balanyi György osztálytitkártól. 1937.	—50
Catalogus fontium Historiae Hungaricae. 800—1301. Gombos F. Albin r. tagtól. 1937—1938. Füzve I., II., III. kötet. Kötetenként	25.—
Kötte I., II., III. kötet. Kötetenként	28.—
A nemzetnevelő Pázmány. Schütz Antal r. tagtól. 1938.	—80
A pedagógia válsága és a jövő útja. Padányi Frank Antaltól. 1938.	—80
A „Hahóti kódex”. Zágrábi Mr. 126. kézirat jelentősége a magyarországi liturgia szempontjából Kniewald Károly vendégtől. 1938. elfogyott.	—
A Magyar Katolikus Dante-Bizottság Dante-Emlékkönyve. 1924.	12.—

A hittudomány-, bölcséleti osztály felolvasásaiból:

I. kötet.

1. sz. Szent János apokalipsisa és a világtörténet. Székely István osztály- elnöktől	2.—
2. « A bibliai Jeruzsálem az ásatások megvilágításában. I. Rész. A bibliai Jeruzsálem története. Pataky Arnold vendégtől.	2.60
3. « Verworn Miksa pszichonómizmus. Madarász István r. tagtól.	2.—
4. « A haza és hazaszeretet bölcséleti alapjai. Horváth Sándor r. tagtól.	1.20
5. « A bibliai Jeruzsálem az ásatások megvilágításában. II. rész. A XIX. és XX. században végzett jeruzsálemi ásatások tör- ténete. Pataky Arnold r. tagtól	2.60
6. « Ismereteink egyneműsége és a hittételek. Horváth Sándor O. P. r. tagtól	3.80

II. kötet.

1. sz. Hám János szatmári püspök és kinevezett primás emlékiratai 1848—49-ből. Scheffler János r. tagtól	4.50
2. « Adalékok az állami könyvcenzúra történetéhez Magyarországon Mária Terézia haláláig. Schermann Egyed r. tagtól.	2.80
3. « A modern lélektan és a szkolasztika. Kecskés Pál r. tagtól.	2.50
4. « A XIII. század bölcséletének válsága és Aquinói Szent Tamás. Erdey Ferenc r. tagtól	1.20
5. « Szent Tamás apostol cselekedetei. Pataky Arnold r. tagtól.	1.80
6. « Bosszúálló-e az őszövétség Istene? Takáts Ernő r. tagtól.	2.—
7. « Pázmány Péter teológiája. Petrő József r. tagtól.	—80

III. kötet.

1. sz. Árpádházi Boldog Margit szenttéavatási ügye és a legősibb latin Margit-legenda. P. Böle Kornél M. O. P. vendégtől	2.50
--	------

A történelem-, jog- és társadalomtudományok osztályának felolvasásaiból:

I. kötet.

1. sz. A győri székeskáptalan régi számadáskönyvei. Iványi Béla r. tagtól	2.50
2. « A király-koronázás eredete, egyházi kifejlődése és ordóbeli kiala- kulása. Király János r. tagtól	2.—
3. « A katolikus autonómia főbb problémái. Hanuy F. r. tagtól.	2.60
4. « Martinovicsnak istentagadó elveket hirdető, imént fölfedezett fran- cia munkája. Fraknoi Vilmos tiszteleti tagtól	—90

5. sz. Tudományos történetírásunk megalapítása a XVIII. században. Székfoglaló Hóman Bálint r. tagtól	1.50
6. « A közigazgatás és bíraskodás elválasztása a katolikus egyházban. Stolpa József vendégtől	3.60
7. « A pápai udvar lakásviszonyai a XIII. század második felétől a XIV. század közepéig. Tóth László vendégtől	2.20
8. « Adalékok a káptalanok történetéhez. Báró Forster Gyula t. tagtól	2.20

II. kötet.

1. sz. Br. Sennyey László S. I. nagyszombati rector római utazásai (1687, 1693, 1696). Iványi Béla r. tagtól	3.—
2. « A kánonjogi tanulmányok fontossága. Meszlényi Zoltán r. tagtól	1.—
3. « A jogfolytonosság helyreállításának jogelvi szükségessége és lehetősége. Molnár Kálmán r. tagtól	1.—
4. « A clunyi reform hatása Magyarországon. Galla Ferenc vendégtől	4.—
5. « Egykorú vélemény II. József reformterveiről. Miskolczy István r. tagtól	—80

A nyelv- és széptudományi osztály felolvasásaiból:

I. kötet.

1. sz. Cervantes élete és művei. Kőrösi Albin r. tagtól	3.—
2. « Magyar könyvtermelés és világkönyvtermelés. Erdősi Károly r. tagtól	—60
3. « Kódexeink legendái és a Catalogus Sanctorum. Vargha Damján osztálytitkártól	2.—
4. « Kemény Zsigmond munkássága a szabadságharcig. Szinnyi Ferenc r. tagtól	1.20
5. « Klasszicizmus és romanticizmus. Zlinszky Aladár r. tagtól	2.60
6. « Egy középkori Sibylla-vers régi magyar irodalmunkban. György Lajos r. tagtól	3.—

A mennyiségtan-, természettudományi osztály felolvasásaiból:

I. kötet.

1. sz. Konstant görbületű felületek a Bolyai-féle geometriában. Vörös Cyrill r. tagtól	1.20
2. « A görbék abszolút elmélete. Suták József r. tagtól	1.80
3. « A régi Széchenyi-lánchíd anyagának kimerülése. Rejtő Sándor r. tagtól	—60
4. « Adatok a Mátrántúli barnaszénterület geológiai alkotásához. Székfoglaló Schafarzik Ferenc osztályelnöktől	1.20
5. « Visszaverődés a kettősen-törő forgató közegek belsejében. Rybár István r. tagtól	—60
6. « Az ólom öndiffúziója megolvastott és szilárd állapotban. Gróh Gyula r. tagtól	—60
7. « Az energia átalakulásának iránya. (A történet törvénye.) Bognár Cecil r. tagtól	—60
8. « A relativitástan csillagászati bizonyítékainak kritikája. Wodetzky József r. tagtól	1.20
9. « Részlet Budapest székesfőváros Dunabalszeli területe földtani, talajtani és vízi viszonyainak ismeretéhez. Horusitzky Henrik r. tagtól	—60
10. « Folyadékok diffúziós állandójának mérése az interferenciális refrakcióval. Békésy György vendégtől	—60
11. « Magyar planktontanulmányok. (A magyar phytoplankton két új tagja.) Gimesi Nándor O. C. vendégtől	—60
12. « A tervezett mélybeágású Duna—Tisza-csatorna mentén elterülő szikesek ismertetése és javítási lehetőségei. 'Sigmond Elek r. tagtól	2.60

II. kötet.

1. sz. A lineáris congruentia-csoport és a négyzetmaradékok eloszlása. Grosschmid Lajos r. tagtól	4.—
2. « A háziállatok veszettség elleni védőoltása Magyarországon. Aujeszký Aladár r. tagtól	1.—
3. « A budai hegység kialakulása. Vendl Aladár r. tagtól	1.50
4. « A felületek orthoasymptotikus és fórtorziós görbéi. Sárközy Pál r. tagtól	2.50

	81
	Pengő
5. sz. Őstörténei adatok a Balaton környékéről. Laczkó Dezső r. tagtól	2.—
6. « A Dipsacaceák virágzatának fejlődéstani értelmezése. Szabó Zoltán r. tagtól	2.40
7. « Maximális térfogatú hexaéderek a Bolyai-féle geometriában. Vörös Cyrill r. tagtól	1.20
8. « A magyar barlangkutatók ősrégészeti eredményei. Kadić Ottokár r. tagtól	—60
9. « Miért pusztulnak ki végvénytenyésztéseink? Entz Géza r. tagtól	—70
10. « Az állati szervezet őrei a környezetben. Ábrahám Ambrus Andor r. tagtól	2.40

III. kötet.

1. sz. Archimedes Arenarius. Grosschmid Lajos r. tagtól	2.50
2. « A kalocsai csapadékvizszonyok. Angehrn Tivadar S. J. vendégtől	1.—
3. « Czirbusz Géza és a magyar geográfia. Haltenberger Mihály r. tagtól	—60

A Szent István Akadémia Emlékbeszédei :

I. kötet.

1. sz. Emlékbeszéd Dudek János felett. Mihályfi Ákos r. tagtól	—60
2. « Emlékbeszéd Jedlicska Pálról. Zelliger Alajos r. tagtól	—60
3. « Emlékbeszéd Nagy Béniről. Kiss Albin r. tagtól	—60
4. « Emlékbeszéd Némethy Lajosról. Áldásy Antal r. tagtól	—60
5. « Emlékbeszéd Lóczy Lajosról. Papp Károly osztálytitkártól	—60
6. « Emlékbeszéd Örtvay Tivadarról. Márki Sándor r. tagtól	—60
7. « Glesswein Sándor emlékezete. Mihályfi Ákos osztályelnöktől	1.20
8. « Fejérpataky László emlékezete. Hóman Bálint r. tagtól	1.30

II. kötet.

1. sz. Székely István emlékezete. Pataky Arnold r. tagtól	1.50
2. « Rajner Lajos emlékezete. Novák Lajos r. tagtól	—50
3. « Kiss János emlékezete. Trikal József r. tagtól	—60
4. « Békefi Remig emlékezete. Bártfai Szabó László r. tagtól	1.20
5. « Emlékbeszéd Áldásy Antalról. Miskolczy István r. tagtól	—60
6. « Emlékbeszéd Kmoskó Mihály r. tag felett. Pataky Arnold r. tagtól	—60
7. « Gróf Apponyi Albert elnök emlékezete. Irták: Mihályfi Ákos osztályelnök, elnökhelyettes, Turi Béla, Kenéz Béla, Czettler Jenő r. tagok és Reiner János tiszteleti tag, főtitkár.	1.50
8. « Pály Ede r. tag emlékezete. Várdai Béla osztályelnöktől	—80

III. kötet.

1. sz. Emlékbeszéd Mihályfi Ákos volt osztályelnök, tiszteleti tag felett. Pataky Arnold osztályelnök, r. tagtól	—80
2. « Emlékbeszéd Laczkó Dezső rendes tag felett. Lóczy Lajos r. tagtól	—60

Kiadásért felelős: Papp Károly.

Stephaneum nyomda Budapest. Felelős: ifj. Kohl Ferenc.

